

ERGO

Cogito ergo sum. (R. Descartes)

GYMNÁZIUM A SOŠ ROKYCANY – VĚDECKÝ ČASOPIS

V tomto čísle:

Karel Císař: Osudová léta legionáře Jaroslava Mošny na pozadí 1. světové války

Jakub Lipka: Mihule obecná (*Lampetra planeri*) v Krkonoších

Martin Martin: Dobřív za 2. světové války

Filip Zajíc: Využití poezie ve výuce německého jazyka

Kamila Bártová Velkoborská: Výzkumná otázka

EDITORIAL

Vážení čtenáři,

s radostí Vám představuji první číslo nového školního vědeckého časopisu s názvem ERGO, který bude každoročně publikovat nejlepší maturitní práce žáků naší školy.

Maturitní práce mají na G+SOŠ Rokycany dlouholetou tradici. Práce na nich studenty totiž dobře připraví na další studium na VŠ, protože jim poskytne zkušenosti a kompetence potřebné pro psaní dalších kvalifikačních prací. To není domněnka, to je opakovaná zpětná vazba našich absolventů.

Přestože vím, že psaní maturitní práce může být pro řadu studentů náročné, je to výzva, která se všem vyplatí. V minulosti jsme měli mnoho skvělých maturitních prací, které ale zůstaly nepublikovány. S ERGEM se to ale mění. Jsem hrdý na to, že od teď budeme schopni prezentovat výborné maturitní práce v tomto časopisu.

V tomto prvním čísle ERGA, které vychází ke 150. výročí vzniku G+SOŠ Rokycany, najdete práce našich maturantů z ročníku 2021/2022, kteří vynaložili maximální úsilí a vytrvalost, aby napsali vynikající práce. Jejich publikace v ERGU je důkazem toho, že se jim to povedlo. I pro další studenty může být motivací publikace jejich maturitní práce; tuto možnost pak vnímám jako jednu z forem podpory rozvoje talentovaných a nadaných žáků na naší škole.

Doufáme, že ERGO se tak stane inspirací pro další žáky G+SOŠ Rokycany a že se budeme moci těšit na příští skvělé maturitní práce. Třeba už ve druhém čísle letos na podzim.

Přejeme Vám příjemné čtení.

S pozdravem

RNDr. Pavel Vlach, Ph.D., šéfredaktor

Redakční rada

RNDr. Pavel VLACH, Ph.D.
šéfredaktor, editor

Petra KRAUSOVÁ
zástupce šéfredaktora, sazba

Mgr. Monika DRECHSLEROVÁ
editor

Mgr. Kamila BÁRTOVÁ VELKOBORSKÁ, Ph.D.
editor

Mgr. Lenka HOUŠKOVÁ
editor

Obsah

EDITORIAL	1
K. Císař: Osudová léta legionáře J. Mošny na pozadí 1. světové války	2-19
Jakub Lipka: Mihule potoční (<i>Lampetra planeri</i>) v Krkonoších	20-35
Martin Martin: Dobřív za 2. světové války	36-51
Filip Zajíc: Využití poezie ve výuce německého jazyka	52-67
Kamila Bártová Velkoborská: Výzkumná otázka	68-71
Eurosoftware - partner ve vzdělávání	72-73

Osudová léta legionáře Jaroslava Mošny na pozadí 1. světové války

Autor práce: Karel CÍSAŘ

Tento článek vznikl na základě maturitní práce „Co se může skrývat za torzem deníku legionáře Jaroslava Mošny“, která se zabývá problematikou československých legionářů na východní frontě. Této „mise“ se účastnil i můj prapradědeček Jaroslav Mošna. Od malička jsem slýchal od jeho vnuka, mého dědečka Bohumila Krákory, dobrodružné historky o jeho životě a bojích v československých legiích. Právě dědeček mi vnukl nápad k sepsání této práce. Oba jsme toužili po bližším, fakty podloženém poznání našeho příbuzného.

S pátráním jsem začal u nás na vesnici, kde jsem zjistil, že Jaroslav Mošna sepsal rozsáhlou knihu vzpomínek, která by bývala mé práci velmi pomohla. Komunistický režim však byl vůči legionářům silně odmítavý. Komunistům se bohužel podařilo knihu vzpomínek získat a spálit ji na popel. Od Bohumila Krákory jsem dostal několik fotek legionáře, které měl schované v trezoru, a informaci o legionářské uniformě Jaroslava Mošny, uchované v Muzeu Dr. Bohuslava Horáka v Rokycanech. Od sestry Bohumila Krákory se mi podařilo získat relativně krátký, jeden a půl stránkový úryvek ze staré, nedochované kroniky obce Kakejcov, ve kterém Jaroslav Mošna velmi stroze popsal svoji službu. Nenašel jsem tedy mnoho informací a zprvu jsem si říkal, jestli má vůbec smysl pouštět se

do psaní práce o Jaroslavu Mošnovi při takovém nedostatku pramenů.

Nakonec jsem dospěl k závěru, že i takhle malý dokument bude skvělým základem a s pomocí vzpomínek Bohumila Krákory a dalšího pátrání v archivech budu schopný práci napsat. Pokusil jsem se tedy obrátit na státní instituce a archivy, na Ministerstvo vnitra, Ústav pro studium totalitních režimů, Velvyslanectví Ruské federace a Vojenský ústřední archiv.

Do své práce jsem zahrnul cenné informace získané nejen z tuzemska, ale i od ruských státních archivů, na které mě odkázalo Velvyslanectví Ruské federace. Pokusil jsem se popsat službu legionáře Jaroslava Mošny, která s sebou nesla všelijaká úskalí. Ta jsem konkretizoval a přiblížil.¹

---

¹Do tohoto článku jsem se pokusil celou práci shrnout a vypíchnout to nejzajímavější, co jsem o svém předkovi našel. Ve zbytku maturitní práce se zabírám problematikou života samotných legionářů a jejich každodennosti na frontě. Tuto část jsem v článku musel vynechat, aby se příběh mého dědečka do jeho rozsahu vešel. Přeji příjemné čtení a v případě zájmu se obraťte na konto autora, který celý obsah rád poskytne.

ROZHOVOR AUTORA S PANEM BOHUMILEM KRÁKOROU

Dovolte mi začít doslovným přepisem rozhovoru jako formy orální historie, ve kterém respondent pan Bohumil Krákora, vnuk Jaroslava Mošny a dědeček autora práce, vzpomíná na svého dědečka – legionáře Jaroslava Mošnu.

Jak to měl děda se školou? Kam chodil do školy?

Narodil se v Mešně a asi právě tam také chodil do školy. Když vyšel ze školy, ničím se nevyučil, tak dělal na poli doma. Mošnovi byli sedláci a sedlák byl ten, kdo podnikal v zemědělství, ten nikde jinde nedělal, jen na tom svém poli. Co spotřeboval, to spotřeboval, co nevyužil, tak prodal a za to poté nakupovali.

Poté šel na vojnu, ve čtrnáctém roce naruškoval do Berouna. Teď nevím, jestli to bylo ještě předtím, než válka začala, nebo potom, ale myslím si, že před. Vypukla válka a jako voják musel odjet na frontu, někam do Karpat, ale nejsem si jistý, kam přesně.

Víš něco o tom, jak sloužil v rakouské armádě?

Sloužil v rakousko-uherské armádě u nějaký, nevím, jak se jmenovala, už si nevzpomínám, jednotky. A když měl jít právě někam do opravdického boje, tak se střelil do ruky.

Jak se do ní střelil?

No, vzal flintu, bochník chleba do ruky a skrz ten chleba si prostřelil ruku. Udělal to proto, aby nebyly vidět povýstřelový zplodiny, jako spálený prach na ruce, aby to vypadalo, že jí dostal z větší dálky. Tímto se vlastně ulil a šel do nemocnice, a když se vyléčil, tak pokračoval ve válčení.

A právě jednou, to byl na hlídce s dalšími

vojáky, když šli na průzkum, Rusáci je čapli, oni se vzdali a padli do zajetí. Radši, než aby se prali, tak se nechali zajmout.

Říkal děda někdy, jak to vypadalo v dolech, kam byl poslán?

Nechali ho jako válečného zajatce nastoupit do dolů, kde také potom kopali uhlí. Děda tam jezdil s koňmi. Nebyly tam žádné lokomotivy nebo mašiny, byli tam koně. Koně tam byli celý život, dokonce se tam i narodili, možná byli slepi a vůbec neviděli, jelikož tam byla pořád tma. Když dědovi vypršel nějaký ten trest nebo já nevím jak, ale dostal se ven z dolů a šel pracovat k nějakému sedlákovi. Děda ten hodně uměl a dělal tam všechno, ať už s koňmi jezdil, oral, vlácel, sel, sekal trávu, krmení, obilí, dobýval brambory, staral se o dobytek, krmil, dojíl krávy. Všechno, co bylo třeba na statku dělat.

Potom nevím, jestli už bylo po válce nebo ještě pokračovala. Skončila v osmnáctém roce, v sedmnáctém byla Říjnová revoluce v Rusku a Lenin vyhlásil Dekret o míru a z války vycouval.

Naskytla se otázka, co teďka s válečnými zajatci v Rusku. Jen tak je pustit nemohli, aby šli sami domů nebo tak. V důsledku Čechoslováci začali zakládat legie. Nemohli na západ, protože se tam pořád ještě bojovalo a rakouská armáda by je bývala zmasakrovala, jelikož už nebyli jejich vojáci, a hlavně za vlastizradu. Tím pádem se vydali na druhou stranu, na východ. Jeli prvním vlakem, co vypravili, nevím, odkud startoval, ale jeli přes Transsibiřskou magistrálu až do Vladivostoku.

Účastnil se dvou bitev, bitvy u Bachmače, za tu má medaili, co si pamatuji, a na druhou bitvu si nedokážu vzpomenout. Za obě bitvy dostal medaile, které měl přidělané na uniformě. Bitva u Bachmače a bitva u Zborova, opravdu

nevím kde. V jedné z těchto bitev byl raněn. Doma vyprávěl, že ho prostřelili durch a bylo skrz něj vidět.

A jak to bylo dál?

Bolševici chtěli zabránit tomu, aby legionáři jeli dál. Protože se povídá, nevím, co je to pravdy, že někde v evropské části Ruska ukradli zlatý poklad a vezli to v tom vlaku. Opravdu si nejsem jist, jestli je to pravda nebo jen nějaký žblebt.

Přijeli do Vladivostoku a tam čekali na loď, která je odveze domů. Poté nastoupili na loď Archer a s tou odjeli do Japonska. Bud' do Osaky nebo do Jokohamy, to bych kecal. Tam čekali, než loď doplní zásoby, naloží uhlí, potraviny, vodu. Také se jednalo, co bude dál, kudy a kam mají jet. Když to všechno naložili, tak odstartovali a jeli do San Franciska, do Kalifornie. Tam museli opět doplnit uhlí, vodu, a tak se tam chvíli zdrželi. Děda říkal: 'My, když jsme přijeli, tak nás vítali jako nějaký hr-diny.'

Když vše vyřídili, tak jeli dolů na jih, propluli Panamským průplavem a jeli do Evropy. Já mám za to, že se vylodili ve Francii, je také ale možný, že jeli až do Hamburku. Poté jeli vlakem do Prahy nebo do Plzně a odtamtud domů přišel pěšky v roce 1920. Z Ruska se trmáceli dva roky.

Doma ho nečekali, mysleli že je mrtev a všichni byli překvapeni, když se Jarda, objevil za dveřmi. Poté se děda oženil s Betynkou. Už jsem ti říkal, jak to bylo. To, když za ním jednou přišel Soukup a říkal mu, že jejich Betty se chtěla vdávat, ale on že jí ženich padl na vojně. Jestli by si ji nechtěl vzít? Děda říkal, že se mu líbí, je to hezká, šikovná holka. Nakonec se ve dvacátém roce vzali a v jednadvacátém se narodil strejda z Poříčí, Mechovo táta, a v šestadvacátém babi, moje mamí. Bydleli

nahoře ve vsi, pod popisným číslem 18. Ve čtyřřidvacátém děda koupil parcelu a postavil dům tam, kde teď bydlíme my. Koupil obecní kovárnu, přistavěl tam stodolu a koupil i velikou zahradu, kterou máme dodnes.

VOJENSKÁ HISTORIE JAROSLAVA MOŠNY

Vojenský a legionářský příběh Jaroslava Mošny začíná v jeho 23 letech, kdy na něj byla uvalena branná povinnost. Do rakousko-uherské armády se tedy začlenil už v roce 1914, ještě před vypuknutím 1. světové války. Už ale 31. července tohoto roku byly vyvěšeny plakáty, které vyhlášovaly všeobecnou mobilizaci, a ke službě musely nastoupit ročníky 1877-1892.

Jak jsem již zmínil, Jaroslav Mošna se připojil k armádě na jaře roku 1914 při pravidelných odvozech. V srpnu, po vypuknutí války, byl přidělen k 88. pěšímu pluku do Berouna. Jeho členové byli posláni do Prahy, kde prodělali výcvik, a poté rovnou na ruské bojiště. Účastnili se velmi významných bojů u Krakova, které trvaly od 16. do 30. listopadu 1914. Navazující prosincová akce, znamenající postup rakousko-uherských pluků po severním břehu Visly v rámci Limanowské operace, vedla k zastavení postupu carských armád a obrátila je na ústup. Tímto se jim podařilo stabilizovat nepříznivou situaci, která na frontě převládala.

Děda se bohužel této operace nezúčastnil, jelikož byl 24. listopadu při bitvě u Babin za Krakovem zraněn do ruky. K jeho zranění se váže krásná historka, kterou jeho vnuk zmiňuje v rozhovoru. A to, že střelil do ruky sám sebe kvůli tomu, že si chtěl dát od bojů pauzu a ulít se. Nebo ze sebe dokonce udělat invali-

du, aby se dále nemusel účastnit války. Vzal bochník chleba, položil ho na dlaň a vystřelil. Ruka mu krvácela, byl vidět průstřel, ale díky chlebu nezůstaly stopy po střelném prachu a vypadalo to, jako kdyby ho někdo trefil z velké dálky (Císař, n.d.).

Byl odvezen do nemocnice v Budapešti, kde byl hospitalizován po dobu pěti týdnů. Poté byl přidělen zpět ke svému pluku, který v tu dobu pobýval v Praze.

V polovině března 1915 byli vojáci posláni na bojiště do Karpat, kam přišli zhruba po pěti nedělích. Po jejich příchodu začala tzv. Velikonoční bitva v Karpatech. Ta hrála velkou roli v úpadku sebevědomí rakousko-uherské a německé armády a naopak přinesla značný postup ruských jednotek. Rusové, kteří byli v tu dobu na defenzivních pozicích, se dokázali ubránit celkově třem ofenzívám armád Ústředních mocností, nakonec obrátili bitvu ve svůj prospěch a dostali se do útoku. Jednotky Trojspolku nátlak nezvládly a byly donuceny podepsat kapitulaci (Nedorost, 2006, s. 3).

RUSKÉ ZAJETÍ

Dne 20. dubna 1915 byl Jaroslav Mošna společně se svou jednotkou poslán na průzkum, jehož cílem bylo získat informace o pohybu a zázemí nepřátelských vojsk. Jelikož pro ně byly Karpaty neznámým místem, zašli moc daleko, a tak se po krutých velikonočních bojích Jaroslav Mošna, tehdy s hodností svobodníka, dostal „do rukou“ ruské armády.

Po zajetí ruští vojáci nepříteli prohledali, zda u sebe nemá ještě další zbraně, vzali mu kulomet nebo pušku a nesli ji do stejného tábora jako zajatce. Jakmile se dostali do zázemí, byli společně s ostatními trestanci nahnáni do vlaku. Zavezli je do nitra Rusi jako pracovní

síly například do pracovních táborů nebo do dolů (Pokorný, 2020, s. 123).

Jaroslav Mošna byl jako zajatec transportován vlakem až do malého městečka Sokala. Cesta trvala jedenadvacet dní, při kterých zakoušel veliké útrapy a hlad. Odtamtud po krátké pauze pokračovala cesta přes Kyjev do Kirsanova a vyveden byl až v Lichačově, který spadl do Jekatěrinoslavské gubernie. Zde přes léto vykonával hospodářské práce a tentýž rok na zimu byl poslán do uhelných dolů v Liděvské Ruděnce.

VSTUP JAROSLAVA MOŠNY DO LEGIÍ

Jaroslav Mošna se 17. června 1917 přihlásil do legií v Jusevce, Jekatěrinoslavská gubernie, a ještě toho dne byl poslán do Borispolu u Kyjeva, kde se formovala 2. divize. Tam byl přidělen k 6. československému střeleckému pluku Hanáckému. Po krátké době nabírání dalších bojeschopných mužů přešel pluk do Pirjatinu v Kyjevské gubernii, kde prodělal velmi tvrdý výcvik. Po výcviku byl povýšen na svobodníka a brzy potom na desátníka, jímž zůstal až do konce války (Císař, n.d.).

BOJE V LEGIÍCH

Po uzavření Brest-litevského míru mezi bolševickým Ruskem a Ústředními mocnostmi nastala pro 6. střelecký pluk Hanácký velmi složitá situace. Němci a Rakušané začali obsazovat území Ukrajiny, ve které na přelomu roku 1917/18 probíhala občanská válka mezi stoupenci ukrajinské armády a bolševiky, v níž legionáři zachovali neutralitu (Mojžíš & Nakladatelství Epocha, 2017, s. 76). Ukrajina se postupem času podala Němcům, kteří rychle postupovali a bez jakéhokoliv odporu obsazovali rozsáhlá území (Abramian, 2013, s. 360).

Znevýhodnění čs. odbojářů bylo velmi zřejmé, jelikož je velmi rychle tlačila početnější armáda Němců a hrozilo jim obklíčení ze všech stran. Neměli v blízkosti žádné sklady jídla, ani oblečení a všude převládala dezorganizace především kvůli tomu, že se bolševičtí rudoarmějci zalekli, zmocnili se parních lokomotiv a uprchli se vším na východ (Abramíán, 2013, s. 360). Po případném zajetí nepříteli hrozilo českým vojákům v nejlepším případě vězení, v nejhorším případě trest smrti za dezerci.

Za těchto okolností císař Karel nám poslal speciální dopis slibující, že pokud odzbrojíme, budeme „amnestováni“ a naše země získají „autonomii“. Odpověděli jsme, že nebudeme jednat s rakouským císařem (Abramíán, 2013, s. 360).

Legionáři se za každou cenu snažili udržet frontu, ale pod velkým nátlakem neúspěšně. *Později, po dohodě se spojenci (naše armáda byla prohlášena za součást československé armády na západní frontě a spojila se tak s francouzskou armádou), bylo rozhodnuto transportovat naši armádu přes Sibiř a Ameriku do Francie* (Abramíán, 2013, s. 360).

Začali tak ustupovat směrem na východ. 2. divize, pod kterou se řadil i 6. pluk, se nacházela v oblasti Poltavy, udržovala ústupovou cestu pro 1. divizi, která postupně odrážela útoky Němců a stahovala se ze západní části Ukrajiny (VHU PRAHA, n.d.). Společně začaly náročný ústup z Kyjeva a jediným zachytným bodem se stal významný železniční uzel u Bachmače.

Velmi náročných obraných bojů se ujaly síly 6. Hanáckého a 7. Tatranského střeleckého pluku, po pár dnech se k nim přidal 4. střelecký pluk Prokopa Holého a 1. záložní pluk

(VHU PRAHA, n.d.). Bolševici považovali ofenzívu Němců za zradu a porušení podepsaného míru, a tak poslali čs. jednotkám na pomoc posily, které ale nebyly nic platné.

8. března narazili Němci poprvé na nečekaně silný odpor čs. legionářů. Třebaže útočící německá 91. a 224. pěší divize měly převahu v počtu mužů i děl a kulometů, čs. síly při několika příležitostech podnikly úspěšné protiútoky a zatlačily Němce nazpět. Pokus čs. strany z 11. března uzavřít dočasné příměří, během kterého by Němci nechali čs. pluky projet na východ, nepřinesl očekávané výsledky (VHU PRAHA, n.d.). Začaly tak čtyři dny velmi náročných bojů. Čechoslováci ustáli všechny útoky Němců a od půlnoci z 13. na 14. března se vypravil z Bachmače poslední legionářský vlak. Za cenu 45 padlých, 210 raněných, 41 nezvěstných mužů se podařilo legionářům odpoutat od Němců, ubránit důležité pozice a umožnit ústup všem zbylým čs. jednotkám nacházejících se na území Ukrajiny hluboko do Ruska (Mojžíš & Nakladatelství Epoque, 2017, s. 76).

Bojů se účastnil také Jaroslav Mošna a popisoval je jako velmi kruté. Všichni vojáci museli prokázat velkou odvahu a sílu. Zvládnout boje proti takové přesile Němců a úspěšně se dostat do prozatím bezpečného Ruska, vyžadovalo značnou kuráž.

ANABÁZE

Po bitvě u Bachmače se naši legionáři začali přesouvat do nitra Ruska. Dědův 6. střelecký pluk Hanácký jel konkrétně do Penzy. Bylo to město v Povolží ležící 709 km od hlavního města. V tu dobu tam proběhlo odzbrojení československých jednotek, kvůli dohodě o volném odchodu sboru do Francie přes Vladivostok, kterou uzavřela Odbočka čs. národní

rady na Rusi se sovětskou vládou. Češi museli slíbit neutralitu a složit dvě třetiny zbraní a mohli si ponechat jen určité množství podle počtu vlaků (Mojžíš & Nakladatelství Epoque, 2017, s. 82).

V Rusku tehdy probíhala občanská válka, která měla na svědomí miliony životů. Stály proti sobě strany bělogvardějců a rudých neboli bolševiků. Leninova vláda sledovala legionáře, jak si vedli v bitvách proti rakousko-uherské armádě, a věděla o jejich jednotě a síle. Obávala se proto jakýchkoli vojenských střetů s nimi, a dokonce vedla agitační kampaň, aby je získala na stranu Rudé armády. To se ale nikterak velkého úspěchu nedočkal (Mojžíš & Nakladatelství Epoque, 2017, s. 82).

ČELJABINSKÝ INCIDENT

Po složení zbraní se legionáři vydali dále na plánovanou cestu Transsibiřskou magistrálou směrem na východ. Jenomže v tu dobu byli z Ruska odvázeni zajatci z pracovních táborů, dolů a dalších pracovních zařízení zpět do Rakousko-Uherska. Dělo se tak zásluhou Brest-litevského míru, po kterém museli Rusové repatriovat válečné zajatce, odevzdat část území a platit vysoké reparace. Byl znehybněn chod železnic, aby byl vytvořen prostor právě pro tento typ transportů. Dne 14. května projížděly vagóny se zajatci přes Čeljabinsk, ve kterém byl v tu dobu 6. a 3. střelecký pluk čekající na uvolnění kolejí. Z lokomotivy, která zastavila na hlavním nádraží v Čeljabinsku, hodil některý ze zajatců po Čechoslovácích kus litiny, jímž těžce zranil jednoho ze střelců 6. pluku. Legionáři to nenechali jen tak, viníka našli a potrestali. *Jeden z místních Sovětů zatkl čs. vojáky, kteří dobrovolně a beze zbraně přišli podat výpo-*

věď k vyšetření incidentu, a proto 17. května vojáci 3. a 6. čs. střeleckého pluku obsadili zbrojnici, městský sovět a věznici, osvobodili vězně a poté se stáhli zpět na nádraží (Mojžíš & Nakladatelství Epoque, 2017, s. 82). Incident hrál Trockému do karet a mohl tak 20. května pod touto záminkou zatkout delegaci Odbočky Československé národní rady. Den na to donutil prof. Prokopa Maxu a Bohumila Čermáka, aby z vazby podepsali jím připravenou výzvu legionářům, aby složili zbytek všech zbraní a odevzdali se 'pod ochranu' sovětských úřadů. V tu dobu se v Čeljabinsku konala porada mezi zástupci jednotlivých jednotek, velitelů vlaků a některých zástupců Odbočky ČsNR. Na poradě byl založen Prozatímní výbor, který převzal kontrolu nad transporty vojska od OČsNR. Byl zamítnut plán spojenců, a to cestovat zpět do vlasti přes sever Ruska, přes přístavy Archangelsk a Murmansk a byl kompletně stvrzen přechod přes asijskou část Ruska na východ až do Vladivostoku, a to bez jakýchkoli ohledů na Leninovu vládu. (Mojžíš & Nakladatelství Epoque, 2017, s. 82). *Trockij reagoval na usnesení sjezdu 23. května telegramem, kterým nařizoval místním sovětům násilím zadržet, odzbrojit a rozformovat čs. jednotky, dobrovolníky převzít do Rudé armády a z ostatních vytvořit pracovní oddíly. Následně 25. května nařídil zastřelit každého Čechoslováka, který bude přistižen na magistrále se zbraní v ruce* (Mojžíš & Nakladatelství Epoque, 2017, s. 82).

NEPODVOLENÍ SE RUSKÉ ARMÁDĚ

Po získání několika lokomotiv se jednotka Jaroslava Mošny posunula k Omsku. Legionáři samozřejmě s vydáním zbytku zbraní nesou-

hlasili, tím pádem 25. května vypukly boje a legionáři museli čelit prvním útokům ze strany bolševiků. Ti zaútočili proti československému vlaku na stanici Marianovka poblíž Omsku, kde se nacházel i Jaroslav Mošna. Byly přepadeny i jiné stanice, 26. května v Irkutsku nebo 27. května ve Zlatoustu. Legionáři tyto útoky společně s Trockého telegramem chápali jako vyhlášení války ze strany bolševiků (Mojžíš & Nakladatelství Epoque, 2017, s. 86).

Došlo tedy k rychlému rozhodnutí velitelů a Čechoslováci přešli do protiútoků. Ten začal téhož dne v noci, kdy legionáři, často beze zbraní, zaútočili na sklady bolševiků, kde se vyzbrojili. Poté převzali kontrolu nad klíčovými body Transsibiřské magistrály (*Rozhledy*, n.d.).

Rudou armádu tvořili z velké většiny Němci a Maďaři, šlo ve skutečnosti o boj mezi Čechoslováky a nimi. Legionáři kvůli krutým bojům neměli slitování a zajatci procházeli selekcí. Rusové byli většinou propuštěni, ale jakmile šlo o Němce nebo Maďara, obvykle skončil na popravišti. Když se voják vzdal bez boje, byl vězněn a po odjezdu legionářů propuštěn. Vzhledem k Ženevským konvencím bylo střílení zajatců trestné, ale Čechoslováci stejnou krutost zažili sami na sobě a vídávali například v podobě zločinů na bezbranných ruských civilistech u svých nepřátel (*Rozhledy*, n.d.).

Československé legie společně dobyly všechna velká města na Sibiři, 30. května Penzu a Syzraň, 8. června Samaru, 23. června město Ufa, 25. června Jekatěrinburg a 6. srpna, společně s bělogvardějci, Kazaň. Zvýhodní strany proti bolševikům na konci června vystoupilo přibližně 14 000 československých vojáků z Vladivostoku a podpořili tak boje

u Irkutsku (*Rozhledy*, n.d.).

Bolševici chtěli díky plánu o zneškodnění tunelů v oblasti Bajkalu znemožnit postup legionářů. Čechoslováci tak museli porazit celou bolševickou armádu Centrosibíře, aby se zbylá vojska byla schopna dostat za Bajkal. Po šestitýdenních bojích dokázali nepřátele porazit a obsadit 39 ze 40 tunelů, než je bolševici stihli vyhodit do povětří. Získali tím volný a stabilní průjezd celou Transsibiřskou magistrálou a československá vojska se tak dokázala rozprostřít po celých 9 288 km železnice, od Penzy až po Vladivostok (*Ruský zlatý poklad a čs. legionáři*, n.d.).

V podobném stylu probíhaly boje až do posledních chvil přesunu čs. jednotek do Vladivostoku.

MOŽNÁ ZÁCHRANA CARSKÉ RODINY

Mluvíme-li o Jekatěrinburgu, zvláště v období přelomu července a srpna 1918, nabízí se jedna velmi důležitá a zajímavá historická událost spojená s ruskou carskou rodinou.

Po abdikaci cara v březnu 1917 vládu převzala Prozatímní vláda a Mikuláš musel prosit o azyl ve Velké Británii u svého bratrance krále Jiřího V. Ten ale prosbu odmítl a rodina byla uvězněna v domácím vězení v Carském Selu a po apelu Prozatímní vlády převezena do Tobolsku. Na konci dubna 1918 po razii bolševiků byla rodina odvezena do Ipat'jevova domu v Jekatěrinburgu (*Zavraždění carské rodiny*, n.d.).

Téhož roku v červenci se k městu blížily jednotky čs. legionářů a bělogvardějská armáda. Bolševici se zalekli, že by mohl být car nalezen a osvobozen. S plným vědomím Lenina, Dzeržinského a celého Kremlu byla dne 17. července 1918 ve 2 hodiny ráno rodina po-

slána do sklepení domu pod záminkou pořízení fotografií na cestovní pasy. Zatímco členové carské rodiny byli posazeni k fotoografování, přišel do místnosti velitel popravčí čety Jakov Jurkovský a přečetl rozsudek nad celou rodinou. Během minuty byli všichni postříleni a ubodáni (*Zavraždění carské rodiny*, n.d.).

Československé jednotky byly necelý týden cesty od záchrany jednoho z nejvýznamnějších lidí ruské historie.

ZLATÝ POKLAD

Velkou kuriozitou legionářských cest se stal ruský zlatý poklad, který byl neustále přesouván kvůli neustálému postupu německých vojsk. Byl tedy na rozkaz Lenina z Petrohradu převezen do Kazaně, která patřila k nejlépe zásobeným a bezpečným městům Ruska. Byl uložen v pobočce ruské Státní národní banky. V té době hodnota pokladu činila 651 535 834,64 rublů, ve zlatých prutech a mincích (*Ruský zlatý poklad a čs. legionáři*, n.d.).

Začátkem srpna, kdy se podařilo přesvědčit legionáře, aby bojovali bok po boku s demokratickou vládou Ruska proti bolševikům, došli společně 6. srpna 1918 Kazaň. Bolševiky to zaskočilo a do rukou demokratů se dostaly objemné sklady a samozřejmě ruský zlatý poklad. Rusové se domluvili na nutném převozu zlata z Kazaně do Samary a stalo se tak. Čechoslováci bránící Kazaň varovali ruskou vládu před možnou velkou ofenzívou bolševiků, a tak byl poklad převezen dále do Ufy (*Ruský zlatý poklad a čs. legionáři*, n.d.). V tu dobu byli legionáři požádáni o střežení pokladu při častých převozech. Nebyli ovšem puštěni přímo ke zlatu, ale zvnějšku bránili vlaky převážející poklad. Byl odvezen do

Čeljabinsku a odtamtud hned do Omsku, kde se uskutečnil v listopadu státní převrat a k moci se dostal admirál Kolčak (*Ruský zlatý poklad a čs. legionáři*, n.d.).

Admirál Kolčak se zlatem nezacházel šetrně a velké množství peněz investoval do vojska, aby vytvořil silné jednotky ruské národní armády. Například nakupoval zbraně ze zahraničí a připravoval se na boje proti Leninově vládě. Kolčakova vláda hodně vojáky prosazovala, ale legionářům začala vadit kvůli častým sporům vedeným ze strany těch nejvyšších.

Čechoslováci se tak vydali dále na východ směrem k Vladivostoku, a přitom kontrolovali území celé Transsibiřské magistrály (*Ruský zlatý poklad a čs. legionáři*, n.d.).

Ruská národní armáda po úvodních úspěších začala s bolševiky prohrávat a hrozilo obsazení Omsku. Kolčak tak i se zlatým pokladem uprchl na jaře 1919, kdy byl Omsk dobyt bolševiky, a v prosinci 1919 se usadil v Nižněudinsku. Sovětská vláda na něj vydala zatykač a snažila se získat zlato zpět (*Ruský zlatý poklad a čs. legionáři*, n.d.).

Zástupci spojeneckých zemí v Rusku, mezi které patřilo i Československo, se sešli a usnesli se na plánu záchrany rozpadající se protibolševické fronty, i na otázce zlatého pokladu. Rozhodnutím bylo, že celý poklad půjde pod ochranu spojenců a dovezou ho do Vladivostoku, kde bude chráněn do doby, než se spojenecké vlády dohodnou se stranou ruskou. Tímto úkolem byli pověřeni legionáři, kteří poklad převzali v Nižněudinsku a zabránili tím jeho rozkradení tamní chudinou, motivovanou bolševiky (*Ruský zlatý poklad a čs. legionáři*, n.d.).

Dne 4. ledna 1920 se bolševici zmocnili Irkutsku a dožadovali se zlatého pokladu od Českoslováků. V tu dobu se ještě část čs. jednotek nacházela před Irkutskem, a byly proto odříznuty od zbytku legií. Kvůli tomu vznikla dohoda, která jednala o bezpečném projetí všech zbývajících legionářských jednotek a na oplátku odevzdání zlata socialistické vládě. Čechoslováci měli dost bojů s bolševiky, a tak ustupující oddíly navrhly příměří, na které nepřátelé zareagovali velmi radikálně. Chtěli, aby čs. vojska složila zbraně, odevzdala všechnen vojenský materiál a také všechny věci, včetně pokladu, nacházející se ve vlcích admirála Kolčaka. Toto legionáři odmítli a následovala další jednání, na kterých navrhli smlouvu o ukončení bojů mezi sovětskou vládou a československým vojskem. Dne 7. února 1920 na stanici Kujtun bylo uzavřeno příměří mezi čs. armádním sborem a sovětskou socialistickou vládou. Smlouva zahrnovala také odevzdání a předání zlata při odjezdu posledního československého vlaku z Irkutsku. Poklad byl přepočítán a kompletně se shodoval s kontrolním protokolem, vydaným v den předání admirálem Kolčakem československému sboru v Nižněudinsk (*Ruský zlatý poklad a čs. legionáři*, n.d.).

I přes všechna tato fakta jsou českoslovenští legionáři dodnes obviňováni ze zpronevěry části pokladu.

POSLEDNÍ BOJ

Říjnové události roku 1918 pro dnešní republiku znamenají mnoho. Dne 18. října byla podepsána Washingtonská deklarace a o deset dní později, 28. října 1918, vznikl samostatný, suverénní stát – Československo.

V tu dobu probíhaly defensivní boje legionářů

proti sovětským vojskům, snažících se získat zlatý poklad, upevnit si moc v Rusku a znemožnit další posun čs. jednotek dále na východ. Dne 26. října 1918 byl Jaroslav Mošna velmi vážně zraněn v boji u vsi Laja. Byl odvezen do nemocnice a s nálezem průstřelu hrudníku obou polovin bez poruchy kostí a kloubů se stal válečným invalidou. Po propuštění z nemocnice byl poslán prvním vlakem do Vladivostoku a vydal se na dlouhou cestu domů.

CESTA DOMŮ

Po propuštění z jekatěrinburské nemocnice byl Jaroslav Mošna odeslán do Vladivostoku. Byl eskortován hned prvním evakuačním vlakem, který byl na Transsibiřskou magistrálu vyslán. Po velmi dlouhé cestě z Jekatěrinburgu do Vladivostoku museli ještě chvíli vydržet, než se dostaví loď, která je měla převézt přes severní Tichý a severní Atlantský oceán do Evropy (*Legionářský směr - transporty z Ruska*, n.d.).

Jaroslav Mošna byl přidělen k 5. transportu na loď Archer. Loď SS Archer patřící americké tichomořské společnosti vyplula 24. června 1919 pod velením kapitána Theodora Nováka. Odvážela z Rusi přibližně 1 900 legionářů, a to především invalidy a nemocné. Do podpalubí se poskládalo všech 1 900 vojáků, každý z nich měl vlastní postel a úzký dlouhý truhlík. Uprostřed prostoru byly dva dlouhé stoly a na palubu vedla dvě schodiště.

Po rozloučení s kapitány loď vyplula a Čechoslováci se dali do zpěvu písní, „Kde domov můj?“, „Hej Slované, „Spějme dál“. První část plavby vedla do Japonska. Čím více se k němu loď přibližovala, tím zřetelně viděli pasažéři malé ostrůvky porostlé lesem. Projeli průlivem, kde sledovali mnoho lodí, jak se vzá-

jemně zdraví. Při plavbě byli stále pod kontrolou lékařů, kteří pravidelně po pár dnech prováděli vizitu. Cestou se zastavili na ostrově Honšú ve městě Kóbe, které si mohli prohlédnout, a po několika dnech se přesunuli do Jokohamy. Tam byli zaskočeni moderností města, viděli obchod v každém domě, všude na ulicích čisto, žádné koně, velmi rychlé a tiché elektrické dráhy, ženy nosící děťátka na zádech (*Legionářský směr - transporty z Ruska, n.d.*).

Z Jokohamy vypluli 2. července a vydali se směrem na Ameriku. Přestože tam ještě nedorazili, 4. července slavili svátek americké nezávislosti, o kterém je informoval loďní lékař Sedláček. Kvůli velmi špatnému počasí, častým bouřím a velkým vlnám mnoho starších vojáků trpělo mořskou nemocí. Dne 20. července dopluli do San Diega, kde na ně čekali tamní lidé i krajané a vítali je s otevřenou náručí. Krajané nosili kroje a zpívali československé národní písně, což legionáře velmi nadchlo, až začali zpívat s nimi. Transport se po chvíli přesunul do vlaků. Ty byly vybaveny širokými okny, plyšovými sedadly, až to vedlo ke vzpomínání na staré, celodřevěné ruské vlaky. Průjezd Amerikou byl pro všechny velkým zážitkem. Viděli nádhernou přírodu, silnice plné aut, malé domky v obcích, obilná pole a četné řeky.

Dojeli až do přístavu Norfolk ve Virginii, kde se 5. srpna nalodili na loď USS Aeolus, a vydali se směrem do Evropy (*Legionářský směr - transporty z Ruska, n.d.*).

Dne 15. srpna 1919 zakotvili ve francouzském Brestu a měli možnost prohlédnout si město. Po čase ale většina vojáků město opustila, sedli na vlak a jeli přímo domů. Cestou projížděli přes Versailles, Melun, kolem Seiny, dále do Švýcarska, Rakouska a ko-

nečně do Čech, do Českých Budějovic. Odtud se ještě večer téhož dne vydali do Prahy, kde je po příjezdu čekalo zklamání. Jeden z vojáků vzpomínal: *Ač nádraží bylo plné lidí, nikdo si nás téměř nevšiml, nepadlo jediné srdečné slovo, a právě tak nepovšimnutí odjížděli jsme elektrickou do karlínských kasáren, kde po 2–4 rozdělili nás po celé budově. Kdyby hoši na Sibiři viděli tu lásku, již jsme zde byli zahrnuti, byli by klidnější a nespěchali by tolik s odjezdem* (*Legionářský směr - transporty z Ruska, n.d.*).

Po propuštění vojáků domů se Jaroslav Mošna vydal vlakem směrem na Plzeň, odkud se dostal domů, do 30 kilometrů vzdáleného Kakejcova, kde byl po nečekaném návratu velkým překvapením. Doma si mysleli, že je už mrtev, ale on se jednoho dne objevil ve dvěřích živ.

Dne 24. října 1919 byl komisí superarbitrován s nálezem průstřelu hrudníku a ruky. Stal se invalidou způsobilým k domobranecké službě beze zbraně. Časem Jaroslav Mošna získal i několik vyznamenání a medailí - Bachmačskou pamětní medaili, Československou revoluční medaili, Československý válečný kříž 1918 a medaili Československé obce legionářské.

POKRAČOVÁNÍ ROZHOVORU

S PANEM BOHUMILEM KRÁKOROU

Co bys mi o svém dědovi ještě řekl?

Většinou mi vyprávěl, když jsem se ho na to zeptal. Pak mi povídal. Protože já jsem byl zvědavý, zajímalo mi to, chodil jsem na půdu obdivovat jeho uniformu a zajímalo mi, jak to v té Velké válce bylo, tak mi to občas povídal. Ale nejlepší bylo, když se sešli ti dědkové, co byli v té válce. Oni se scházeli vždycky u jednoho z nich, třeba u nás tady, nahoře

.....

u strejdy Josefa nebo u Forejtů, a seděli vždycky večer, hlavně v zimě, když nebylo co dělat, topili v kamnech, přikládali, pili bílý kafe z velkých hrnečků a štamprle z malých skleniček, kouřili všichni fajfku, svítili petrolejkou nebo nesvítili vůbec, a vyprávěli si tuhlety příběhy. My jsme tam s klukama, s Vénou Kasalem, s Matějákem, s Pepou Kováříkem, seděli, měli jsme nastražený uši, vyvalený oči

a poslouchali jsme, aby nám neuteklo ani slovo. Oni, když nás viděli, jak jsme dychtivý, tak si vymýšleli i voloviny a lhali. Ale všichni hulily ty fajfčičky, z kamen se kouřilo, tam bylo smradu, ale teplíčko tam bylo. Ty chaloupky byly nízký, malý, tmavý a byla to taková romantika, ti dědkové, jak nám vyprávěli, a my, jak jsme si představovali, že jsme tam s nimi. ■

OBRÁZKOVÁ PŘÍLOHA

Uvedené položky mi byly poskytnuty k vyfocení a použití do práce Muzeem Dr. Bohuslava Horáka v Rokycanech.

0 16329/1 69/1983

1 Blůza příslušníka čsl. armádního sboru na Rusi Jaroslava Mošny z Kakejcova; 1919

0 16330 70/1983

1 Kalhoty od stejnokroje příslušníka čsl. armádního sboru na Rusi Jaroslava Mošny z Kakejcova; 1919

0 16332 72/1983

1 Čepice příslušníka čsl. armádního sboru na Rusi Jaroslava Mošny z Kakejcova; 1919

0 16336 76/1983

1 Československá revoluční medaile legionáře Jaroslava Mošny z Kakejcova; Bourdelle Antoine; Československo; 1918

0 16338 78/1983

1 Československý válečný kříž 1918 legionáře Jaroslava Mošny z Kakejcova; 1918

0 16334 74/1983

1 Bachmačská pamětní medaile legionáře Jaroslava Mošny z Kakejcova; 1948

Fotografie Jaroslava Mošny pochází z archivu autora.

Použité spisy pochází z Vojenského historického archivu.

Jaroslav Mošna v uniformě rakousko-uherské armády

Jaroslav Mošna v uniformě Československých legií

Čepice příslušníka čsl. armádního sboru na Rusi Jaroslava Mošny z Kakejcova; 1919

Blůza příslušníka čsl. armádního sboru na Rusi Jaroslava Mošny z Kakejcova (zepředu); 1919

Kalhoty od stejnokroje příslušníka čsl. armádního sboru na Rusi Jaroslava Mošny z Kakejcova (zepředu); 1919

*Československý válečný kříž
1918 legionáře Jaroslava
Mošny z Kakejcova*

*Československá revoluční
medaile legionáře Jaroslava
Mošny z Kakejcova*

*Bachmačská pamětní
medaile legionáře Jaroslava
Mošny z Kakejcova*

Ministerstvo národní obrany, Kancelář československých legií.
Evidenční úřad.

Číslo 72850

24. prosince

Potvrzení, v

že (jméno a příjmení) Jaroslav Křemánek ro. č. 25 240

vojenská hodnost a posádkový úřad: poručík 6. pěší divize p. b.

narodený dne 29/11/1914 v místě okres Polhovor země Česká

přislušný do rodu okres Polhovor země Česká

jest ve smyslu § 2 zákona ze dne 24. července 1919, č. 462 Sb. z. a n., a článku 5. vládního nařízení ze dne 4. března 1920, č. 151 Sb. z. a n.,

legionářem.

Do československé armády legionářské přihlížeti se dne 24. 12. 1919

Do armády spojenecké vstoupil roku 1919

Z čs. legionářského vojska byl kádně propuštěn dne 24. 12. 1919

Do neaktivy byl přeložen, demobilizován 24. 12. 1919

Název čs. republiky z Ruska se vrátit pouze proto, když se vrátí po 31. prosinci 1919 v Rusku

jest dosud ve vojenské službě.

Jeho služba legionářská počítá se mu do dne 24. 12. 1919, do 31. 10. 1919

také celkem obnáší 24 dní roku 1919

(kalendářních).

Toto potvrzení jest dokladem pro nabytí všech práv, vyhrazených legionářům zákonem ze dne 23. května 1919, č. 282 Sb. z. a n., a ze dne 24. července 1919, č. 462 Sb. z. a n.

V Praze dne 24. 12. 1919

Vlastnoruční podpis majetníka: J. Křemánek

Náhodit se kvůli křivě: J. Křemánek

Polhovor

24. 12. 1919

Vojenský historický archiv
Kopie materiálů
64-2

Zřízenecký průkaz

Jméno a příjmení: Mošmaševskij ro. č. 15 241 Lit: 18. 10.

Oteč: dom. obec: pol. okr. Polhovor Třída invalidity:

Den 27. 11. 1914 a místo narození Mošmaševskij

Hodnost: důstojník část 6. poluk. 5. rot.

Nálež. lék. voj. komise č. 13219 konané při div. 11. 3. r. 1919

Stráda: Průběh křivky v obou pol. 6. poluk. 5. rot. 11. 3. r. 1919

6. 11. 1919 po hor. křivce v obou

Vyčíslen z řad čsl. vojska na Rusi: 6. 11. 1919

Naznačení a další změny: 6. 11. 1919 po hor. křivce v obou

6. 11. 1919 po hor. křivce v obou

Vojenský historický archiv
Kopie materiálů
Legionářský poslužný spis

Nález a evakuace z Ruska

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

Nedorost, Libor. *Češi v 1. světové válce*. Vyd. 1. Praha: Nakladatelství Libri, 2006.

Pokorný, František, a Petr Prokš. *Deník legionáře v Rusku: vzpomínky na vojenskou a válečnou službu 1912-1920 = Diary of a Czechoslovak legionnaire in Russia: memories of military service and war 1912-1920*. 1. vydání. Edice pamětí. Brno: CPress, 2020.

Mojžíš, Milan, ed. *Československé legie 1914-1920: katalog k výstavám Československé obce legionářské*. Druhé vydání. Praha: Nakladatelství Epoque, s.r.o, 2017.

Česko-Slovackij (Čechoslovackij) korpus, 1914-1920: dokumenty i materialy. Moskva: Kučkovo pole, 2018. ISBN isbn978-5-9950-0934-4.

Internetové zdroje

Ruský zlatý poklad a čs. legionáři, Valka.cz, <https://www.valka.cz/12579-Rusky-zlaty-poklad-a-cs-legionari> [vid. 8. únor 2022]

VHÚ Vojenský historický ústav Praha, <http://www.vhu.cz/pred-sto-lety-bitva-u-limanowelapanowarakousko-uherska-zachranna-brzda/> [vid. 23. leden 2022]

VHÚ Vojenský historický ústav Praha, <http://www.vhu.cz/exhibit/ruske-legie-v-bitve-ubachmace-1918/> [vid. 27. únor 2022]

Československá obec legionářská. (n.d.) *Zavraždění carské rodiny*, <https://www.csol.cz/clanky-a-reporty/zhistorie/ruzne/1705-zavrazdeni-carske-rodiny> [vid. 3. únor 2022]

Časopisy

https://www.csol.cz/images/Projekty/Legionarsky_smer/LS_transporty_spec_2020.pdf
(staženo do archivu autora)

http://www.nuv.cz/uploads/STU/rozhledy/1807/2017_18_WP07_reseni.pdf
(staženo do archivu autora)

Mihule potoční (*Lampetra planeri*) v Krkonoších

Autor práce: Jakub LIPKA

ABSTRAKT

Přítomnost mihule potoční v Krkonoších byla zaznamenána na 11 profilech z celkového počtu 33. Výskyt mihule byl striktně vázán na vhodné náplavy složené z jemného písku a organického materiálu. Dalším významným faktorem pro výskyt mihule byl spád a s ním související rychlost proudu. Jedinci se nacházeli na tocích se střední hodnotou spádu 6 m.km^{-1} . Vyšší hodnoty ($>20 \text{ m.km}^{-1}$) ve většině případů zamezovaly usazování jemného materiálu. Absence mihulí na vhodných profilech byla vysvětlena existencí nepřekonatelných příčných překážek daném v toku. Dále bylo prokázáno, že zvýšená obsádka pstruha obecného negativně ovlivňuje populace minoh. Přítomnost zachovalých břehových porostů je pro sledovaný druh důležitá, avšak závislost na tvaru koryta nebyla nalezena. Analýzy získaných dat potvrdily rozdíly v délkových strukturách na jednotlivých tocích. Rozdíly ve sklonu jednotlivých délko-hmotnostních křivek nebyly nalezeny.

Spolu s tímto druhem se velice hojně vyskytoval pstruh obecný a vranka obecná. Střevle potoční se vyskytovala přibližně na třetině lokalit, zde však většinou velice převyšovala svojí abundancí ostatní druhy. Nové poznatky o aktuálním výskytu a životě mihulí v Krkonoších získané touto prací mohou být dále využity k zefektivnění ochrany tohoto druhu a k lepšímu nakládání s vodami v daných EVL.

Klíčová slova

Lampetra planeri, *Salmo trutta*, ordinační analýzy, ekologické faktory

1 ÚVOD

Mihule potoční (*Lampetra planeri*) společně s mihulí ukrajinskou (*Eudontomyzon marinae*) jsou jediní žijící zástupci mihulí (*Petromyzontes*) v České republice. Další druhy:

mihule říční (*Lampetra fluviatilis*) a mihule mořská (*Petromyzon marinus*) se již na našem území nevyskytují. Po zprůchodnění Labe je pravděpodobné, že by se mohly navrátit zpět. Tomu nasvědčují nálezy těchto druhů v Labi nedaleko našich hranic (Hanel, 2005).

Mihule potoční patří mezi menší neparazitické sladkovodní druhy. Larvy dosahují délky nejvýše 190 mm, dospělci 170 mm a dožívají se 5–7 let podle podmínek prostředí. (Hanel et al., 2014). Typická je pohlavní dvojtvárnost. U samců se již při metamorfóze objevuje penisovitá močopohlavní bradavka (Hanel et al., 2014). Samice mají zvýšený ploutevní lem za řitním otvorem. Zbarvení larev je hnědozelené. Dospělci mají bílé břicho, šedé boky a černý hřbet.

Mihule potoční se u nás eviduje na 260 mapovacích polích Labe a Odry a vzácně i v povodí Moravy (2 % lokalit) (Hanel & Lusk, 2005). Většina jedinců je vázána na kratší toky pstruhového a lipanového pásma, s délkou do 40 km a s nízkým průtokem u ústí (obvykle do $1\text{ m}^3\cdot\text{s}^{-1}$). Většina nálezů byla odchycena v nadmořských výškách mezi 300–600 m. Obvykle se mihule uvádí jako druh náročný na množství rozpuštěného kyslíku. Larvy jsou přesto běžně nacházeny i hlouběji v náplavech, kde je tato hodnota výrazně nižší než ve vodě. Dále se mohou nacházet i v člověkem upravených tocích bez břehových porostů, ale vždy se zde musí střídat úseky písčitoštěrkovitého dna (místa pro tření) s náplavy. Ojedinele se vyskytují v některých průtočných rybnících a mlýnských náhonech. Nejčastěji společně s mihulí žije pstruh obecný (*Salmo trutta*) a vranka obecná (*Cottus gobio*), dále pak mřenka obecná (*Barbatula barbatula*) a střevle potoční (*Phonixus phonixus*) (Hanel, 2005). Mihule vyhledává toky s teplotou vody, která se během roku pohybuje mezi 0,2–18 °C (Schroll, 1959). Minohy jsou u nás obvykle nacházeny v místech, kde šířka řečiště přesahuje 2 m, s prouděním vody v místě nálezů do $0,5\text{ m}\cdot\text{s}^{-1}$ a průměrným spádem toku mezi 5–15‰ (Hanel, 2005).

Baxter (1957) je obdobně nacházel v tocích se spádem mezi 4,9–14,5 ‰; podle něho by úseky s tímto sklonem měly mít nejméně se měnící prostředí. Naměřené průměrné hodnoty rychlosti proudu ze zahraničí se vzájemně neshodují, přesto nepřevyšují výše zmíněných $0,5\text{ m}\cdot\text{s}^{-1}$. Malmqvist (1983) udává typickou rychlost okolo $0,25\text{ m}\cdot\text{s}^{-1}$, Schroll (1959) vhloubce 25 cm rychlost $0,4\text{ m}\cdot\text{s}^{-1}$.

Malmqvist (1983) dále nacházel larvy v místech s hloubkou toku okolo 0,15 m, šířkou 2 m. Podle Večeří (2012) je průměrná mocnost náplavů okolo 24 cm, avšak minohy často nacházel již v prvních 5 cm.

Dále se musí v potoce vyskytovat naplaveniny žádoucího složení. Schroll (1959) udává optimální velikost zrníček mezi 180 a 360 μm . Substrát musí umožňovat vyhrabávání nor i jejich udržování, což může komplikovat velké zastoupení částic 0,5–1 mm velkých (Malmqvist, 1980). To by odpovídalo výzkumu Maniona & McLaina (1971), kteří nacházeli 90% larev mihule mořské v prostředí s částicemi písku jemnějšími než 0,5 mm.

Jednotlivé věkové kategorie by mohly vyhledávat odlišný druh substrátu. Schroll (1959) nacházel dvou- a tříleté jedince ve více heterogenním substrátu než ty mladší. To potvrzuje Hardisty (1944); jeho dvou- a víceletí jedinci se vyskytovali v náplavech hrubšího složení téměř bez bahna. Na druhou stranu Schultz (1930) nacházel všechny věkové kategorie pohromadě.

1.1 OHROŽENÍ A OCHRANA

Výskyt mihulí je negativně ovlivňován především dlouhodobým znečišťováním vod, nadměrnou rybí obsádkou, vysycháním koryta a nevhodnými úpravami toku. Larvy jsou

ale schopny přežít skryty v substrátu i havarijní znečištění vody, kdy ostatní ichtyofauna uhynie. Není však zjištěno, jaký vliv mohou mít toxické látky na jejich plodnost a zdraví jejich potomstva. Vysychání koryta může být způsobeno nízkými letními průtoky, nevhodnou činností vodní elektrárny nebo vypouštěním náhonů. Minohy se často nejsou schopny včas přemístit na vhodnější místo a při přelézání hynou. V období tahů jsou pro dospělé často nepřekonatelné různé příčné překážky v toku. Místy byla pozorována i cílená predace ptáků např. čáp černý (*Ciconia nigra*) v období krmení mláďat. (Hanel, 2005) V minulosti byla mihule potoční využívána jako nástraha k lovu ryb. Dnes je považována za dobrý bioindikátor dlouhodobé kvality čistých chladných vod (Hanel & Lusk, 2005). Dále je v červeném seznamu řazena do kategorie zranitelných druhů (Chobot, 2017). V České republice je zákonem 114/1992 Sb. chráněna jako kriticky ohrožený druh. Cílem této práce je zmapovat výskyt mihule potoční v Krkonoších, dále nalézt příčinu výskytu nebo absence mihule potoční v různých tocích a v neposlední řadě zjistit příčinu různých populačních charakteristik existujících populací mihule potoční.

2 MATERIÁL A METODY

2.1 LOV RYB A MIHULÍ

Lovy na vybraných profilech (pr.) probíhaly 26.-28. 9. 2021 na území EVL Krkonoše.

Na profilech Čistá, Kalná, Bolkovský, Albeřícký, Babský a Luční potok byla použita metoda kontinuálního odlovu. Při lovu se postupovalo odspodu 100 m proti proudu a lovilo se vcelé šíří. Tok se nehradil, ale byly využívány existující příčné překážky zabráňující migraci ryb. Bylo použito lovné za-

řízení LENA (240–310 V, pulzní proud, frekvence <95 Hz). Ulovení živočichové byli uchováváni v plastových kbelících s vodou a po následném změření zpět vypuštěni do vody. Měřena byla pouze délka těla bez ocasu (L_c – longitudo corporis).

Na profilech Jizery, Labe, Malého Labe (kromě MLK), Malé Úpy a Úpy byla použita bodová metoda. Na nehrazeném úseku se postupovalo proti proudu 100–200 m, dokud se neprovedlo 150 aktivačních bodů. Jeden bod zaujímá plochu 3,14 m², to je 471 m² celkově. Lovilo se vcelé šířce toku tam, kde to bylo možné. Na místech s příliš velkou hloubkou nebo proudem byly proloveny pruhy podél břehu o šířce cca 2,5–3 m. Lovec aktivoval anodu na 5 sekund a následně lovná četa sbírala omráčené ryby do kbelíků nebo halťůřů mimo dosah elektrického proudu. Pak se četa dle podmínek přesunula 3–5 m proti proudu nebo stranou na další místo. Byl použit benzinový agregát s ovládací skříň BMA PLUS (300–600 V) (viz příloha 1, obr. 1 a 2).

Do práce byla přidána data monitoringu z oblasti EVL Labe – Hostinné a EVL Údolí Jizery a Kamenice; jedná se o navazující profily Labe a Jizery. Lov na první lokalitě probíhal 19. 10. 2020 a druhé 18. a 19. 10. 2020. Vobou případech, kromě profilu LAM (zde kontinuální odlov), byla užita bodová metoda.

Mihule byly loveny v náplavech s organickým materiálem rychlostí 2 minuty na 1m². Lovec pohyboval anodou těsně nad náplavou a střídavě aktivoval a deaktivoval lovnou elektrodu. Dále musely být mihule, na rozdíl od ryb, měřeny v odměrném válci polepeném milimetrovým papírem. Byly použity tři válce o různých průměrech (dle délek mihulí), aby se měření jedinci co nejméně pohybovali a naměřené hodnoty byly co nejpresnější.

Dále byly mihule váženy na váze AND HT-500 s rozlišením hmotnosti do 0,1 g. Měření zobrazeno v příloze 1 obr. 3. Jedinci byli váženi pouze při monitoringu v EVL Krkonoše. Veškeré odlovy živočichů byly prováděny v rámci projektu na monitoring vranky obecné a mihule potoční na územích evropsky významných lokalit (EVL) na předem vybraných profilech. Získaná data byla odeslána ministerstvu životního prostředí.

2.2 ANALÝZA DAT

Z naměřených hodnot byla vypočtena relativní abundance (počet jedinců na 100 m² toku v případě rybích druhů nebo počet jedinců na 100 m² náplavu v případě mihule potoční). Z důvodu odlišného životního prostředí ryb a mihulí nebyly tyto abundance sčítány.

Naměřená data minoh byla dále statisticky vyhodnocována. Metamorfovaní jedinci nebyli vzhledem k jejich malému počtu zahrnuti do žádné z analýz. Délková struktura mihulí byla hodnocena pomocí Kruskal–Wallisova ANOVY (rozložení dat bylo testováno Shapiro–Wilcoxonovým testem) a Dun‘ Post Hoc testem. Byl použit program NCSS.

Růst jedinců na jednotlivých profilech byl porovnáván pomocí délko-hmotnostní křivky. Hmotnosti jedinců byly zlogaritmovány dekadickým logaritmem, aby výsledné křivky byly lineární a lépe se navzájem porovnávaly.

Z důvodu velkého množství zaznamenaných údajů o prostředí byl vliv abiotických faktorů na abundanci druhů testován vhodnou ordinální analýzou zpracovávající mnohorozměrná data. K tomu byla použita přímá ordinální technika, neboť jsou do analýzy přímo zahrnuti údaje o prostředí. Byla použita lineární technika (RDA–redundancy analysis). To bylo zjištěno předběžnou ordinací

DCA (Detrended correspondence analysis), která určila délku gradientu 2,53. Pro gradienty <4 je podle Lepše & Šmilauera (2003) lepší použít lineární techniky než unimodální (CCA – canonical correspondence analysis). Abundance každého druhu byly logaritmicky transformovány (Penczak et al., 2004). Analýza byla zpracována v programu CANOCO a znázorněna graficky biplotem.

Vliv spádu toku na výskyt byl testován pomocí testu Kruskal–Wallisova ANOVA v programu NCSS, z důvodu porušené normality dat. Test zjišťoval, zda se mediány spádů liší na profilech s výskytem mihulí od těch bez výskytu.

Z biotických faktorů ovlivňujících výskyt minoh byl zkoumán vliv přítomnosti pstruha obecného. K tomu byla užita lineární regrese v programu NCSS. Byla testována existence vztahu mezi relativní abundancí mihule a pstruha a mezi relativní abundancí mihule a podílu jedinců pstruha na celkové ichtyofauně. Všechny analýzy byly provedeny na 5% hladině významnosti.

2.3 POPIS LOKALIT

V Krkonoších se vyskytují pouze horní a střední toky řek. Jejich koryta jsou často náporou vody z tajícího sněhu každoročně přetvářena do nového tvaru. Vyskytují se zde šterkové náplavy bez vegetace. V klidnějších úsecích jsou řeky často lemovány devětsílem. Makrofytní vegetace je vázána na střední toky např. Jizery. (Horáková, 2009)

3 VÝSLEDKY

Na vybraných 33 profilech (lokace viz obr. 1) v Krkonoších byla zjištěna přítomnost 9 druhů ryb a jednoho druhu mihule: mihule potoční (*Lampetra planeri*), pstruh obecný *Salmo*

trutta), pstruh duhový (*Oncorhynchus mykiss*), střevle potoční (*Phoxinus phoxinus*), mřenka mramorovaná (*Barbatula barbatula*), vranka obecná (*Cottus gobio*), lipan podhorní (*Thymallus thymallus*), hrouzek obecný (*Gobio gobio*), okoun říční (*Perca fluviatilis*) a jelec tloušť (*Squalius cephalus*). Kvůli velkému rozsahu území byly jednotlivé profily rozděleny na jednotlivá povodí.

3.1 POVODÍ LABE

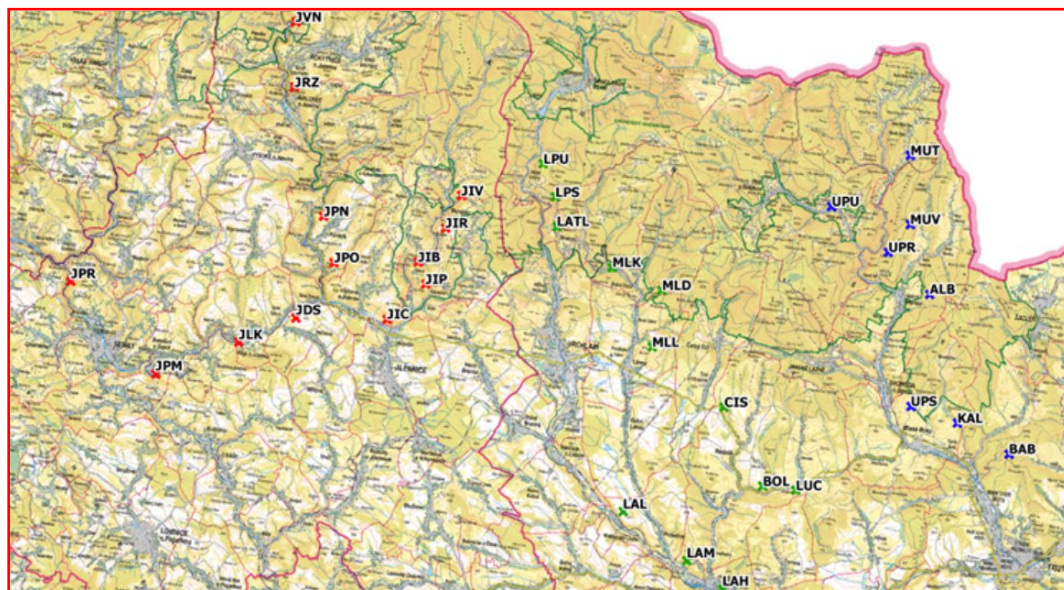
Na 12 profilech v povodí Labe byla zjištěna přítomnost 7 druhů ryb a jednoho druhu mihule: mihule potoční, pstruh obecný, vranka obecná, lipan podhorní, hrouzek obecný, střevle potoční, mřenka mramorovaná a okoun říční. Dominantním druhem byl pstruh obecný, který se vyskytoval na všech profilech. Dále se hojně vyskytovala vranka obecná (7 pr.) a na některých (4) profilech byla velmi hojná střevle potoční.

3.2 POVODÍ JIZERY

Na 13 profilech v povodí Jizery byly zjištěny přítomnost 6 druhů ryb jednoho druhu mihule: mihule potoční, pstruh obecný, střevle potoční, vranka obecná, mřenka mramorovaná, jelec tloušť a hrouzek obecný. Nejvíce rozšířený druh byl pstruh obecný, který se vyskytoval na všech profilech. Dalším velmi rozšířeným druhem byla vranka obecná (10 pr.) a střevle potoční (6pr.).

3.3 POVODÍ ÚPY

Na 8 profilech v povodí Úpy byla zjištěna přítomnost 3 druhů ryb a jednoho druhu mihule: mihule potoční, pstruh obecný, pstruh duhový a vranka obecná. Dominantním druhem zde byl pstruh obecný. Společně s vrankou obecnou se vyskytoval na všech profilech. Výskyt mihule potoční byl zaznamenán pouze v Kalné.

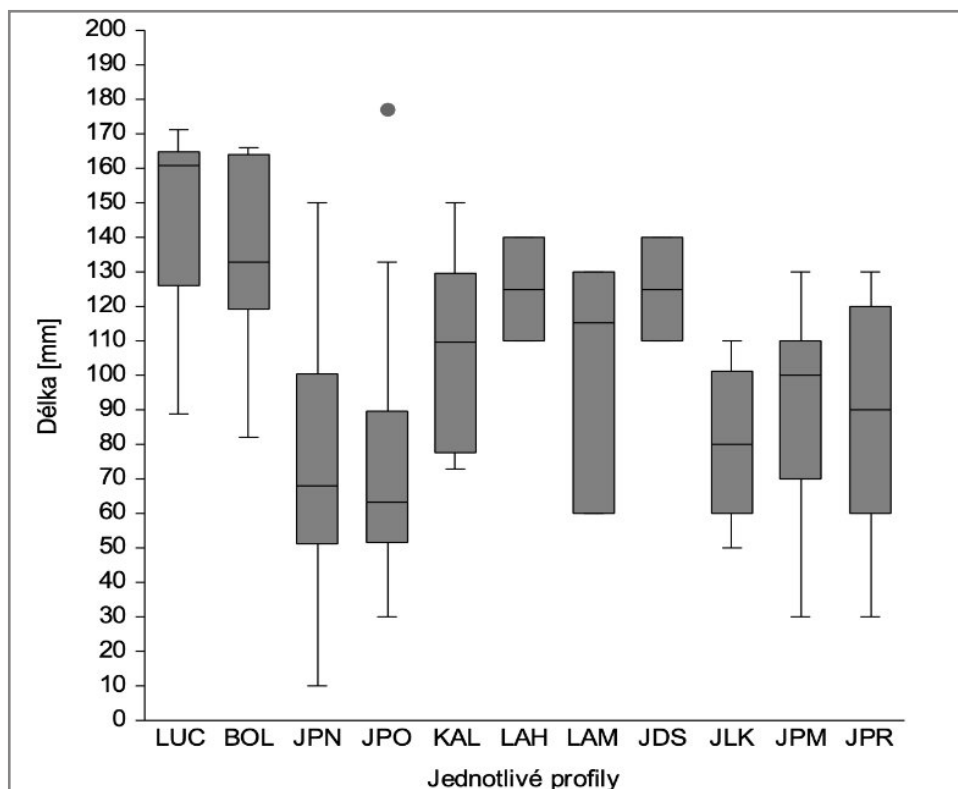
Obrázek 1

Mapa lovných profilů, červeně povodí Jizery, zeleně povodí Labe a modře povodí Úpy, měřítko 1:140 000.

3.4 ANALÝZY ZÍSKANÝCH DAT

3.4.1 Rozdíly v délkové struktuře minoh

Délky larev na jednotlivých profilech se signifikantně lišily (Kruskal Wallisova ANOVA; $H=48,00$; $P=0,00$). Konkrétně v Lučním a Bolkovském potoce (Dunnův test, $Z>3,32$) se vyskytovaly statisticky významně větší jedinci než na profilech Jizery (JPN, JPO a JLK). Délková struktura je znázorněna krabicovým grafem (obr. 2)

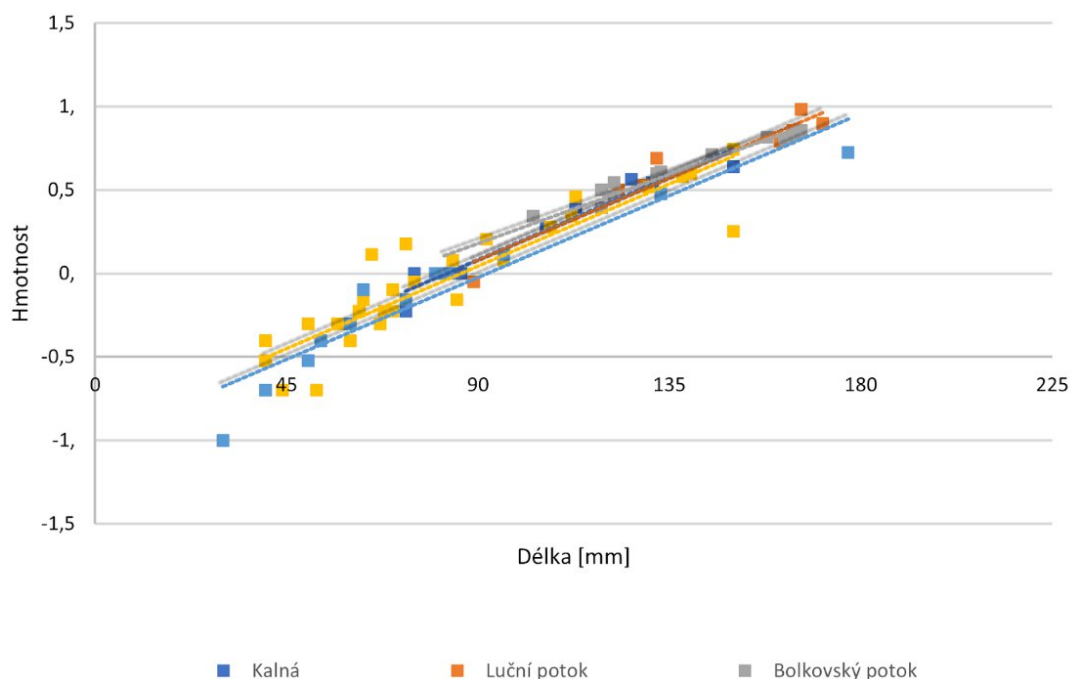

Obrázek 2

Box plot (medián, 1. a 3. kvartil (IQR), největší/nejmenší hodnota větší/menší než 1,5násobek IQR, extrémy) popisující délkovou strukturu larev mihule potoční (*Lampetra planeri*) na jednotlivých profilech, kde byly nalezeny. Osa x (jednotlivé profily), osa y (délka minoh [mm]).

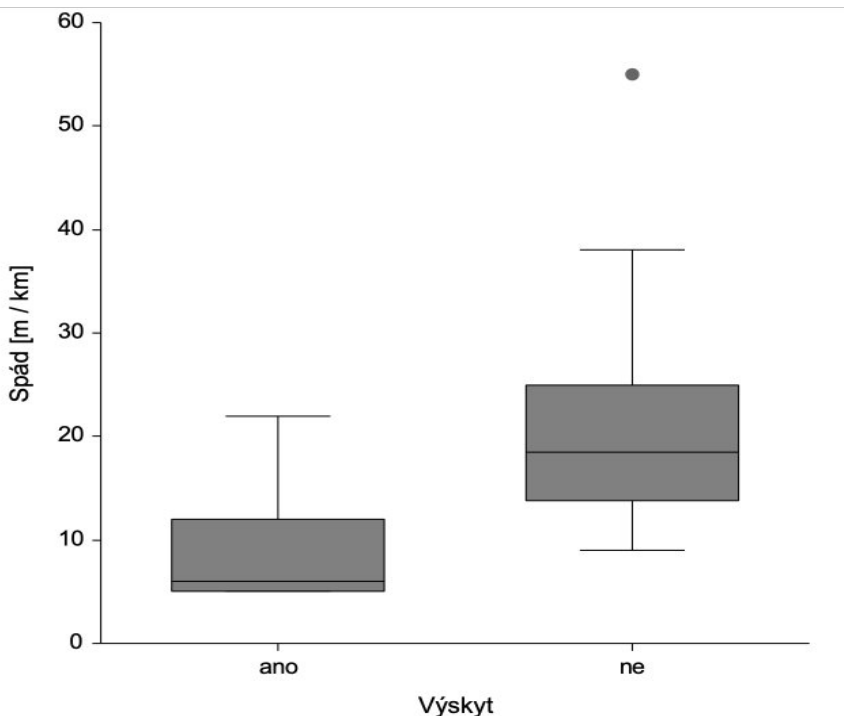
3.4.2 Délko-hmotnostní vztah

Jednotlivé délko-hmotnostní křivky (obr. 3) neukazují žádný významný rozdíl mezi jednotlivými profily. Odlišný sklon přímky na profilu Bolkovský potok je způsoben absencí menších jedinců. Směrnice jednotlivých křivek se pohybuje od 0,0092 do 0,012. Podrobnosti jsou patrné na obr. 3.

3.4.3 Abiotické faktory

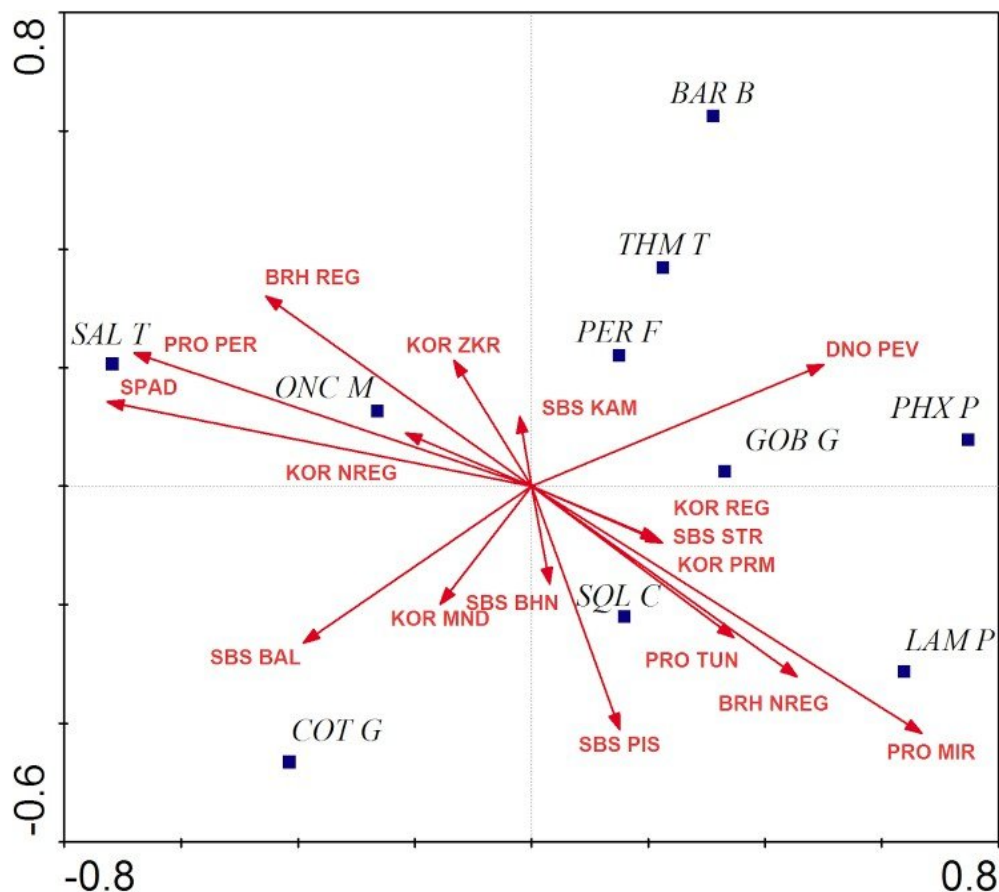
Na všech profilech (11 pr.), kde se mihule vyskytovaly, se nacházely písčité náplavy s častým výskytem organického materiálu (6 pr.) a občasním bahnem (3. pr.), ve kterých byly larvy zahrabány. Žádné larvy nebyly nalezeny přímo ve vodě. Ostatních druhů substrátu neměly žádný vliv. Mihule se vyskytovaly převážně na neregulovaných tocích. Pouze koryto Bolkovského potoka bylo částečně vyzděno kamenem a na Lučním potoce se vyskytoval kamenný stupeň. Mihule se vyskytovaly na profilech se zachovalými břehovými porosty kromě jednoho profilu. Mihule se nacházely na tocích se spádem v rozmezí mezi 5–22 m.km⁻¹ (medián: 6 m.km⁻¹). Rozmezí spádu na všech profilech je 5–55 m.km⁻¹ (medián: 14 m.km⁻¹). Medián spádu toků, kde se nevyskytovaly, je 19 m.km⁻¹. Nejčastějším typem koryta byl přirozeně přímý (7 pr.), dále pak zákruty (3 pr.). Meandrující tok s výskytem mihulí byl pouze jeden (KAL) a jeho spád byl největší. Následná analýza potvrdila, že toky s výskytem mihulí v Krkonoších mají signifikantně nižší spád než ty ostatní (Kruskal Wallisova ANOVA; $H=15,03$; $P=0,00$; viz obr. 4).

Obrázek 4

Box plot (medián, 1. a 3. kvartil (IQR), největší/nejmenší hodnota větší/menší než 1,5násobek IQR, extrémy) popisující spády toků, kde se vyskytovala mihule potoční (*Lampetra planeri*) a kde ne. Osa x (výskyt mihule potoční), osa y (spád toku [m.km⁻¹])

Gradientová analýza (RDA; test signifikance na 1. kanonické ose $F=12,53$; $P=0,02$) vysvětluje 56,4% celkové variability druhů a 61,0% variability mihule potoční. Výskyt mihule potoční je významně korelován s mírným proudem, neregulovanými břehy, písčitým substrátem a tůňmi. Nepřímo je korelován s rostoucí hodnotou spádu toku. Zobrazeno biplotem na obrázku 5.

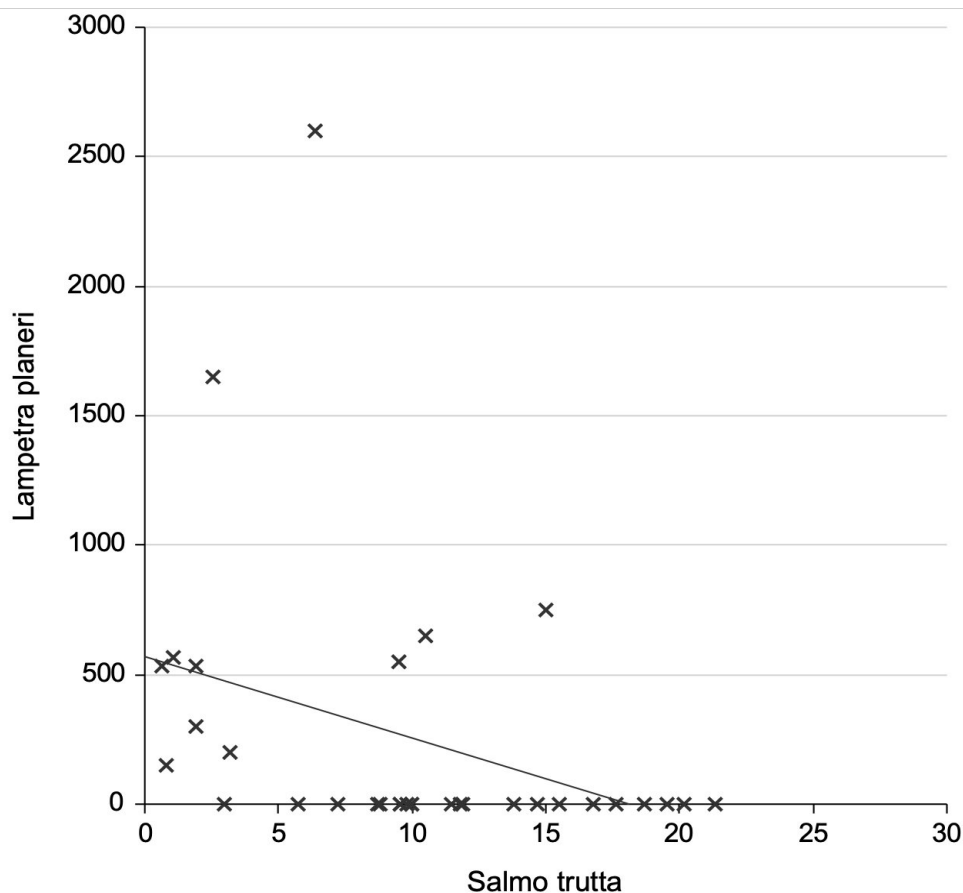
Obrázek 5

RDA (redundancy analysis) biplot (přímá lineární ordinační analýza, prostředí a proměnné druhů), zkratky: PRO-proud, BRH-břeh, KOR-koryto, SBS-substrát, REG-regulovaný, NREG-neregulovaný, PER-peřejnatý, MIR-mírný, TUN-tůň, ZKR-zákruty, PEV-pevné, BAL-balvanité, KAM-kamenité, STR-štěrkovité, PIS-písčité, BHN-bahno, PRM-přímé, ZKR-zákruty, MND-meandrující, modré čtverečky znázorňují jednotlivé druhy.

3.4.4 Biotické faktory

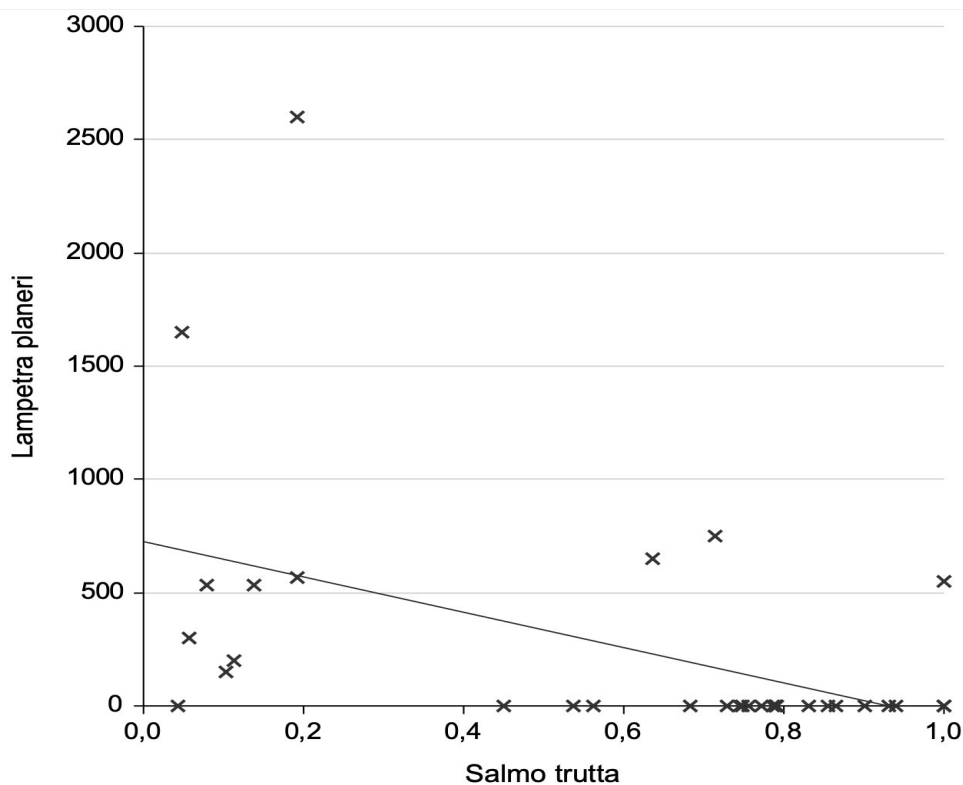
Zbylá variabilita různého výskytu mihule potoční může být dále vysvětlena například predací pstruhem obecným. Hodnota korelačního koeficientu mezi relativní abundancí mihule a pstruha je -0,349. Test signifikace potvrzuje významnost této nepřímé korelace ($F = 4,3002$; $P=0,046$). Graficky znázorněno na obr. 6.

Obrázek 6

Závislost výskytu mihule potoční (*Lampetra planeri*) na výskytu pstruha obecného (*Salmo trutta*). Jednotlivé body zobrazují konkrétní profily; osa x (relativní abundance pstruha obecného [j.100 m⁻² toku], osa y (relativní abundance mihule potoční [j.100 m⁻² náplavu]).

Obdobně je korelován vztah relativní abundance mihule a podílu jedinců pstruha na celkové ichtyofauně ($r = -0,4695$), test signifikace ($F = 8,77$, $P = 0,006$). Graficky znázorněno na obr. 7.

Obrázek 7

Závislost výskytu mihule potoční (*Lampetra planeri*) na výskytu pstruha obecného (*Salmo trutta*). Jednotlivé body zobrazují konkrétní profily, osa x (podíl pstruha obecného na celkové ichtyofauně), osa y (relativní abundance mihule potoční [j.100 m⁻² náplavu]).

4 DISKUZE

Informace o rozšíření mihule potoční a jejich životních nárocích v ČR byly již obecně zpracovány (Baruš & Oliva, 1995; Hanel, 2005). Tato práce proto přináší konkrétní vhled do aktuálního stavu populací mihulí v Krkonoších a ekologických faktorů, které je ovlivňují.

Larvy zahrabané v substrátu jsou do jisté míry odděleny od dění vtoku, kde si vytvářejí svůj vlastní mikrobiotop (Baxter, 1957). Proto je klíčovým faktorem ovlivňujícím přítomnost mihule potoční dostatek jemnozrnných naplavenin v oblasti toku. Ty mohou být jednak negativně ovlivňovány v důsledku snižování členitosti koryta nevhodnými úpravami (Merta, 2008) a jednak se na některých tocích nemusí být ani schopny vytvářet vlivem přílišného spádu toku.

Naměřené hodnoty spádu ($5\text{--}13\text{ m.km}^{-1}$) nejsou v rozporu shodnotami ostatních badatelů ($5\text{--}15\text{ m.km}^{-1}$, Baxter, 1957; Hanel, 2005). Jedině potok Kalná se vymyká svým spádem (22 m.km^{-1}), lze se ale domnívat, že díky meandrujícímu charakteru koryta zde mohou vznikat vhodné korytové akumulace. Na ostatních 7 profilech (především Malé Labe Malá Úpa) s větším spádem než Kalná (kromě CIS) se nevyskytovaly žádné vhodné náplavy. Takto velký sklon a s ním související rychlost proudu již s nejvyšší pravděpodobností neumožňuje akumulaci jemného materiálu. Tomu nasvědčuje i zjištění, že jsou larvy vázány na toky s mírným proudem a tůňkami.

Dalším důležitým faktorem je propojení stanovišť mihulí a jejich trdlišť (Chvojková et al. 2011). Například na řece Čistá je dosta-

tečné množství vhodného substrátu i přes větší spád (26 m.km^{-1}), ale podle Křesiny et al. (2017) se zde vyskytuje velké množství bariér, které neumožňují migraci proti proudu.

Nepřímá korelace mezi výskytem pstruha obecného a mihule je nejspíše způsobena predací pstruhem. Podle Merty (2008) silné obsádky jsou schopny rychle decimovat populace mihulí. Zde by bylo možné opakovat, že by tato korelace mohla být způsobena odlišnými nároky pstruha na substrát. Avšak podle Vlacha et al. (2005) pstruzi vyhledávají tůňky obsahující písčité a bahnitý substrát. Dále pak například Hegge et al. (1993) uvádí, že středně velcí pstruzi ($164\text{ až }269\text{ mm}$) preferují písčité substrát, naproti tomu větší jedinci se vyskytovali rovnoměrně na všech typech substrátu. Byly pozorovány rozdílné nároky na substrát různých věkových kategorií, jak uvádí také Schultz (1930). Hardisty (1944) a Schroll (1959) ovšem udávají, že jedinci do jednoho roku vyhledávají jemnější substrát než starší, kteří se vyhýbají bahnitým akumulacím. Hardisty (1944) odhadl délku, které by měli dosáhnout jedinci vylíhlí na jaře předchozího roku, na $45\text{--}65\text{ mm}$, MacDonald (1963) uvádí průměrnou délku 80 mm u larev chovaných v laboratoři. Tito jedinci však byli uloveni na profilech Jizery, kde se nevyskytoval žádný bahnitý sediment. Naproti tomu v Bolkovském a Lučním potoce s bahnitým, jílovitým sedimentem se nevyskytovali jedinci menší než 82 mm . V Bolkovském potoce byli starší jedinci navíc nalezeni i ve velice mělkém ($<3\text{ cm}$) a bahnitém sedimentu (příloha 1. obr. 4), který není pro jejich výskyt

obvyklý. Večeřa (2012) udává nejmenší mocnost náplavu 15 cm.

Rozdíly v délkách minoh na některých profilech mohou být způsobeny odlišnými charakteristikami toků. V Lučném a Bolkovském potoce se vyskytovalo velké množství vhodných náplavů v celé oblasti profilu, to by mohlo vypovídat o celkové stálosti toků. Oproti tomu na profilech JPN a JPO a JLK se nacházely vhodné korytové akumulace pouze místy. Proto se lze domnívat, že minohy při vyplavení z jejich nor (povodně) musí delší dobu hledat vhodné útočiště a starší jedinci se nejspíše nacházejí v nižších partiích Jizery. Změny v rozmístění larev zmiňuje (Hanel, 2005). Mundahl et al. (2006) náhodně pozoroval v různých tocích absenci jedné věkové kategorie. To připisoval špatným přírodním podmínkám při tření (např. povodně), které zničily celou novou generaci.

Dalším problémem Jizery je častá fragmentace toku způsobená vzdutími nad jezy MVE a kolísání průtoku vlivem nadměrného zasněžování (Dušek et al., 2015). Tyto faktory mohou také dále znesnadňovat třecí tahy dospělců a poškozovat početnosti jednotlivých ročníků.

Na pěti profilech, kde byla měřena i hmotnost larev (EVL Krkonoše), nebyl prokázán rozdíl mezi sklonem délko-hmotnostních křivek na jednotlivých lokalitách. Faktory ovlivňující růst minoh jsou teplota a dostupnost potravy, jejich vliv na délku larválního období je však sporný (Hardisty, 1961). Množství potravy (řas) je přímo spojeno s ročním obdobím a aktuální teplotou (Malmqvist, 1983). Vybrané profily se nacházejí v podobné nadmořské výšce a blízko sebe. Lze se tedy domnívat, že teplotní podmínky jsou zde v průběhu roku stejné, tudíž stejné je i množství potravy.

Výše zmíněné faktory, které významně ovlivňují výskyt sledovaného druhu, by mohly napovídat, že by se i v řece Jizerce mohly vyskytovat mihule. Především pr. JIB a JIC měly vhodný spád a substrát. Absence jedinců nemůže být ani způsobena nepřekonatelnými překážkami, neboť Dušek et al. (2015) popisují tento tok jako přirozený horský tok bez významných technických úprav.

Mihule se vyskytovaly na tocích s různou šířkou koryta (2–25 m) a téměř vždy se zachovalými břehovými porosty. V rámci celé ČR Hanel (2005) uvádí obvyklou šířku koryta >2 m a dvě třetiny byly nálezů byly lokalizovány na tocích se zachovalými břehovými porosty.

Z hlediska ochrany je pro mihule důležité zachovat jemnozrnné písčité náplavy, ve kterých jsou larvy ukryty. Ty mohou být poškozovány různými technickými úpravami toku. Může se jednat přímo o bagrování substrátu dna a jeho následné vyvezení mimo tok. Dále napřimování a zahlabování toků může omezit schopnost sedimentovat jemným částicím zdůvodu zvýšení rychlosti proudu.

Naštěstí tyto úpravy toků nejsou v oblasti Krkonoš již možné. Zde je nejdůležitějším faktorem zachovat propojení dolních částí toků (nory minoh) s jejich trdlišti. Pokud se dospělci nemohou vrátit zpět do předešlých trdlišť, populace mihulí se stále posouvají směrem po proudu dolů. Migraci nejčastěji zabraňují nepřekonatelné protiproudové migrační bariéry, jejichž mapováním se zabýval například Křesina et al. (2017) v rámci projektu Life Corcontica. U existujících překážek je potřeba vybudovat vhodné rybí přechody. Dále provoz MVE může poškozovat jedince ryb a mihulí. Křesina et al. (2017) navrhuje použití Archimédových turbín

.....

v MVE namísto těch konvenčních, neboť je jejich provoz šetrný k vodním živočichům. V neposlední řadě je důležité udržovat čistotu vodních toků. ■

■   ■   ■   ■   ■   ■   ■   ■   ■

PODĚKOVÁNÍ

Chtěl bych poděkovat RNDr. Pavlu Vlachovi, Ph.D. za vedení práce a poskytnutí odborných a velmi cenných rad, které jsem uplatnil při její tvorbě. Dále děkuji Mgr. Blance Ježkové za vypůjčení pomůcek pro chemická měření.

5 SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

- Baruš, V. & Oliva, O. (1995). Třída Mihulovci–Petromyzontes. In *Mihulovci (Petromyzontes) a ryby (Osteichthyes) (1)*. (s. 9–112). Academia.
- Baxter, E. W. (1957). Lamprey Distribution in Streams and Rivers. *Nature*, 180 (4595), 1145–1145. <https://doi.org/10.1038/1801145a0>
- Dušek, J., Křesina, J., Suvorov, P. & Mejsnar, J. (2015). Nakládání s vodami v evropsky významné lokalitě Krkonoše a jeho potencionální vliv na populace vranky obecné. *Opera Corcontica*, 52, 11–38.
- Hanel, L. (1995). Mihule potoční (*Lampetra planeri*). In J. Urban (Ed.), *Ochrana ryb a mihulí*. (s. 84–85) Základní organizace Českého svazu ochránců přírody 02/09.
- Hanel, L. (2005). Výskyt mihulí v ČR a jejich životní nároky. *Živa*, 6, 273–275.
- Hanel, L. (2006). Třída: Mihulovci (Cephalaspidomorphi). In Hanel, L. (Ed.), *Prehled nižších obratlovců České republiky* (s. 6–7) Univerzita Karlova, Pedagogická fakulta.
- Hanel, L. (2014). Ryby našich vod. In B. Ličko, D. Mrňa, M. Podlesný, J. Vostradovský (Eds.), *Rybářství a rybolov* (s. 31–126). Český rybářský svaz.
- Hanel, L., & Lusk, S. (2005). Přehled jednotlivých druhů a jejich výskyt. In *Ryby a mihule České republiky: Rošíření a ochrana = Fishes and lampreys of the Czech Republic: distribution and conservation*. (s. 163–374) Český svaz ochránců přírody.
- Hardisty, M. W. (1944). The Life History and Growth of the Brook Lamprey (*Lampetra planeri*). *Journal of Animal Ecology*, 13(2), 110–122. <https://doi.org/10.2307/1444>
- Hardisty, M. W. (1961). The Growth of Larval Lampreys. *Journal of Animal Ecology*, 30(2), 357–371. <https://doi.org/10.2307/2303>
- Hegge, O., Hesthagen, T., & Skurdal, J. (1993). Vertical distribution and substrate preference of brown trout in a littoral zone. *Environmental Biology of Fishes*, 36(1), 17–24. <https://doi.org/10.1007/BF00005975>
- Horáková, V. (2009). Natura 2000 a Krkonoše: Voda, skály, křoviny. *Krkonoše–Jizerské hory*, 2005(9), 18–19.
- Chobot, K., & Němec, M. (Eds.) (2017). Červený seznam ohrožených druhů České republiky. Obratlovci. *Příroda*, 34, 1–182. Chvojková, E., Volf, O., Kopečková, M., Hummel, J., Čížek, O., Dušek, J., Březina, S. & Marhoul, P. (2011). Ryby, mihule. In A. Lamis (Ed.), *Příručka k hodnocení významnosti vlivů na předměty ochrany lokalit soustavy Natura 2000* (s. 21–23). Ministerstvo životního prostředí.
- Igoe, F., Quigley, D. T. G., Marnell, F., Meskeel, E., O'Connor, W., & Byrne, C. (2004). The Sea Lamprey *Petromyzon marinus* (L.), River Lamprey *Lampetra fluviatilis* (L.) and Brook Lamprey *Lampetra planeri* (Bloch) in Ireland: General Biology, Ecology, Distribution and Status with Recommendations for Conservation. *Biology and Environment: Proceedings of the Royal Irish Academy*, 104B(3), 43–56.
- Kelly, F. L., & King, J. J. (2001). A Review of the Ecology and Distribution of Three Lamprey Species, *Lampetra fluviatilis* (L.), *Lampetra planeri* (Bloch) and *Petromyzon marinus* (L.): A Context for Conservation and Biodiversity Considerations in Ireland. *Biology and Environment: Proceedings of the Royal Irish Academy*, 101B(3), 165–185.

- Křesina, J., Dušek, J., Vrána, K., & Frankovič, M. (2017). Využívání vodních toků na území EVL Krkonoše v současnosti. In J Křesina (Ed.), *Vranka obecná a péče o vodní toky v Krkonoších*. (s. 16–31). Daphne Institut aplikované ekologie, z.s., ve spolupráci se Správou Krkonošského národního parku.
- Lepš, J., & Šmilauer, P. (2003). Using the Canoco for Windows 4.5 package. In *Multivariate Analysis of Ecological Data using CANOCO* (s. 43–59). Cambridge: Cambridge University Press. doi:10.1017/CBO9780511615146.005
- Penczak T., Galicka W., Glowacki L., Koszaliński H., Kruk A., Zieba G., Kostrzewa J. & Marszał L. (2004). Fish assemblage changes relative to environmental factors and time in the Warta River, Poland, and its oxbow lakes. *J. Fish Biol.* 64(2), 483–501. <https://doi.org/10.1111/j.0022-1112.2004.00316.x>
- MacDonald, T. H. (1963). Rates of Growth in British Ammocoetes. *The American Midland Naturalist*, 69(1), 198–204. <https://doi.org/10.2307/2422854>
- Malmqvist, B. (1980). Habitat Selection of Larval Brook Lampreys (*Lampetra planeri*, Bloch) in a South Swedish Stream. *Oecologia*, 45(1), 35–38.
- Malmqvist, B. (1983). Growth, Dynamics, and Distribution of a Population of the Brook Lamprey *Lampetra planeri* in a South Swedish Stream. *Holarctic Ecology*, 6(4), 404–412.
- Manion, P. J., & McLain, A. L. (1971). Larval population of sea lampreys. In *Biology of larval sea lampreys (Petromyzon marinus) of the 1960 year class, isolated in the Big Garlic River, Michigan, 1960–65*. (s. 15–20). Great Lakes Fishery Commission.
- Merta, L. (2008). Mihule potoční (*Lampetra planeri*). In *Vzácné druhy mihulí a ryb Olomouckého kraje: Rozšíření a ochrana* (s. 16–19). Agentura ochrany přírody a krajiny ČR.
- Mundahl, N. D., Sayeed, G., Taubel, S., Erickson, C., Zalatel, A., & Cousins, J. (2006). Densities and Habitat of American Brook Lamprey (*Lampetra appendix*) Larvae in Minnesota. *The American Midland Naturalist*, 156(1), 11–22.
- Rooney, S. M., O’Gorman, N. M., Greene, F., & King, J. J. (2013). Aspects of brook lamprey (*Lampetra planeri* Bloch) spawning in Irish waters. *Biology and Environment: Proceedings of the Royal Irish Academy*, 113B(1), 13–25.
- Schroll, F. (1959). Zur Ernährungsbiologie der Steirischen Ammocöten *Lampetra planeri* (Bloch) und *Eudontomyzon Danfordi* (Regan). *Internationale Revue Der Gesamten Hydrobiologie Und Hydrographie*, 44(1–4), 395–429. <https://doi.org/10.1002/iroh.19590440121>
- Schultz, L. P. (1930). The life history of *Lampetra planeri* Bloch, with a statistical analysis of the rate of growth of the larvae from western Washington. *Occasional Papers of the Museum of Zoology University of Michigan*, (221), 1–40.
- Večeřa, P. (2012). *Revize lokalit a charakteristika habitatů mihule potoční (Lampetra planeri) na severní Moravě* [Diplomová práce, Univerzita Palackého v Olomouci, Přírodovědecká fakulta]. Theses.cz. https://theses.cz/id/ec4vzp/#panel_latex
- Vlach, P., Dušek, J., Švátora, M., & Moravec, P. (2005). Fish assemblage structure, habitat and microhabitat preference of five fish species in a small stream. *Folia Zoologica*, 54(4), 421–431.

Dobřív za druhé světové války

Autor práce: Martin MARTIN

Konec druhé světové války patří mezi nejvýznamnější události moderních dějin. Tento konflikt ovlivnil životy lidí po celém světě včetně našich předků a míst, kde nyní žijeme. Lidé měli po krk nacistické tyranie a vykořisťování. Tresty smrti a transporty do koncentračních táborů byly na denním pořádku, drtivá většina obyvatel protektorátu si přála konec hrůzovlády, který přišel až po šesti letech často za zbytečných ztrát občanů a členů rodin.

Již od doby, kdy jsem nastoupil do školky, chodím skoro každý den kolem pomníku Aloise Kalivody. Nenápadná cihlová struktura, kterou turista snadno přehlédne, mě odmlala fascinovala. Jako malý kluk jsem nechápal její význam, ale časem jsem našel zalíbení v historii a datum 6. 5. 1945 vyobrazené na pomníku člověku, který má základní přehled o české historii, musí jasně naznačit jeho historický význam. Osobě od přírody zvědavé započne v hlavě bouře otázek ohledně příběhu, který se za jeho minulostí ukrývá. Snaha dohledat i základní informace na internetu byla marná a jedinou cestou, jak se cokoli o této události a osobě dozvědět, bylo hledat pouze přes pamětníky nebo kroniky. Dejme si ruku na srdce, že většinu asi nenapadne pátrat v kronikách, jejichž zápisy nepamatují často

ani naše prarodiče, proto jsem se rozhodl touto prací veřejnosti zpřístupnit nejen příběh Aloise Kalivody a mnohých jiných, kteří zaplatili za naši svobodu svým životem, ale také příběh obce jako takové. Očitých svědků těchto dramatických událostí pomalu ubývá a s nimi i příběhy, které se tak časem stanou nadobro zapomenutými.

Cílem této práce je vypátrat a zpřístupnit události v Dobřívě během protektorátu, především jeho dramatického konce. Primární prameny jsou výpovědi Františka Cipry (pamětník) a Jindřicha Vrbíka (archivář obce Dobřív), společně s dobovými záznamy z místních kronik. Narozdíl od dobových spisů, které byly převážně vedeny pečlivě, je u orálních pramenů nutné si uvědomit úskalí a nedokonalosti lidské paměti.

DOBŘÍV BĚHEM PROTEKTORÁTU

Dobřív je vesnice ležící 7 km od okresního města Rokycany v Plzeňském kraji. Obec se rozkládá podél řeky Klabavy a na jihu ji obklopují brdské lesy bývalého vojenského prostoru. Již od 15. století byl Dobřív známý pro zpracovávání železa včetně výroby dělových koulí. Během třicetileté války se údajně ve zdejších hamrech vyráběla munice pro švédskou armádu, která byla následně převážena přes kamenný most, dnes známý jako Švédský most. Do dnešních dnů se z bohaté hutnické historie dochoval pouze jeden hamr pocházející z 19. století. Během protektorátu byl dobřívským starostou Čech Antonín Hatina. Jeho povinností bylo samozřejmě plnit všechny požadavky německých úřadů, ale kolaborantem nebyl, o čemž svědčí zápis z místní kroniky:

Procházeli jsme obcí směrem na Fořtovnu a Vlasák se zmínil, že by vypil u starosty Hatiny jedno pivo. Prošli jsme do chodby a malé okénko ve dveřích bylo zastřeno záclonkou tak, že jsme neviděli, kdo je uvnitř. Bylo však tam ticho, jen v rádiu to hvízdalo. Slyšíme starostu, jak povídá: ‚Já to dneska nemůžu chytit.‘ (Chytil zahraniční rozhlas). Vlasák vzal za kliku, vešli jsme dovnitř a Vlasák odpovídá starostovi: ‚Tak já vám to chytím.‘ Chudák starosta zblednul, spadl z nízké stoličky a nebyl schopen slova. Když však viděl, že se Vlasák směje, uklidnil se také, ale rádio hvízdalo pořád, dokud mu Vlasák neřekl, aby s tím něco udělal. Ještě dlouho si Vlasák na obci dělal legraci ze starosty, ale nežaloval, protože si zahraniční rozhlas sám rád poslechl. (‘Kronika obce 1929-1951’, n.d.)

Na lesní správu byl Němci dosazen Leo

Matouch, který Čech nebyl, ale přesto se zdál být v obci přijímán, kvůli své ochotě a odporu k udávání. Byl tolerantní a laskavý.

Za války zde byl na lesní správu dosazen německou správou Matouch, byl to Rakušák, říkalo se, že nikoho neudal... (Cipra, 2021).

Leo Matouch sice křičel, ale nebyl mstivý. Neměl rád donášení, udávání a žaloby a byl přímé povahy. Když jel v kočáře, zval občany, aby si šli sednout, a půjčoval kočár na svatby. Pokud bylo možno, každému vyhověl. Dětem rád rozdával jablka (‘Kronika obce’, n.d.).

Vzhledem k absolutní válce bylo nevyhnutelné nasazení všech prostředků, které by mohly jakýmkoliv způsobem napomoci německému válečnému úsilí, Dobřív nevyjímaje. Využito bylo doopravdy téměř vše, včetně historického hamru. Vyráběly se zde kostry pro sedla, polní lopatky, rýče a další kovové náčiní pro německou armádu. V roce 1941 přišel zákaz činnosti Sokola a sokolovna poté sloužila Němcům. Vojenský prostor Brd byl taktéž zabrán německou armádou, který byl následně využíván jako výcvikový prostor pro dělostřelectvo (Cipra, 2021). V případě nedostatků ubytovacích prostor pro německé vojáky musel každý občan, který měl volnou místnost, mít ubytovaného Němce.

Některý byli dobrý a některý špatný. Babi prvně měla důstojníka a ten měl vojína k ruce. Když jim babi nesla nahoru jídlo, tak na ní vojín vytáhl pistoli. Moje babi byla taková neo-hrožená, že mu ji vytrhla z ruky a namířila ji proti němu. Ten důstojník ho okamžitě seřval, babi okamžitě šla na obecní úřad, řekla, co se stalo, a důstojník s putzflekem museli pryč. Dostali sem jiný, ty prej byli lepší.

(Vrbík, 2021)

REBELIE OBČANŮ A UDÁVÁNÍ

Během války bylo nejčastější formou odporu poslušání zahraničního rozhlasu. I přesto, že za jeho poslech hrozil trest smrti, byl mezi lidmi oblíbený. Bohužel také udávání nebylo ničím vzácným, dokonce i mezi Čechy.

Pan Monhart byl švec a paní Monhartová sloužila ve Vídni a uměla velmi dobře německy a anglicky a poslouchali anglický rozhlas. Došlo k udání, tak jak to bývá, dokonce se ví i kdo, Češka... Přijelo gestapo, ale paní Monhartová uměla perfektně němčinu a přesvědčila je, že tam nic nemají (Cipra, 2021).

Mezi další relativně běžný důvod pro udání bylo zatajování zásob, ať plodin, nebo zemědělských zvířat. Nebylo nic ojedinělého, že si rolníci vytvářeli skryše se zásobami. Za tento čin zaplatil svým životem i dobřívský občan František Protiva.

František Protiva byl udán za to, že sklídl víc, než odevzdal. Byl udán opět Čechem. Kontrola zjistila, že si nechal obilí pro rodinu, a byl odsouzen k trestu smrti na Pankráci. U popravy musel být dokonce i starosta obce (Cipra, 2021).

Další udanou osobou, tentokrát za přechovávání zbraní, byl pan Dobromysl. Byl zatčen i se svým synem Miloslavem, který věznění přežil.

Ono se o tom nemluví, ale on sem taky jezdil Hácha. Právě se znal s Dobromyslem starším. Oni sem jezdili lovit, ještě před válkou. Ne že by tu byl mockrát, ale minimálně jednou. Když jsme byli obsazení, tak všichni museli odevzdat zbraně, a někdo ho udal, že všechny zbraně neodevzdal. Gestapo je našlo, sebrali ho i jeho syna Mílu a zavraždili je. Míla vykládal, sám jsem to od něj slyšel. Byli na výslechu gestapa v Klatovech a Hácha se přimluvil, aby

aspoň toho kluka nechali být. Otec koncentrační tábor nepřežil (Cipra, 2021).

OBĚTI RASOVÝCH PERZEKUCÍ

Ani Dobřív se nevyhnul rasovým represím. Cenu nejvyšší v tomto případě v Dobřívě zaplatila židovská rodina Ledererů.

Lederer bydlel, kde je dnes parkoviště u Hamrovky, měl tam svůj koloniál, byli spjatý s rodinou Protivojc, kteří bydleli naproti... (Cipra, 2021).

Rodině byl postupně odňat byt, živnostenské povolení a museli zavřít obchod. Jejich osud byl zpečetěn nařízením, kdy dne 18. ledna roku 1942 se měli manželé dostavit na shromaždiště v Plzni. Následně byla rodina převezena do Terezína ("Kronika obce 1929-1951").

Ledererova rodina byla převezena do Terezína a zahynula v Osvětimi (Cipra, 2021).

Ale v místní kronice je zapsáno, že rodina cestovala do polského „Izvice“ a následně manželé zaslali poslední 2 dopisy z Lublinu, kde prosí o chleba. ("Kronika obce 1929-1951") Polská „Izvice“ je pravděpodobně vesnice v Lublinském vojvodství se jménem Izbica, čemuž napovídá i to, že se zde během války nacházelo židovské ghetto, které sloužilo jako přestupní stanice pro Židy z celé střední Evropy, kteří následně putovali do koncentračních táborů Sobibor nebo Belzec. (Izbica, 2022) Vzhledem k dopisům z Lublinu připadá v úvahu také vyhlazovací tábor Majdanek, který se ve městě nacházel. Z tohoto důvodu se smrt v Osvětimi zdá být nepravděpodobná.

Další skupinou osob deportovaných na smrt byli Romové. V dobřívském chudobinci byl zatčen Rom František Valdman-Daniel i se svými sedmi dětmi, které musely být odloučeny od své matky, která romského původu nebyla,

tudíž se na ni vyhláška nevztahovala.

Zatýkáni Valdmana a jeho děti bylo pro četníky smutným úkolem a poskytovalo smutné divadlo. Probuzené děti byly vylekány, plakaly a křičely... (“Kronika obce 1929-1951”).

Třem nejstarším dětem (23, 21 a 14 let) se i přes nakažení tyfem podařilo přežít, ale čtyři nejmladší děti s otcem zemřeli v Osvětimi (“Pamětní kniha obce Dobřív díl II”, 2022).

ODBOJ

První aktivní protinacistické hnutí v Dobřívě bylo formováno Sokolem. Vedoucí této skupiny byl Jaroslav Kalivoda (“Pamětní kniha obce Dobřív díl. II.”, 2022). Byl v aktivním kontaktu s vedoucím odbojového hnutí v Mirošově, kterým byl učitel Vilém Bajnar. Ten byl 4. 11. 1942 zatčen gestapem a poté souzen v Drážďanech, kde byl potrestán 10 lety v káznici (“Kronika obce 1905-1951”, n.d.). Druhá skupina začala vznikat v roce 1941 pod vedením Josefa Šístka. Od roku 1942 do 28. dubna 1943 pracovali nerušeně. Odbojové hnutí v Rokycanech bylo prozrazeno a s ním i dobřívská skupina, která na něj byla napojená. Dne 16. dubna 1943 byli zatčeni členové odbojové skupiny v Rokycanech a zdejší odbojáři věděli, že dojde i k jejich zatčení.

Vedoucí v Rokycanech je prozradil, a tak dne 28. dubna 1943 o čtvrté hodině ranní dochází k zatčení B. Laibla, truhlářského mistra, a o hodinu později byl zatčen i Jos. Šístek, který byl v zaměstnání. Téhož dne byli zatčeni jako účastníci podzemního hnutí i Václav Kreidl, zámečník s bytem na Zastávce, a v Rokycanech v bytě u svých rodičů Jan Blecha, učitel na zdejší škole a bývalý aktivní nadporučík čsl. armády (“Kronika obce 1929-1951”, n.d.).

Po zatčení Josef Šístek putoval do Terezína

a postupně se dostal do koncentračních táborů Mauthausen a Dachau, jejichž útrapy přežil. Osvobození americkou armádou se také dočkal zatčený Bohumil Laibl, vězněný v Buchenwaldu (Cipra, 2021).

Další občané Dobříva, kteří byli zapojeni do odboje, byli zatčeni a přežili: Čermák Rudolf (Terezín), Kraidl Václav (Buchenwald), Šálek Jaroslav (Terezín) a Špaček František, (Dobromysl, 1995) zde se zdroje rozcházejí, kdy byl vězněn buď v káznici v Drážďanech, (Dobromysl, 1995) nebo v Dachau (Cipra, 2021).

Přežili taktéž Václav Strnad a Václav Vondrášek, kteří se jako mladí chlapci v roce 1940 rozhodli překročit hranice a vstoupit do zahraničních jednotek československé armády. Jejich příběh je detailně vyličen v kronice:

„19letí hoši Václav Strnad a Václav Vondrášek se domluvili, že odjedou za hranice do Jugoslávie, kde otec Václava Strnada pracoval jako dílovedoucí v Zenici, v železárnách, od tamtud pak chtěli se dát do Francie, aby tam vstoupili do naší zahraniční armády a bojovali za naši svobodu. V neděli 21. dubna v 10:00 hodin dopoledne bez vědomí rodičů, kterým jen řekli, že jdou na výlet, vydali se na dalekou cestu. Jeli na kolech přes Mirošov na jih. Z Českých Budějovic, kam dojeli v pondělí o 10:00 hodině dopolední (jeli celou noc), odtud poslali zimníky. Dostali se šťastně až do Štýrského Hradce, kde však byli německými četníky zadrženi a po 14denním věznění byli odvezeni do koncentračního tábora v Dachau, kde byli vězněni až do osvobození americkou armádou.” (“Kronika obce 1929-1951”, n.d.).

Ne všichni měli to štěstí a dožili se svobody, za kterou museli zaplatit vlastní krví. V odboji zemřeli tito občané: Varvařovský Josef (povstání, Chlumec n.C.), Vondrášek Josef

(pochod smrti), Šiška František (popraven), Alois a Hugo Blechovi (popraveni v Táboře), (Dobromysl, 1995) Karel Čermák (pochod smrti) (Čermák, n.d.). a Marie Čermáková (Ravensbrück) (Marie Černá, n.d.).

Kromě domácího odboje existovaly i zahraniční československé jednotky bojující za suverenitu Československa. K jejím členům patřil Jiří Sedláček. Byl vězněn v Dachau a při osvobození se přidal ke osvobozené armádě z bývalých vězňů a v boji zahynul (Cipra, 2021).

Brochard Dalibor se narodil na Slovensku, v Nitře. Jeho matka si v Dobřívě našla přítele, ke kterému se sem později i se synem Daliborem nastěhovali. Studoval na vojenském gymnáziu v Moravské Třebové, odkud měl ideální možnost emigrovat do zahraničí.

(B | VOJENSKÝ ÚSTŘEDNÍ ARCHIV, 2009).

Vstoupil do RAF, kde absolvoval výcvik radiotelegrafisty. Byl oceněn Československou medailí za chrabrost, získal britské ocenění 1.St Good Conduct Badge a Československý válečný kříž 1939. Ke konci války se stal obětí letecké havárie na Azorských ostrovech. Zemřel v hodnosti rotmistra 14. 3. 1945 ve věku 20 let (Brochard, 2022).

1944

Prostřednictvím zahraničního rozhlasu a různých zpráv bylo již občanům jasné, že konec hitlerovského Německa je zpečetěn. Již 25. září roku 1944, kdy byl evropský vzdušný prostor plně pod kontrolou spojeneckého letectva, byla nad Dobřívem spatřena letecká skupina v počtu přibližně 300 letounů. S největší pravděpodobností se jednalo o letouny západních armád.

25. září o 13. hodině letělo ve směru od Vlče

k Bábovce asi 300 letadel v několika skupinách. Tu poprvé s radostí občané pozorovali takové množství v záři slunce se třpytících letadel. Letěla ve výši dosti značné. V duchu jsme si přáli, aby přátelští letci vykonali svůj úkol a šťastně se vrátili (“Kronika obce 1929-1951”, n.d.).

Koncem roku 1944 se v okolních lesích začali objevovat sovětské partyzáni. (“Pamětní kniha obce Dobřív díl II.”, 2022) S přítomností německých vojáků se tak občas stala kuriozní situace, že ve stejném domě byli najednou přítomni jak Němci, tak sovětské vojáky.

Ve statku Václava Fruhaufa č.66 jeden Němec spal na pohovce. Měli tam schované dva Rusy na půdě. Chtěli tu přenocovat, ale Josefu Velichovi, veliteli četnické stanice, se podařilo jim to rozmluvit (“Pamětní kniha obce Dobřív díl II.”, 2022).

Nahoře v patře byli Němci a dole, kde měla babi chlívk, tak tam chodili ruský partyzáni. Samozřejmě se to neobešlo bez toho, aby naše někdo udal, tak okamžitě přijelo gestapo. Babi říkala, že brzo ráno někdo bouchal na dveře. Dědu okamžitě sebrali, jenom se oblík a vzal si hůl do ruky. Odvezli ho do Rokycan nebo do Plzně k výslechu. Zaplat' pán bůh byl můj děda tak obratnej, že se vina neprokázala a až druhý den přišel pěšky (Vrbík, 2021).

1945

S blížící se spojeneckou armádou se začala se ve větší míře na obloze objevovat další spojenecká letadla. Vedle bombardovacích svazů také hloubkové letci, lidově také známí jako „kotláři”. Jednalo se o stíhací letouny, které měly za úkol narušovat infrastrukturu, zásobování (nejčastěji vlaky) a ničit malé pozemní cíle nepřítele. Jízda automobilem nebo vlakem v této době byla velmi nebezpečná.

Tady ty letadla, co sem přiletěly, ne že by střílely a odletěly pryč, vzadu za vsí na Strašice se otočily, a pak to tady braly přes silnici. Lidi vykládali, že jim lípa překážela nebo Škardojc, ale to jsou takový kecy..., že sestřelovali tašky ze střechy, ona padla jedna taška, ale spíš tím kraválem. Když stříleli, tak jsme to měli v zahrádce, uštěřili betonovou kunu u hradby, pojistkovou skříňku, celkem jsme tu měli asi 5 ran v baráku. Museli taky střílet všude, protože pan Navara pásl Monhartům krávu dole u potoka, a jak padaly ty hilzny z letadla, tak ta kráva se plašila.

(Cipra, 2021)

S úpadkem a ústupem německé armády uchýlovala se správa k zoufalým řešením nedostatku vojáků. Do místní sokolovny byla 13. března přestěhována námořnická škola ze Štětína. Kadeti byli ubytováni v okolních obcích. Byla jim zde zřízena dělostřelecká škola, kde byli bývalí námořníci přeškolení. Kadeti sem přišli unavení a vyhladovělí. Žebrání bylo na denním pořádku do doby, než jim to velitelství zakázalo ("Kronika obce 1929-1951", n.d.).

Při žebvání se spokojili s několika syrovými bramborami, které si někde v domácnosti uvařili. Nejvíce dávali za chléb – cigarety. Stávalo se, že dávali za bochník chleba deku nebo boty, nebo i jinou součást oděvu. Dobří občané zapomněli na všechno a měli s nimi soucit a dávali jim i jídlo, pokud sami měli dostatek. Stal se tu případ, že německý voják dal za upečeného králíka a pekáč buchty pěkný radiopřijímač, jehož ovšem také lehko nabyl ("Pamětní kniha obce Dobřív díl II", 2022).

Během 15. a 22. dubna prchali Němci skrze Dobřív ve velkých počtech, včetně místní dělostřelecké školy, která se přemístila do

Hrádku. Dva dny poté přijela do vsi kolona německých hasičů, která byla ve večerních hodinách napadena hloubkovými letci.

Říkali jim vídeňští hasiči, kteří hasili požáry za frontou a v bombardovaných městech. V koloně sloužili říšští a rakouští Němci, ruští zajatci a i Taliáni. Asi o 7 hod. večer dvě hloubková letadla je uviděla a ostřelovala jejich auta stojící na silnici na Fořtovně u posledních domů. Asi 4 auta byla poškozena. Napadla je jen jednou. Z vojáků a civilních občanů nebyl zraněn nikdo. Ostřelování způsobilo velké vzrušení občanů. Než však začali ostřelovat, několikrát zakroužili nad Dobřívem, takže lidé i vojáci se mohli včas schovati do domů nebo v lese ("Pamětní kniha obce Dobřív díl II", 2022).

Útok hloubkařů nepřežil dobřívský občan Josef Machulka. Dne 26. dubna byl zasažen při jízdě v traktoru, kterým převážel dřevo. Jel společně se svým synem Františkem a dělníkem z Kamenného Újezda Miloslavem Vrbíkem. Vrbík seděl na střeše traktoru a měl dát znamení v případě, že se objeví hloubkové letadlo. Jediný, kdo útok přežil, byl syn František Machulka.

Nedaleko od Vísek blízko rozcestí do Trokavce předjížděl traktor transport německých vojáků, při čemž se náhle objevilo hloubkové letadlo, které ihned začalo střílet do německého transportu. Při tom byl zasažen i traktor. Vrbík na traktoru, který počal hořeti, byl zastřelen, a Josef Machulka v kabině byl střelen do srdce. Z kabiny traktoru ještě vyběhl a syn ho vlekl asi 20 m od traktoru do pole. Za několik okamžiků Josef Machulka říká: „Já umřu. Pozdravuj mámu a děti.“ Sotva to dořekl a zemřel. František Machulka stáhl Vrbíka z traktoru, ale tam již byl upálený k nepoznání ("Pamětní kniha obce Dobřív díl II", 2022).

KVĚTEN 1945

První máj byl letos smutný. Obloha zachmuřená a smutná. Před večerem mžilo. Hospody dostaly na tento den větší přiděl piva. Od rána bylo slyšet dělostřelbu. Povídalo se, že Američané se blíží k Plzni (“Pamětní kniha obce Dobřív díl II.”, 2022).

Druhého května byl dobyt Berlín. Pro české obyvatelstvo další dobrá zpráva, která jim připomněla to, že se blíží tolik vytoužená svoboda, ale přesto byla patrná síla německé propagandy a fanatismus mezi troskami toho, co kdysi býval nepřemožitelný Wehrmacht.

V koloně byli většinou staří muži asi 60 roků a bylo možno s nimi hovořit, kdežto mladí věřili ve vítězství Adolfa Hitlera do poslední chvíle. Než odešli, řekl mi jeden Němec, že tu v protektorátě bude revoluce (“Pamětní kniha obce Dobřív díl II”, 2022).

Třetího května se v dobřívské Staré hospodě konal “německý výprodej”. Ti členové z místní německé autokolony, kteří měli střízlivý pohled na aktuální situaci, se rozhodli prodat, nebo spíše vyměnit své armádní vybavení za cokoli jim potřebnějšího. Nejčastěji obchodovaným artiklem bylo oblečení za potraviny (“Pamětní kniha obce Dobřív díl II”, 2022).

Pátého května se dal český národ do pohybu s příchodem Pražského povstání. Na domech a všude, kde se dalo, byly vyvěšovány československé vlajky, lidé se scházeli na veřejných prostranstvích, diskutovali, radovali se a často i plakali štěstím. V 9:37 začaly houkat hrádecké železárny a postupně se k nim přidaly vlaky a další podniky v okolí. Zvláštní je to, že v místní obecní kronice je zmíněný čas 9:37 a hrádecké železárny jako první, přestože v Kronice četnické stanice je naopak zmíněna siréna z dobřívské továrny v 9:10

(“Kronika četnické stanice”, n.d.).

Občané slyšíce mohutné houkání v tak nezvyklou dobu vybíhali ven ze stavení a hned si uvědomili, že sirény rozhlašují radostnou zvěst, že jsme svobodní a nastal konec dlouhé strastiplné války, ve které naši odvšní nepřátelé usilovali o naše nebytí. Na cestách před staveními shlukovali se občané a s radostí hovořili, někteří se i objímali, přáli si štěstí v novém životě a mnozí i slzeli (“Kronika obce 1929-1951”, n.d.).

V záchvatu euforie dostalo několik místních občanů nápad místní německou posádku odzbrojit. Ti odmítli, protože se obávali, že zbraně budou použity proti nim. Pár mladíků bylo rozhodnuto, že je přimějí násilím, ale to jim bylo rozmluveno (“Pamětní kniha obce Dobřív díl II”, 2022).

S německým důstojníkem, velitelem místní posádky vyjednáno, že vojáci složí zbraně a odejdou v klidu. Tato akce zmařena několika místními ženami, které napadly osamělé vojáky, v důsledku čehož se německý posádkový velitel rozhodl, že jeho vojáci nesloží zbraně v Dobřívě, nýbrž až u americké armády. Tento útvar opustil Dobřív bez násilností (“Kronika četnické stanice”, n.d.).

Po nepovedené snaze odzbrojit místní posádku obrátila se pozornost na lesní správu v čele s Leo Matouchem. Již po poledni se v Dobřívě objevili tři mladíci na traktoru s cílem odzbrojit Matoucha. U hasičského domu byli zastaveni německým poručíkem. Ten traktor ohledal a objevil granáty a několik pušek. Mladíky postavil ke zdi a mířil na ně samopalem. Toho si všiml Rudolf Kolář, který namířil na poručíka revolver. Pohotoví četník Jaroslav Bouška zavolal na majora, který poručíka uklidnil (“Pamětní kniha obce Dobřív díl II”, 2022).

Odpoledne místní německá posádka obec opustila definitivně. Obci byly majorem slíbeny armádní rádia, než je však mohl obci darovat, byla jeho vojáky rozprodána.

O půl 3. hod. odpoledne Němci odešli. Před svým odchodem však vojáci rádia, která major slíbil obci, prodali levně bez jeho vědomí. Předseda Revolučního národního výboru je chtěl prodati a pořídit za utržený obnos místní rozhlas. Byla to pěkná rádia (“Pamětní kniha obce Dobřív díl II”, 2022).

Revoluční národní výbor zde zřídil pořádkové hlídky. Dalším úkolem bylo zajištění civilních Němců a příprava na jejich budoucí odsunutí. Jednou ze zajištěných rodin byli manželé Jedličkovi. Původem česká rodina, která přijala myšlenky nacismu a nebála se to dát najevo.

... Rudolf a Milada Jedličkovi, vulgo Kaprálovi, kteří měli ve svém bytě obraz Hitlera a Háchy. Tito poslední přijali za okupace národnost a státní občanství německé, Rudolf Jedlička nosil na klopě kabátu hákový kříž a bylo nebezpečno před ním mluvit zrovna jako před jeho ženou, která hned vyhrožovala udáním (“Pamětní kniha obce Dobřív díl II”, 2022).

TRAGICKÝ PRŮCHOD ODDÍLU SS

Německé konvoje stále ustupovaly přes Dobřív. Dne 6. května v 11 hodin skrze vesnici projel silný vojenský oddíl vyzbrojený dle kronikáře dokonce dvěma tanky těžkými, které byly doprovázeny nespécifikovaným počtem obrněnců menších. Po 2. hodině odpolední byl ze Strašic ohlášen příchod další velké skupiny Němců. Jednalo se o členy elitní německé jednotky Waffen-SS, kteří byli mezi lidmi známí především pro své brutální jednání. Nejinak tomu bylo i v tomto případě. Občané byli vyzváni, aby se schovali, že Něm-

ci střílejí. V čele Němců šly po obou stranách silnice skupiny v řadě za sebou a držely pušky pod paží připravené k výstřelu, zarputile se dívali na vyvěšené vlajky. Za nimi šly oddíly esesáků v houfech. Byli to většinou mladíci sotva škole odrostlí. Byli dobře vyzbrojeni. Měli tři tanky a někteří nesli pancéřové pěsti (“Pamětní kniha obce Dobřív díl II”, 2022).

O průchodu této velmi nebezpečné skupiny zřejmě netušil dobřívský občan, lesní dělník Vavřinec Vacík. Ten se se svým teprve šestiletým synem a hajným Janzou údajně vydal pro odhozenou palivovou nádrž ze spojeneckého letadla lesem podél cesty směrem na Strašice. Vacík byl zde SS-many zastřelen. Tento ohavný čin dovršili zohyzdáním těla Vavřincovou sekerou. Jeho synovi se i po zásahu kulkou podařilo i s hajným jako zázrakem uprchnout do bezpečí.

Když esesmani přešli u Strašic železný most, zastavili se a chvíli odpočívali. Za odpočinku stříleli do lesa. Potom se zvedli a přední šli lesem jako rojnice. Uviděli v lese za potokem hajného Janzu a Vavřince Vacíka, lesního dělníka se šestiletým synem, volali: ‚Partyzán‘ a pustili na ně palbu ze samopalů. Janzovi se šestiletým chlapcem Vacíka se podařilo prchnout do straně. Vacík zůstal stát a volal: ‚Nicht schießen.‘ Němci toho nedbali a Vacíka zastřelili. Když k němu přišli, sekli ho sekerou, která u něho ležela, do krku, že mu hlava souvisela s trupem jen kůží, a také ho sekerou řáli do břicha (“Pamětní kniha obce Dobřív díl II”, 2022).

Když spojenecká letadla létala, tak odhazovala přídavné nádrže a v mokřinách za Melmatějem na konci války jedna dopadla, a šel si pro ni se synem a načapala je německá předsunutá hlídka, jeho zastřelili a syn utekl. Oni po něm stříleli a škráblo ho to do ramene.

Potom po válce ve škole ukazoval, jak je střelený” (Cipra, 2021).

V téže lokalitě byli zastřeleni stejnými jednotkami také dva občané ze Strašic - Václav Michal a Karel Klír. Byli členy revoluční hlídky a pro identifikaci nosili pásky na rukávu. Byli vysláni jako hlídka, aby zjistili průjezdnost cesty mezi Dobřívem a Strašicemi (“Kronika obce 1926-1948”, n.d.).

Když přišli před Němce, důstojník zvolal, aby dali ruce vzhůru. Oba muži se chtěli zachránit útekem do lesa. Ale střelami z dvou sérií ran zasažení skáceli se do kompostu u lesní školky. Potom ještě do každého poručík vstřelil dvě rány z pušky. Pak je prošacovali a vzali jim cigarety a hodinky. Cigarety začali ihned kouřit (“Kronika obce 1929-1951”, n.d.).

Další tragickou a zbytečnou obětí těchto válečných zločinců se stal 22letý student a dobřívský občan Miloslav Mencl.

Jel na motorce do Strašic vyzdobené vlajčkou, říká se, že ho kvůli tomu zastřelili, ale spíše ho zastřelili kvůli té motorce, motorku si vzali a odjeli (Cipra, 2021).

Při příchodu do vsi se všichni obyvatelé schovali do svých domovů až na partu mladých mužů, která stála nedaleko Nové hospody (budova naproti hasičskému domu). Jakmile spatřili německou jednotku, okamžitě šli směrem na náves, kde poté odbočili směrem ke Staré hospodě, když vtom na ně jeden z SS-manů zakřičel: „Halt!“. Zastavili se a voják s pistolí v ruce je následně začal prohledávat, zda u sebe nemají zbraň. Jako jediný měl u sebe Alois Kalivoda nefunkční revolver, který samozřejmě objevili. Ostatní muži se rozutekli. Alois byl postaven ke zdi a poručík mu namířil zbraň k hlavě. Zmáčkl dvakrát spoušť, ale rána nevyšla, načež pobídl jednoho z mladých SS-manů, aby popravu vy-

konal on. Ze vzdálenosti pár kroků vyšly tři rány a Alois Kalivoda se skácel k zemi (“Kronika obce 1929-1951”, n.d.).

S ním jako parta kluků byl i můj strejda Šís-kojc. Ten, kdo se nezastavil na ‚Halt‘, tak Němci okamžitě pálili. Lojzík měl v kapse nefunkční pistoli. Nestřílela. SSáci okamžitě udělali prohlídku, někoho propustili. Kdo se zdržoval kolem, se hned utíkal schovat. Strejda, jak mi to vyprávěl, tak u něj našli revolver. Když už věděl, že ho šacujou, tak měl tu duchapřítomnost, že s kamarádama běželi přes dřevěnou lávku u fabriky na hořejší hut’ a domů (Vrbík, 2021).

Zase z jiného zdroje od jiného pána vím, že odjeli a Lojzík se skácel a byl ještě naživu, protože chraptel. V té době byl obecní úřad na návsi čp. 9, kde je pomník obětem války. Místní občané ho tam vzali. Položili ho na stůl a prý chroptěl a ten život odcházel a skončil tam (Vrbík, 2021).

V obci pobývali Němci hodinu. Mezitím se zbraněmi v ruce vymáhali jídlo po obyvatelích Kudibalky. Vykradli místní obchod a pekaři vzali všechnen chléb (“Kronika obce 1929-1951”, n.d.).

Následně se tato nebezpečná skupina vydala do amerického zajetí směrem na Mirošov, kde si počínali neméně brutálně. Byl zde SS-manem, který jel na motorce, zastřelen bývalý vězeň z místního kárného tábora Antonín Prokop. Vrahem byl tentýž SS-man, který také zastřelil bývalého majitele motocyklu Miloslava Mencla. Prozradil se samozřejmě motocyklem a následně byla u něj nalezena fotografie, kterou pravděpodobně Mencl převážel.

Údajně měl tento Franz z Chomutova během postupu své jednotky zabít až 16 lidí. Byl lapen rokycanským četníkem, který vypomá-

hal u americké armády, a poté byl mirošovskými partyzány potrestán (“Kronika obce 1905-1951”, n.d.).

AMERIČANÉ

Dne 7. května se již obyvatelé dočkali očekávaných osvoboditelů. Přestože se americká armáda měla podle stanovené demarkační linie zastavit na linii Karlovy Vary – Plzeň – České Budějovice (včetně Rokycan), vysílali průzkumné oddíly i za tuto stanovenou linii. Do obce dorazili v 8 hodin ráno (“Kronika obce 1929-1951”, n.d.). Občané je náležitě vítali i s občerstvením. V Dobřívě se podle zápisů Američané s největší pravděpodobností objevili dvakrát. Konkrétně jsou zmiňováni v kronice obce Dobřív díl II ono ráno a následně další den o půlnoci. Kronika obce Dobřív díl III zmiňuje však pouze příjezd Američanů o půlnoci a zvláště je, že autor zmínil to, že se jedná o první a poslední americké vojáky v obci Dobřív. Na fotografii (viz. další strana) je jasně viditelná přítomnost Američanů v Dobřívě v ranních hodinách.

7. května po 8. hodině ranní sem přijela tři obrněná auta Američanů. ... Byl s nimi i náš důstojník jako tlumočník. Kolem půlnoci sem přijeli Američané se dvěma tanky a obrněným vozem. Jeden tank stál u cesty do lesa za lesní správou. Ač to bylo po půlnoci, byl záhy kolem nich zástup lidí, kteří jim nosili zákusky a psaní. Mašková jim uvařila čaj. Dva z Američanů byli Poláci, se kterými jsme mohli dobře rozmlouvat (“Pamětní kniha obce Dobřív díl II.”, 2022).

V časných ranních hodinách na druhý den jsme byli probuzeni boucháním na okna a rozčilenými hlasy kolem domků „na Fořtovně“. Každý vyběhl tak v nejnutnějším obleku a pátral po příčině toho náhlého hluku. Pod starou

lipou stál průzkumný americký tank a jeho tříčlenná posádka se vítala s místními občany. ... Radiový přijímač montovaný v tanku hlásil příchod skupiny esesmanů a bylo po radosti. Američané bez rozloučení nasedli, obrátili a odjeli. To byla první a poslední ukázka americké armády, která se v naší obci objevila.” (“Kronika obce 1945-1976”, n.d.).

ODSUN NĚMCŮ

Téhož dne, kdy se objevili Američané, byl zahájen odsun německých spoluobčanů. K již zmiňovanému Leo Matouchovi byla na lesní správu odvedena i již zmíněná rodina Jedličkova. Dne 8. května byli odvedeni na obecní úřad. Na úřad byl následně doveden i Alfred Hoser, jež byl správcem místního sanatoria. Ještě předtím, než byl odveden, byl svými pacienty zbit a četníci ho dovedli v zuboženém stavu. Byl proto dopraven na shromaždiště v Rokycanech autem. Zbylí Němci měli odejít po svých za tmy, ale místní si vynutili jejich odchod během dne za přítomnosti veřejnosti. Přestože byl Matouch relativně oblíbený a rodina Jedličkova byla v obci hanlivě přezdívaná jako rodina „Kaprálůva“ je v kronice detailní popis msty místního obyvatelstva pouze na Matouchovi a jeho ženě.

Před obecním úřadem byl velký zástup občanů. V 9 hodin byli zajištěni vyvedeni z obecní úřadovny a tu se ozvaly výkřiky: „Dejte jim“. Na jejich průvodce vrchního strážmistra Velicha, št. stržm. Vavraně, rotmistra Noska a Antonína Vlasáka strážníka, bylo voláno: „Nechraňte je!“ Šli kolem pomníku. Když procházeli zástupem, dostal Matouch tři kopance do zadnice. Po každém kopanci otočil hlavu, ale neřekl nic. Pak byli vedeni po návsi. U splavu dva občané ztloukli Matoucha a zpolíčkovali ho. Matouchové jedna žena

narazila klobouk na hlavu a druhá ji polila vodou a zpolíčovala ji. Potom byli vedeni mlýnem do Hrádku (“Kronika obce 1929–1951”, n.d.).

UDÁLOSTI BĚHEM 8. A 10. KVĚTNA

Obec 8. května svolala bývalé členy československé armády ročníků 1932–1937, aby utvořili revoluční gardu, která měla na starosti bezpečnost v obci (“Pamětní kniha obce Dobřív díl II”, 2022).

Den poté český rozhlas vydal mimořádnou zprávu. Z Prahy prchá všemi nenáviděný státní ministr pro Protektorát Čechy a Morava Karl Hermann Frank. Po této zprávě začali lidé v obci stavět zátarasy. O přítomnosti a postupu byl odboj i vojáci průběžně informováni, ale o jeho konkrétní identifikaci v Rokycanech se vedou spory. V dobřívské kronice je uvedeno, že osobou, která jej rozpoznala, byl dobřívský četník strážmistr Štefl (“Pamětní kniha obce Dobřív díl II”, 2022). Poslední ozbrojená německá kolona Dobřívem projížděla 9. května mezi 5. a 6. hodinou večerní směrem na Mirošov.

V každém voze byla jedna nebo dvě ženy celkem mladé. Němečtí vojáci na tankách i autech nebyli skleslí, ale měli jsme dojem, že mají takový elán, že nejedou do zajetí, ale do boje. Byl to poslední obraz kdysi nepřemožitelné Wehrmacht (“Pamětní kniha obce Dobřív díl II”, 2022).

Ve čtvrtek 10. května se konal společný pohřeb Aloise Kalivody a Vavřince Vacíka. Pohřebního průvodu se zúčastnili sokolové, četníci, hasiči a za nimi průvod zbylých občanů.

...byli pohřbeni za zvuků písně ‘Čechy krásné’. Poté občanstvo zapělo státní hymnu. Za rakví Vacíka kráčela vdova s šestiletým

synkem s rukou v obvazu. Místo u čp. 4, kde Lojzík Kalivoda vydechl svou dobrou duši, bylo označeno prostým březovým křížkem a fotografií a ozdobeno květinami (“Pamětní kniha obce Dobřív díl II”, 2022).

RUDÁ ARMÁDA

Po nesnesitelných šesti letech nacistické okupace se konečně obyvatelé Dobříva v pátek 11. května dočkali tolik vytouženého osvobození. Od rána projížděla sovětská armáda po silnici směrem od Strašic (“Pamětní kniha obce Dobřív díl II”, 2022) Po stranách silnice s nadšením pozorovali občané své sovětské osvoboditele.

Někde volali sborově: ‘Ať žije Rudá armáda.’ Ruští vojáci někde rozhodili cigarety a v pomalé jízdě tiskli ruce všem. Mnozí jsme radostí a dojetím slzeli. Nelze slovy vyličit, s jakou láskou a vděčností a s jakým nadšením vítal náš lid ruské bohatýry, kteří nám vybojovali drahou svobodu. Na okrajích obce byly mládeží postaveny uvítací slavobrány k uvítání Rudé armády (“Pamětní kniha obce Dobřív díl II”, 2022).

Pamatuji si, že před náma se chvilku zastavili, pak už to začalo, že tady projížděli kolony Rudé armády. U nás byli ubytovaní. Vím, že u nás jednu chvíli spal ruský důstojník a pochopitelně, když jsem ho viděl, byly mi 4 roky, tak jsem obdivoval jeho vyznamenání (Cípra, 2021).

Tady před náma tak zastavili a dali si snídani, nebo svačinu nevím, bylo to dopoledne, no a naši: ‘Nejezte tady na pangejtu, pojďte k nám.’ Nic teda nechtěli, protože měli svoje. Měli konzervy z lesklého plechu. Tu otevřel a měl tam špek a krájeli to jako na kostky cukru a na chleba a samozřejmě u toho byla vodka. Tak mi taky dávali, a dokonce mi i na-

bízeli vodku, ale mamí mi v tom zamezila” (Cipra, 2021).

Oslavy nebraly konce a trvaly celé dva dny. (“Kronika obce 1945-1976”, n.d.) U Ledného potoka se pokazilo sovětské auto, i když kronika díl III uvádí, že tank, (“Kronika obce Dobřív díl III”, 2022) ale více zdrojů se odkazuje na to, že se jednalo o automobil (“Kronika obce 1929-1951”, n.d.).

Občané František Pokorný, Václav Čermák a Jan Kalivoda se jim rozhodli pomoci. Auto opravili, a jak to tak mezi Rusy bývá, radostná situace se musela náležitě zapít. Alkohol hrál v sovětské armádě důležitou roli. Alkohol pomáhal vojákům snášet útrapy války, zejména smrt blízkých. Na to doplatili jmenovaní občané Dobřiva, kteří si chtěli pouze připít se svými osvoboditeli. Jan Kalivoda a Václav Čermák tentýž den podlehl otravě metanolem (“Pamětní kniha obce Dobřív díl II”, 2022). František pokorný otravu přežil díky své ženě, ale následky si nesl do konce života.

Auto se spravilo a z radosti se popíjelo, u Sovětů se popíjelo všechno možný. Paní

Pokorná Pokorného zachránila jenom tím, že do něj lila mlíko, hodně mlíka. Přišel akorát o zrak, viděl, ale měl velmi silné brýle (Cipra, 2021).

Sovětská armáda byla v obci přes týden, a přesto se v okolních lesích stále objevovali němečtí dezertéři s prosbami o jídlo. Byli natolik zoufalí, že jeden voják na Kudíbalce vyměnil za chleba zlatý prsten (“Kronika obce 1929-1951”, n.d.). Z tohoto důvodu byla 7. června naplánována organizovaná prohlídka lesa. Žádný Němec nalezen nebyl (“Pamětní kniha obce Dobřív díl II”, 2022). Sovětští vojáci Dobřív definitivně opustili 12. listopadu.

Zvykli jsme jim a bylo nám opravdu smutno po jejich odchodu. Po celou dobu pobytu u nás zahrnoval je náš lid láskou, pohostinstvím a vděčností. Poskytoval jim nocleh, pohostili je, pokud mohli, pomáhali při odstraňování poruch na motorových vozidlech. Jak se někde zastavili, už byl kolem nich zástup dětí a občanů a hovořili s nimi (“Pamětní kniha obce Dobřív díl II”, 2022).

ZÁVĚR

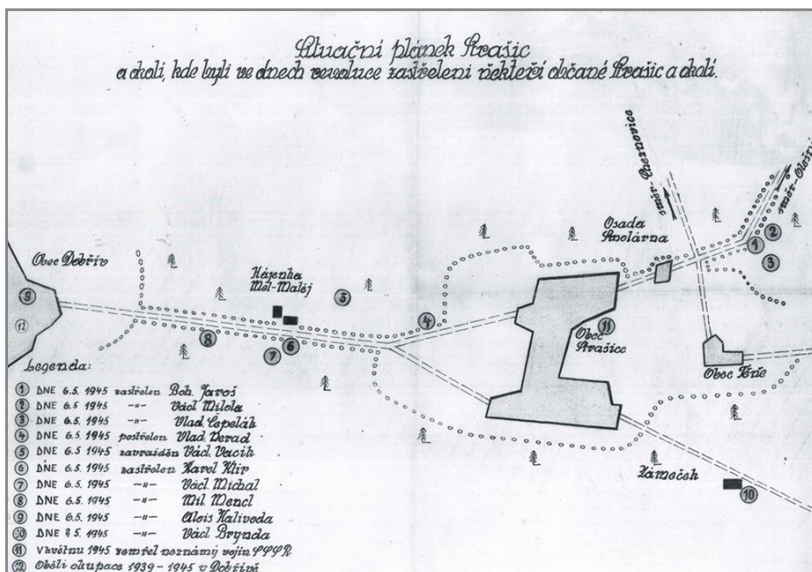
Během svého bádání jsem se kromě mnoha nových informací také naučil pracovat s dobovými prameny, včetně pamětnických výpovědí. Byl jsem nucen konfrontovat paměť očitého svědka s kronikami a generačně předanými vzpomínkami. Zjistil jsem, že i malá nenápadná vesnice “uprostřed lesa” během jednoho z nejsmutnějších období české historie dokáže skrývat kolaboranty, udavače, ale hlavně odbojáře, hrdiny, člena RAF, nebo i prosté lidi, kteří nepřestávají věřit v naději na svobodu.

Když se kohokoli zeptáte na nejdramatičtější období za posledních sto let, většinu napadne sametová revoluce, vpád vojsk Varšavské smlouvy nebo začátek německé okupace. Do chvíle, než jsem začal psát tuto práci, bych odpověděl pravděpodobně úplně stejně, ale po svém zkoumání již vím, že bych odpověděl květen roku 1945. Při jiné historické události moderních dějin uvnitř naší vlasti nepadlo tolik lidí jako právě během revolučního května 1945. Po bádání ohledně dobřívské minulosti a jeho okolí si myslím, že ne jedna česká

obec by mohla mít možnost natočit kvalitní dramatický film. Osudy a příběhy běžných občanů a obcí v našem okolí jsou zastíněny velkými událostmi jako dobývání Berlína, Pražské povstání, případně na Rokycansku nedaleké bombardování plzeňských závodů. Často se v učebních osnovách kvůli těmto historicky významnějším událostem nenajde prostor na situaci v našich bydlíštích, což je škoda, protože by se nám celá tato událost stala osobnější a připomněla nám to, že svoboda není samozřejmost.

Jsem vděčný za to, že po dlouhém váhání jsem si vybral právě toto téma. Nyní, kdykoli půjdu okolo pomníku se jménem Alois Kalivoda a datem 6.5. 1945, budu mít na paměti jeho příběh a příběhy jiných se stejným osudem, které mi neustále budou připomínat, jaké mám štěstí, že jsem se narodil v době, v které nyní žiju. Byl bych rád, kdyby si případní čtenáři odnesli stejnou myšlenku a nikdy nezapomněli, že naše svobody a jistoty stojí na pilířích z potu a krve našich předků. ■

DOPROVODNÝ MATERIÁL

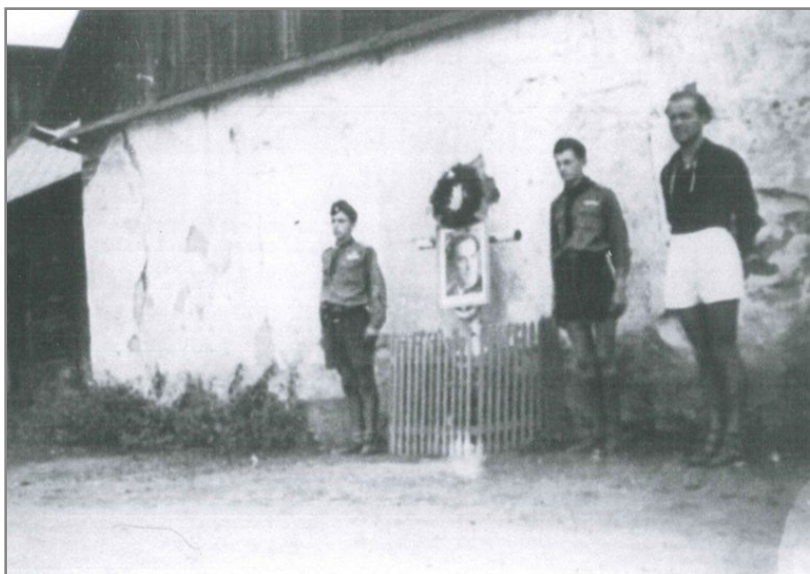
Obrázek 1

Plánek s označením všech lokalit, kde došlo k vážným incidentům s ustupující jednotkou Waffen-SS v okolí Strašic.

Obrázek 2

Američtí vojáci s pancéřovaným automobilem M8 Greyhound na návsi obklopeni místními občany (7. 5. 1945)

Obrázek 3

Březový křížek s fotografií na místě, kde byl 6. 5. 1945 zastřelen Alois Kalivoda.

Obrázek 4

Současný pomník na místě, kde byl zastřelen Alois Kalivoda.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

Primární zdroje

Vlastnoručně natočené audionahrávky rozhovorů s Františkem Ciprou a Jindřichem Vrbíkem:

VRBÍK, Jindřich, [ústní sdělení]. Dobřív, 26.10.2021

CIPRA, František, [ústní sdělení]. Dobřív, 29.9.2021

Kronika obce | Porta fontium. Porta fontium | Bavorsko-česká síť digitálních historických pramenů [online]. : <https://www.portafontium.eu/chronicle/soap-ro/00106-obec-dobriv-1929-1951>

Kronika četnické stanice | Porta fontium. Porta fontium | Bavorsko-česká síť digitálních historických pramenů [online]. <https://www.portafontium.eu/chronicle/soap-ro/00760-cetnici-dobriv-1849-1945>

Kronika obce | Porta fontium. Porta fontium | Bavorsko-česká síť digitálních historických pramenů [online]. Dostupné z: <https://www.portafontium.eu/chronicle/soap-ro/00106-obec-dobriv-1945-1976>

Kronika obce | Porta fontium. Porta fontium | Bavorsko-česká síť digitálních historických pramenů [online]. <https://www.portafontium.eu/chronicle/soap-ro/00136-mesto-mirosov-1905-1951>

Kronika obce | Porta fontium. Porta fontium | Bavorsko-česká síť digitálních historických pramenů [online]. <https://www.portafontium.eu/chronicle/soap-ro/00159-obec-strasice-1926-1948>

Pamětní kniha obce Dobřív díl. II., 2022, 20. ledna

Sekundární zdroje

Dobromysl, Milouš. Rokycansko v boji proti fašistickým okupantům 1939-1945. Rokycany: Muzeum Dr. B. Horáka, 1995.

Balcar, Bohuslav. Z Českého lesa k demarkační linii: osvobození 1945. Domažlice: Resonance, 2021. Z Normandie přes Ardeny až k nám. ISBN 978-80-88220-12-1.

Internetové zdroje

Izbica - Wikipedia. [online]. <https://en.wikipedia.org/wiki/Izbica> [vid. 8. března 2022]

VPM | Spolek pro vojenská pietní místa. Spolek pro vojenská pietní místa [online]. <https://www.vets.cz/vpm/karel-cermak-2669/> [vid. 8. března 2022]

VPM | Spolek pro vojenská pietní místa. Spolek pro vojenská pietní místa [online]. <https://www.vets.cz/vpm/marie-cerna-2670/> [vid. 8. března 2022]

B | VOJENSKÝ ÚSTŘEDNÍ ARCHIV. Domovská stránka | VOJENSKÝ ÚSTŘEDNÍ ARCHIV [online]. Copyright © 2009 [cit. 08.03.2022]. <http://www.vuapraha.cz/node/172> [vid. 8. března 2022]

Dalibor Brochard – Wikipedie. [online]. https://cs.wikipedia.org/wiki/Dalibor_Brochard [vid. 8. března 2022]

Sovětské válečné zajatci během druhé světové války – Wikipedie. [online]. https://cs.wikipedia.org/wiki/Sovětské_válečné_zajatci_během_druhé_světové_války

Vlasovci v Čechách. Valka.cz | Homepage [online]. Copyright © ISSN [cit.08.03.2022]. <https://www.valka.cz/651-Vlasovci-v-Cechach> [vid. 8. března 2022]

Využití poezie ve výuce německého jazyka

Autor práce: Filip ZAJÍC

Během studia na osmiletém gymnáziu jsem si mohl všimnout, že využití poezie při výuce cizích jazyků je spíše výjimečné. Můj názor potvrdilo dotazníkové šetření u 132 vyučujících němčiny, současné metodické postupy tedy skutečně dávají veršovaným textům malý prostor. To se však děje zcela neprávem. Básně nejsou jen pouhými bezduchými řádky, nesmyslnými, nahodile poskládanými řetězci slov, ba naopak, básně jsou zapomenutými studnicemi inspirace, poznání a zkušeností, které tiše čekají, až bude jejich skrytý potenciál odhalen a až mu bude poskytnuta možnost vykouzlit úsměvy na duši těm, již pronikají do úžasných tajů německého jazyka.

ÚVOD

Tento článek vychází z maturitní práce z roku 2022, jež se zabývá využitím poezie ve výuce německého jazyka na základních a středních školách. Na německou poezii je v práci nahlíženo ze dvou perspektiv. V první části článku jsou stručně nastíněny její dějiny, které jsou zasazeny do literárněhistorického kontextu německého písemnictví. Druhá část s ní nakládá jako s eventuální součástí výuky německého jazyka, jež je v dnešní učební koncepci opomíjena, a postupně poodhaluje potenciál poezie, který může dát současné výuce němčiny nový dech, motivovat studenty k dalšímu prohlubování znalostí, propojit dosud nepropojené souvislosti či otevřít nové

otázky.

Pro pedagogy, kteří jsou ochotni se vydat na neznámou cestu za potenciálem poezie, poskytuje tato práce dějinný, metodický a didaktický základ. Mimo to představuje čtyři ukázkové pracovní listy, doplněné o podrobné manuály pro učitele, které čekají na implementaci do výuky. Právě pro ty, kterým se poodhalené principy zalíbí, je tato práce startovní čarou, od které se mohou odrazit a začít podobně nahlížet na jiná básnická či literární díla, hledat v nich rysy dob minulých, odhalit emoce přenášené skrze pera poetů, a hlavně svým entusiasmem podnítit své studenty k výrazným posunům v jejich studiu.

Každý může poezii zasadit do své výuky zcela odlišně. Variabilita úloh a témat přináší nekonečné možnosti. Básně lze využít k tréninku gramatických jevů, k rozšíření slovní zásoby i k nabytí hlubšího vhledu do kulturních a historických aspektů.

Tvrzení, kterými zde obhajují tento opomenutý potenciál, jsou podložena výsledky dotazníkového šetření mezi němčináři základních a středních škol Plzeňského a Karlovarského kraje, jimž byl v červnu 2021 zaslán dotazník cílený právě na problematiku (ne)využívání poezie ve výuce.

Vypracované pracovní listy a manuály vznikaly v souladu s inspirativními technikami soudobé metodiky a didaktiky, uvedenými zejména v monografiích prof. Věry Janíkové z Katedry německého jazyka a literatury Masarykovy univerzity v Brně, a byly osobně vyzkoušeny v hodinách němčiny na Gymnáziu a Střední odborné škole Rokycany a následně reflektovány.

Literárněhistorická východiska

Dějiny literatury psané v německém jazyce úzce souvisí s vývojem jazyka samotného. Po odtržení německého jazyka od ostatních germánských jazyků (např. angličtiny, islandštiny, atd.) se začíná psát historie jeho literárních památek (Beutin et al., 2019).

Od období hrdinských eposů, přes detailně popsané zážitky třicetileté války, při kterých čtenářům po celém těle naskakuje husí kůže, až po nesmrtelné klasiky preromantismu a romantismu se německými literárními dějinami prolíná i vývoj básnictví (Beutin et al., 2019). Za nejstarší lyrické dílo v německém jazyce jsou považována Merseburgerská zaklínadla, která jsou datována do přelomu 9. a 10. století. Texty jsou psány v Althochdeutsch, nejstarší

verzi spisovného německého jazyka (Beutin et al., 2019).

Poezie vrcholného středověku je úzce spjata s tzv. minnesängry, tedy s literární formou, kterou přednášeli rytíři na šlechtických dvorech svým vyvoleným dámám, a s hrdinskými eposy (Müller, 2007).

V této práci jsou pro účely výuky vybrány dvě básně ze 20. století a jedna balada z asi nejvíce plodného období německé literatury – tedy období „Sturm und Drang“, které reprezentují velikáni jako Johann Wolfgang von Goethe či Friedrich von Schiller (Beutin et al., 2019).

Metodologická východiska

Zprvu je nutné zdůraznit, že nezáleží na tom, jakou metodu si daný učitel vybere. Důležité je docílit kvalitní výuky, která by měla obsahovat pestrou škálu metod, jelikož každý žák má své individuální učební potřeby, tudíž výuku nelze generalizovat. Pedagog by v žádném případě neměl vyučovat frontálně, měl by být spíše průvodcem a pomocníkem při řešení zadaných úloh. Taktéž by dobrý učitel měl být schopen vysvětlit nejasné, zodpovědět neznámé a k žákům přistupovat rovnocenně, avšak se zachováním respektu, citlivě a lidsky (Freund et al., 1998).

Vyučovacích metod cizích jazyků je doopravdy mnoho. V následujícím přehledu jsou v krátkosti představeny ty nejméně frekventovanější aplikované v současném českém školství.

Celostní učení je podloženo zkoumáním levé a pravé hemisféry. Levá mozková hemisféra zpracovává získané informace lineárně, analyticky a verbálně (např. dekodování lexikálního významu slov). Pravá hemisféra s nabytými informacemi nakládá celostně, intuitivně a neverbálně (např. rozluštění neverbálních řečových prvků – mimiky a gest).

Při celostním učení je cílem zapojit nejen žákovu intelektuální stránku, ale i stránku emoční. Tento typ učení je spojován s řadou dalších aktivit (např. hraní přidělených rolí, úkoly s uměleckým podtextem či verbální a neverbální cvičení) (Janíková et al., 2011).

Dalším typem je **autonomní učení**, které je mnohými odborníky chápáno jako univerzální lidská schopnost, avšak je důležité si u něj všimnout pedagogického aspektu, který nesmí být přehlížen. Žák by měl ve výuce rozvíjet i sebe sama. Učitel by měl žákovi ukázat postup řešení úloh, ale zároveň ho nabádat k samostatnému vyřešení zadaného úkolu. Žák nesmí nabýt dojmu, že je při řešení úlohy na učiteli zcela závislý. Autonomní učení má pět úrovní: uvědomění, zapojení, intervence, samostatnost a transfer. Pro úroveň uvědomění hraje důležitou roli přítomnost učitele, který ukáže žákům některé z učebních stylů a strategií. Při následující úrovni tzv. zapojení mají žáci možnost výběru z nabídky odlišných úloh, které následně modifikují dle vlastních potřeb v procesu intervence. Po vyřešení předložených úloh dokáží již žáci sestavit své úlohy dle vlastního výběru (projev samostatnosti). Poslední úroveň autonomního učení, tj. transfer, propojuje jazyk využívaný doposud jen ve škole s využitím i mimo ni (např. při cestování, v pracovním prostředí apod.) (Janíková et al., 2011).

Posledním vybraným typem je **projektová metoda**, jež reflektuje složky autonomního i celostního učení. Žáci dostávají možnost k rozvoji klíčových kompetencí (např. sociálních, komunikačních apod.). Do procesu učení je též možno zapojit i svoje vlastní zkušenosti, motivy, emoce či učební styly a strategie. Tato metoda se zpravidla zaměřuje na individuální odlišnost každého žáka. Z tohoto

důvodu jsou projekty velmi dobrou příležitostí k vytěžení potenciálu z individuálních dispozic. Vkladem každého žáka v projektu bude jiný přínos pro skupinu, v níž bude projekt zpracováván. Mimo to si bude také upevňovat své sebevědomí, učit se zvládat nové situace, vyjadřovat známé věci v cizím jazyce či pracovat s cizojazyčnými internetovými stránkami při rešerších. Otevře se mu také možnost seznámit se s jinou kulturou, jejími zvyklostmi, a tím si vytvořit interkulturní rozhled. Krom toho nabyde samostatnosti, protože řešení zadaných projektových situací si ji bude vyžadovat, a naučí se nést odpovědnost za výsledek své práce (Janíková et al., 2011).

Didaktická východiska

Základem didaktiky pro druhý cizí jazyk je mateřský jazyk, který tvoří tzv. lingvistický základ a skrze nějž se rozšiřují metajazykové znalosti dalších jazyků a osvojují se strategie učení jazyků.

S osvojením si dalších cizích jazyků dochází k rozšíření obecného povědomí o jazycích, integraci nových znalostí a reorganizaci těch již naučených. Vylepšuje se také proces učení, dosavadní způsob je formován a obohacován a navíc se rozvíjí interkulturní kompetence spojená s novým jazykem.

V České republice je zvykem, že se druhý cizí jazyk začíná vyučovat na druhém stupni základních škol či v prvních ročnících osmiletých gymnázií. Žáci prošli již osvojením prvního cizího jazyka, tudíž jsou zralejší k přijetí dalšího a ke zpracování komplexnějších a abstraktnějších jazykových obsahů. Žáci také schopněji využívají pozitivního transferu (tj. učení se slov příbuzných z již osvojených jazyků).

Žáci mohou být někdy demotivováni, jelikož zastávají názor, že jim jeden cizí jazyk zcela stačí. Následné obtíže s gramatikou či slovní zásobou mají žáci většinou z nechuť a z absence motivace k učení dalšího cizího jazyka. Potíže žáků spočívají také ve výslovnosti, protože ji mají naučenou z předchozího cizího jazyka. Tyto potíže jsou mimo jiné způsobeny postupnou ztrátou schopnosti osvojování bezchybné výslovnosti (Janíková, 2013).

Na příkladu didaktiky němčiny po angličtině lze nastínit situaci, která je v České republice nejčastější. Žáci, kteří dosud měli jediný cizí jazyk - angličtinu, se o něco snadněji učí němčině. Je zde pro to několik faktorů. Jedním z nich je jazyková příbuznost obou jazyků. Angličtina i němčina pochází z indoevropské jazykové rodiny a germánské jazykové skupiny. Vývoj obou jazyků se rozdělil až po stěhování národů, kdy se anglosaské kmeny usídlily na Britských ostrovech a kmeny Germánů na území západní Evropy, a proto mají společný základ, na kterém lze postavit počáteční výuku. Žáci by se nejdříve měli seznámit se slovy, která jsou příbuzná těm v angličtině (či jim jsou do jisté míry podobná). Tento typ učení se nazývá pozitivní transfer. Skrze něj žáci odhalí svou latentní slovní zásobu v novém jazyce. Při vysvětlování gramatických jevů lze také využít podobnosti angličtiny. Důležité je však oddělit anglickou a německou výslovnost, která se kromě anglicismů, zásadně liší. Žáci mají většinou problém odlišit anglické a německé „w“ či se naučit výslovnost německých přehlasovaných samohlásek (ä, ö, ü) (Janíková, 2013).

Dle výzkumu Jany Hagen z Pedagogické fakulty Masarykovy univerzity v Brně z roku 2016 jsou pro výuku němčiny na druhém stupni základních škol nejtypičtější následující

ci zadávané úlohy: mluvení s důrazem na procvičení slovní zásoby, gramatika s důrazem na čtení, procvičování gramatiky a slovní zásoby. Opomíjená jsou poslechová a výslovnostní cvičení spojená s diskuzí (Hagen, 2016).

VYBRANÉ BÁSNĚ VE VÝUCE NĚMECKÉHO JAZYKA

Tato část práce se zabývá vytvořenými pracovními listy s básněmi, rozбором použitých básní a metodikou, jak postupovat při jejich implementaci do výuky, a také dotazníkovým šetřením mezi učiteli německého jazyka na školách západních Čech, zkoumající využití poezie ve výuce. Podle zkušeností studentů a zaměstnanců Katedry německého jazyka Pedagogické fakulty Západočeské univerzity v Plzni ve výuce německého jazyka na základní a středních školách a gymnáziích zcela chybí použití německojazyčné literatury ve výuce. Jsou udávány důvody jako např. nezájem ze stran žáků nebo nedostatek vyučovacích materiálů (Mehnert et al., 2016). Z toho důvodu jsem vytvořil sadu pracovních listů s německými básněmi, které mohou být použity ve výuce na zmínovaných typech škol. Pracovní listy jsou uspořádány podle úrovně dle Společného evropského referenčního rámce (A1, A2, B1, B2). Jazykové úrovně C1 a C2 nejsou zahrnuty; jazykovou výukou na základních a středních školách jsou nedosažitelné.

Vyřčená základní otázka využití poezie ve výuce na různých typech škol byla podložena výsledky dotazníkového šetření, proběhnuvšího mezi vyučujícími němčiny na základních a středních školách v Plzeňském a Karlovarském kraji v červnu 2021, tedy ještě před samotnou tvorbou pracovních listů, jež byly následně nabídnuty zúčastněným peda-

gogům, kteří o ně projeví zájem. Některé jsem sám realizoval ve výuce na Gymnáziu a Střední odborné škole Rokycany a zhodnotil jejich použitelnost, atraktivitu pro žáky, časovou náročnost apod.

Dotazníkové šetření

Tématem dotazníkového šetření bylo využívání poezie ve výuce německého jazyka na západočeských školách. Pro jeho tvorbu byla zvolena aplikace Google Forms.

Vybraným výzkumným vzorkem pro dotazníkové šetření se stali učitelé německého jazyka ze základních a středních škol v Plzeňském a Karlovarském kraji. Realizační fáze šetření proběhla na konci školního roku 2020/2021.

Dotazník obsahoval celkem 7 otázek. Počáteční dvě otázky byly uzavřené, tj. s přesně definovanými volitelnými možnostmi. Pro ostatní byly zvoleny polouzavřené otázky, tj. s výběrem z nabídky, avšak s možností vepsání vlastní odpovědi.

Výsledky dotazníkového šetření

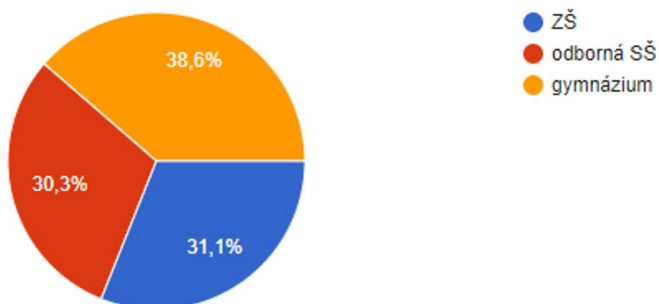
Dotazníkového šetření se zúčastnilo celkově 132 respondentů z řad pedagogů z 51 západočeských základních a středních škol. Dotazník byl rozeslán 294 osobám, hovoříme tedy o 44,9% návratnosti.

První uzavřená otázka se dotazovala na typ školy, na kterém respondent vyučuje. Základní školy, střední odborné školy (popř. učiliště) a gymnázia měly v šetření podobné zastoupení. 31,1% respondentů pocházelo ze základních škol, ze středních odborných škol a učilišť 30,3% a respondenti z gymnázií dosáhli 38,6%, viz graf 1.

Druhou zcela uzavřenou otázkou bylo zjišťováno, jak často daný respondent využívá ve své výuce literární úryvky. Nejčastěji volenou odpovědí se stalo příslovce „zřídka“, zvolené 63,6% (84 respondenty). Na stejné příčce se následně umístily možnost „jednou do roka“ a „nikdy“ s 15,9% (42 respondentů). Nejméně respondentů vybíralo možnost „často“, její procentuální četnost činila jen 4,5% (6 osob), viz graf 2.

Na jakém typu školy učíte?

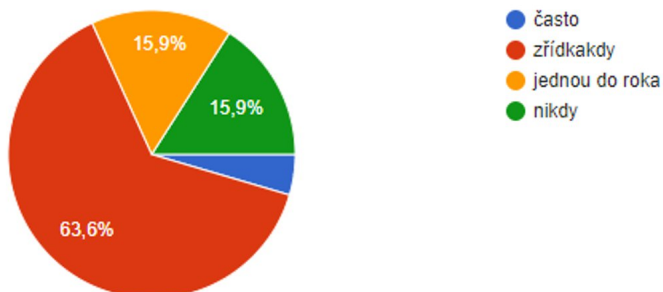
132 odpovědí

Graf 1

Jak často používáte literární úryvky ve výuce německého jazyka?

132 odpovědí

Graf 2

Otázky 3–6 měly v možnostech i otevřený způsob odpovědi.

Následující otázka se zabývala zdroji literárních ukázek. Nejvíce zapojených učitelů (76, 67,3%) využívá internetové zdroje. Podobné oblíbenosti se u nich těší i jazykové učebnice (56, 49,6%) a časopisy (55, 48,7%). Poslední možnost, jež byla uvedena přímo v nabídce odpovědí, tj. respondent jako zdroj využívá odbornou literaturu, z nich zvolilo 20 (17,7%). Mezi individuálními odpověďmi se nejčastěji objevovala varianta přímého zdroje z německojazyčné literatury či z knižních sbírek německojazyčných textů.

Ve čtvrté otázce byli respondenti dotazováni, při jakých příležitostech úryvky literárních děl používají (pokud vůbec). Nejčastěji byly volené předložené odpovědi: v normálních hodinách (91, 80,5%) a v hodinách jazykového semináře (11, 9,7%). Další odpovědi byly opět individuální, vícekrát se v nich objevila varianta využívání v hodinách konverzace z cizího jazyka.

Pátá otázka cílila na ty pedagogy, kteří literární úryvky ve svých hodinách nepoužívají.

K dispozici jim byly čtyři předepsané odpovědi a volné pole pro individuální odpověď. Z předepsané nabídky zvítězil názor, že na využívání literárních úryvků v hodinách nezbyvá vůbec čas, zvolený 46 respondenty (61,3%). Následovala skutečnost, že chybí zpracované materiály (14, 18,7%). Devět respondentů (12%) uvedlo, že jejich studenti se o literaturu nezajímají, tudíž literární úryvky nezahrnují do výuky, a šest z nich (18,7%) se přihlásilo k faktu, že dostupné literární úryvky jsou příliš dlouhé a tím pádem nepoužitelné při jejich výuce. V individuálních odpovědích převažoval názor, že německý jazyk je na většině škol vyučován jako druhý cizí jazyk, a žáci proto nedosahují dostatečné úrovně k tomu, aby pracovali s německojazyčnou literaturou. Další vidí úskalí v kombinaci mnoha faktorů (čas, úroveň žáků, nedostatek materiálů atp.).

Poslední polouzavřená otázka se týkala konkrétního důvodu, proč pedagogové ve výuce používají literární úryvky. Opět dostali respondenti na výběr ze čtyř předepsaných možností a volného pole pro individuální

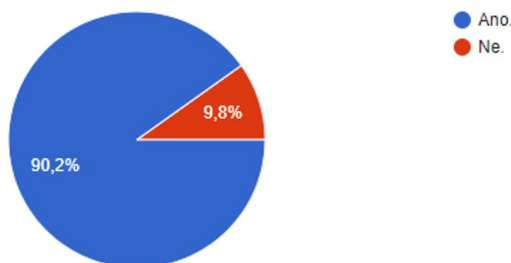
odpověď. Nejčastějším důvodem, který uvedlo 101 respondentů (76,5%), je procvičování slovní zásoby. Druhým nejčastěji uváděným důvodem (61, 46,2%) byl nástin kulturně-historických témat. Použití literárních úryvků si 48 dotazovaných (36,4%) zdůvodňuje tréninkem výslovnosti. Pro 35 respondentů (26,5%) je důvodem k použití procvičování gramatiky. 23 učitelů (17,4%) nastiňuje vývoj německé literatury pomocí vybraných literárních úryvků. Ve volných od-

povědích převažovalo jako důvod rozšíření všeobecného přehledu o Německu a jeho kultuře. Jeden respondent uvedl, že literární úryvky využívá jako vhodný podklad ke konverzaci.

Sedmá, poslední otázka byla opět uzavřená a zjišťovala zájem o připravené materiály pro studenty s metodickými manuály pro pedagogy. Mezi respondenty s přehledem převážil pozitivní zájem o ně (119, 90,2%), jen 13 z nich (9,8%) se vyjádřilo odmítavě.

Pokud byste dostal(a) vypracované materiály pro Vaše studenty, uvažoval(a) byste nad jejich zařazením do výuky?

132 odpovědí

Graf 3

VYUŽITÍ PRACOVNÍCH LISTŮ

Autorem vytvořené pracovní listy tvoří společně s reflexí jejich silných a slabých stránek nedílnou součástí práce. Na samém počátku je nutné, aby si pedagog ujasnil, jakých cílů chce použitím daných pracovních listů dosáhnout. Od cílů je pak odvozen časový rámec i samotná fáze hodiny, ve které budou použity.

Úlohy v pracovních listech by měly být struk-

turované, promyšlené a logicky návazné. Zadáání musí být jednoznačně formulovaná. Celá kompozice by pak neměla obsahovat cvičení používající identické aktivity. Nadměrné opakování těchto úloh by eventuálně vedlo ke ztrátě motivace či únavě žáků. Použití obrázků, schémat nebo fotografií ozvláštní a zpestří žákům práci (Jirásková, 2016).

Největší měrou je v pracovních listech uplatňována jejich funkce motivační a sebevzdělávací, která se soustředí na motivaci žáků

k dalšímu vzdělávání i mimo školní prostředí (Bílková, 2018). Pracovní listy v nich mají vzbudit zájem a rozšířit a prohloubit literární i historický přesah hodin německého jazyka. Cílem tvorby pracovních listů bylo zhotovení výukového materiálu pro učitele německého jazyka, který využívá skrytý potenciál německé poezie ve výuce. Pracovní listy přibližují životy básníků, odkrývají skryté symboly v básních či pracují s obecným kontextem básně. Pracovní listy by měly v žácích vzbudit větší zájem o literaturu a ukázat, že básně nemusejí být jen nudné čítankové verše, ale mohou být zábavné a inspirativní, a jejich bližší poznání může otevřít bránu do světa osudů zajímavých osobností, myslí starých klasiků či do dob již dávno zapomenutých. Pracovní listy jsou vytvořeny ve dvou verzích; jedna je určena pro žáky, jedna pro učitele. Učiteléské manuály obsahují v záhlaví jasně stanovený časový rámec, odpovídající jazykovou úroveň a výčet pomůcek potřebných k zadaným aktivitám. Zabývají se didaktickou teorií k předkládaným aktivitám pro žáky, včetně jejich řešení.

Pracovní list - J. W. von Goethe: Erbkönig

S básní „Der Erbkönig“ od Johanna Wolfgang von Goetha byly vytvořeny dva pracovní listy s odlišnou jazykovou úrovní: A2 a B1. Pracovní list pro nižší úroveň A2 se zabývá gramatikou zájmen v němčině. Pokročilejší žáci se během práce s pracovním listem zaměří na zevrubnější analýzu Goethova balady, na niž navazuje trénink různých gramatických jevů.

Cílem pracovního listu k jazykové úrovni A2 je procvičit použití různých druhů zájmen a popsat děj básně za pomoci promítané animace i samotných veršů. Úkoly pracovního

listu kladou důraz jak na mluvený (diskuze o ději balady), tak na písemný projev (doplňování zájmen).

Pracovní list jazykové úrovně B1 si klade za cíl mluveným projevem vyjádřit domněnky o ději balady za použití tvaru minulého času - perfekta, popsat postavy, které se v baladě objevují, a za pomoci textu balady a audionahrávky složit úryvky do správného pořadí. Jako bonusové úlohy jsou vybrány aktivity týkající se hlubší analýzy balady.

Reflexe hodiny

Pracovní list pro jazykovou úroveň B1 byl vyzkoušen s osmičlennou skupinou třetího ročníku čtyřletého gymnázia. Skupina zadané úkoly splnila uspokojivě.

Nejprve byla žákům promítnuta animace vybrané Goethova balady, během níž měli pochytit něco z děje a vypsát postavy, které se v ní objevily. Následně k nim žáci ve dvojicích ještě vymýšleli vlastnosti, které k nim patří, čímž došlo k procvičení slovní zásoby týkající se lidských vlastností a obecné charakteristiky. Poté byla žákům animace puštěna ještě jednou.

Posledním cílem bylo celkově porozumět ději balady. Žáci byli požádáni o to, aby postupně četli jednotlivé sloky a vysvětlili, kdo v nich promlouvá a co se v nich děje. Neznámá slovní zásoba byla vždy vysvětlena nejprve v němčině, pokud žáci pořad neporozuměli, byla jednoduše přeložena do češtiny.

Aktivita měla žáky naučit pracovat s textem, který na první pohled vypadá obtížně, vyfiltrovat z něj již osvojenou slovní zásobu a podle ní pochopit kontext celkového vyznění. Tuto metodu lze aplikovat nejen na básně, ale třeba i na odborné cizojazyčné texty. Velkou pomocí je vždy vizuální podpora (fotografie, videa, animace atp.). Po skončení aktivity by-

li žáci společně s jejich vyučujícím požádání o poskytnutí zpětné vazby.

Pedagog hodnotil výukovou aktivitu kladně. Jedinou vyřčenou výtkou byl poměrně krátký čas pro žáky k přípravě odpovědí při různých úlohách. Byl taktéž nastíněn možný rozvoj práce s touto baladou. Dle jeho slov by se aktivita dala rozšířit do bloku dvou vyučovacích hodin. Dalo by se hlouběji pracovat s dějem, na kterém by žáci procvičovali minulé časy (perfektum a préteritum) či si rozšiřovali slovní zásobu na poli přídavných jmen, zejména synonym a antonym. Pokročilým žákům by pedagog poskytl báseň již předanou vyučovací hodinou a požádal je o vyhledání neznámých slov ve slovníku, aby práce při hodině mohla být zacílena na trénink jiných dovedností. Za možný domácí úkol by žákům mohlo být zadáno kupříkladu slohové cvičení, v němž by žáci svými slovy shrnuli děj a vymysleli jiné zakončení příběhu nebo zauvažovali nad tím, co by oni dělali na místě syna či otce z balady, kdyby se jim stalo něco podobného. Slohové cvičení by opět cílilo na procvičení minulých časů a v tomto případě navíc i spojek a podmiňovacího způsobu.

Navržené nápady k úpravě a rozvoji aktivity shledávám jako velice podnětné. Jistě by se dalo v hodině mnohými atraktivními a aktivizačními způsoby pracovat s různorodou slovní zásobou (adjektiva vlastností, skupiny podstatných jmen atp.), jež by mohly být vypracovány v online prostředí, což by možná motivovalo i jinou skupinu žáků k aktivnějšímu zapojení.

Druhým předloženým možným řešením byla odlišná práce s animací. Pedagog navrhl, aby byla animace několikrát v jejím průběhu zastavena a žáci byli hned dotázáni, co vidí (popř. cítí) nebo co si myslí, že se stalo či se

teprve stane. Také by se z animace daly vymount obrázky jednotlivých pasáží, podobně jako v pracovním listě, které by žáci detailněji popsali či přiřadili ke správným slokám. Tato aktivita by šla provést i s pomocí interaktivní tabule.

Žáci se ve svých reflexích se o aktivitě vyjádřili vesměs kladně. Nejčastěji zmiňovali originalnost nápadu využití poezie ve výuce, otevření jiné perspektivy německého jazyka a zpestření výuky. Samozřejmě se našli tací, pro které byla aktivita s básní příliš obtížná. Jiní zas ale referovali o tom, že zprvu se to zdálo komplikované, ale po chvíli vše začalo dávat smysl a bylo to zábavné.

Pracovní list - Elsa Lasker-Schüler: Mein blaues Klavier

Pracovní list vytvořený k básni německé židovské básnířky Elsy Lasker-Schüler se zabývá historickým přesahem poezie, který je promítán na autorčině nešťastném osudu.

Reflexe hodiny

Žáci posledního ročníku osmiletého gymnázia, kterým byl předložen pracovní list s aktivitami, všechny zadané otázky a úkoly zvládli více než uspokojivě. Velmi překvapující bylo, že žáci jen dle animované ukázky beze zvuku dokázali vyvodit spoustu informací o básnířce a vyjádřit je obstojně v německém jazyce v chronologickém a logickém sledu. Obdobně dobře si vedli i s přiřazováním přídavných jmen k vybraným symbolům z animace. Při práci ve dvojicích s autentickou fotografií básnířky přišla každá skupina s jinou myšlenkou, z nichž některé byly i korektně historicky podloženy. Očekávané nejtěžší částí pracovního listu bylo samotné čtení básně s porozuměním. Žáci si však obratně propojili již nabyté informace o autorce,

zasadili je do historických souvislostí a pokusili si představit Elsinu pocity, které ji provázely při psaní vybrané básně. Každá skupina přišla s odlišnou interpretací symbolů skrytých v básni, což udělalo samotnou prezentaci, odůvodnění výběru i diskusi o nalezených symbolech ještě pestřejší. Poslední cvičení, ve kterém měli žáci doplňovat příčestí minulé do textu vyprávějícím o následném Elsině osudu, bylo zklidňujícím závěrečným prvkem aktivity. Žáci dle kontextu snadno porozuměli textu a bez jakýchkoliv potíží korektně doplnili chybějící příčestí minulé.

Většina žáků se v navazující reflexi aktivity shodla na tom, že propojení německého jazyka, literatury a historie bylo pro ně přínosným zpestřením výuky. Někteří i uvedli, že jako velmi důležité shledávají hovořit o nacistickém režimu v Německu a o jeho následcích, které pronikly do všech společenských vrstev. Někteří negativně hodnotili vybranou metodu vyvolávání žáků k tabuli (popř. k počítači), pro některé však byla ozvlášťujícím prvkem výuky. Hlavním důvodem výběru aktivity byla aktivizace žáků. Žákům byla vždy nabídnuta pestrá paleta možností, ze kterých si mohli vybrat téma, o němž následně krátce hovořili.

Časový rámec i vstupní jazyková úroveň zcela odpovídaly předpokladu.

Pracovní list -

Ch.Morgenstern: Die Vogelscheuche

Pracovní list s básní německého básníka a zakladatele nonsensové poezie Christiana Morgensterna si klade za cíl procvičit čtení s porozuměním a mluvený projev žáků. Ústředním námětem pracovního listu je uhodnout, kdo (popř. co) se skrývá pod po-

stavou, již Morgenstern v básni popisuje.

Reflexe hodiny

Poprvé byl pracovní list vyzkoušen ve čtrnáctičlenné skupině žáků třetího ročníku osmiletého gymnázia, jež byla na pomezí jazykových úrovní A1–A2. Žáci byli od prvního momentu pozitivně motivováni k práci a všechny zadané úkoly během jedné vyučovací hodiny bravurně splnili. Aktivita a úkoly byly žákům představeny v jednoduchých větách v cizím jazyce. V momentech, kdy se to jevilo jako vhodné (zejm. z důvodu lepšího porozumění), byla pro vysvětlení dané úlohy použita mateřština. Odpovědi byly od žáků však požadovány v němčině, což se během hodiny nejevilo jako problém.

Nejprve byli žáci dle vlastního uvážení rozděleni do dvojic, ve kterých poté během celé vyučovací hodiny pracovali. Žáci byli vtaženi do tématu tím, že se dnes na hodině stanou detektivy, jejichž úkolem je najít hledanou osobu, k čemuž jim pomohou indicie ukryté v básni. Poté byl každé dvojici přidělen jeden barevný výtisk pracovního listu.

Prvním úkolem bylo spojit tučně vyznačená slova v básni s obrázky umístěnými kolem textu. Bez sebemenších problémů žáci slova k obrázkům správně přiřadili. Kontrola byla provedena pomocí projekce na tabuli, k níž žáci postupně chodili a obrázky fixou přiřazovali. Následoval krátký poslech recitace básně z internetu, který spíše jen podtrhl celkovou atmosféru.

Dalším „detektivním“ úkolem bylo odhadnout, která slova v básni by mohla detektivům pomoci k vypátrání hledané osoby. Na úloze spolupracovali vždy dva žáci. Po přibližně pěti minutách byl přizván vždy jeden ze dvojice, aby došel k tabuli, zakroužkoval

v promítaném textu básně slovo (popř. úsek v básni), na kterém se společně s partnerem ve dvojici shodli, a vysvětlil, proč zrovna toto slovo (popř. vybraná část) by mohla detektivům pomoci při vypátrání hledaného. Jen poslední dvojice vybrala úsek, který nedával ke kontextu zadaného úkolu smysl. Chybu však ihned objevili ostatní žáci a vysvětlili, proč se zrovna tato vyznačená část nehodí k řešení daného úkolu.

Kontrola celkového porozumění textu probíhala tak, že dvojice žáků dostaly lístečky s otázkami, týkajícími se hledané osoby, na které po seznámení s básní již jasně znali odpovědi. Následně se rozhodovaly, zda by na ně odpověděly ano či ne. Na komodu u dveří do učebny a na okenní parapet byly umístěny dvě krabičky, na kterých bylo napsáno „Ja“ a „Nein“. Do nich žáci vhazovali otázky podle toho, jak by na ně odpověděli. Zda ostatní do krabiček vhodili správné otázky, si žáci zkontrolovali sami tím, že lístečky z krabiček vyjmuli a v nahodilých skupinách rychle správnost zkontrolovali. Došli k závěru, že všechny lístečky byly umístěny zcela správně. Jelikož měli žáci v zásobě už mnoho indicií, byli si již jistí, kdo je v básni popisován. Ostatním dvojicím své domněnky však nesdělovali. Dostali za úkol primitivně načrtnout postavu, o které si myslí, že je právě tou hledanou z básně. K této aktivitě žáci využili poznatky o oblečení a celkovém vzhledu postavy, které sami v předchozích úkolech v básni objevili.

Správnost domněnek byla ověřena úkolem, při kterém měli žáci v češtině na kus papíru napsat, o koho si myslí, že se v básni jedná. Napsané domněnky přinesli lektorovi, který vyhodnotil, že už všichni zcela jasně znají správnou odpověď. Žáci byli náležitě pochvá-

leni.

Úplně poslední aktivitou bylo rozhodnout, jak se vlastně báseň jmenuje. Lektor dal žákům možnosti, ze kterých vybírali: Hundewetter, Vogelscheuhe, Katzenmusik, Bienenstich, Gänsehaut, Eselsbrücke a Wolfshunger. Díky asociaci vran z textu se všechny dvojice korektně rozhodly pro název „Vogelscheuhe“. Zpětná vazba od pedagoga byla veskrz pozitivní. Kladně bylo hodnoceno zpracování aktivity i její časová a jazyková náročnost. Jiným způsobem by oslovený pedagog provedl kontrolu aktivity a její následnou domácí reflexi. Padl návrh, aby se žáci za domácí úkol pokusili o co nejvěrnější umělecký přednes básně či si provedli rešerši informací o autorovi. Z mého pohledu by však takto zadaný domácí úkol nevedl k žádnému cíli. Pokaždé je nutné zohlednit věk žáků. V tomto případě by rešerše informací ke Christianovi Morgensternovi byla nadbytečná. Kvůli absenci literárních a dějepisných znalostí by jeho dílo ani životní příběh nedokázali dobře zasadit do souvislostí. Umělecký přednes by zřejmě u žáků nevzbudil vlnu motivace, ba naopak si myslím, že by tento úkol přinesl od žáků nevoli. Však návrh osloveného pedagoga na zpracování pracovního listu v nějaké digitální aplikaci hodnotím jako velice podnětný. Pokud by daná škola disponovala ku příkladu iPady k zapůjčení, daly by se v různých aplikacích (např. Jamboard, Wordwall atd.) jednotlivé úkoly interaktivně zpracovat. Jako poslední návrh ke zlepšení byla ve zpětné vazbě nastíněna aktivita, během níž by žáci popisovali obrázek strašáka. Ta by se teoreticky dala zkombinovat i s mnou navrženým bonusovým úkolem zacíleným na procvičení způsobových sloves. K jednotlivým popisovaným bodům by žáci mohli vymyslet vě-

tu s jedním ze způsobových sloves (např. *die Brille – Er kann gut sehen, weil er eine Brille trägt.; der Hut – Er soll sich einen neuen Hut kaufen. Der Hut auf dem Bild ist sehr schmutzig.*)¹

Žáci ve svém feedbacku připravenou aktivitu hodnotili veskrz kladně. Nejvíce byla oceněno zpestření normální hodiny němčiny o něco neobvyklého. Pozitivně byly vnímány zadané úkoly (jen někteří vyjádřili své připomínky ohledně jich náročnosti), vybrané téma aktivity, její celkové provedení (logická návaznost mezi úkoly či kreativní vložka při kreslení strašáka) i obecný přístup a způsob komunikace směrem k žákům.

ZÁVĚR

Je jazyk pouze jedním z mnoha školních předmětů? Má být vyučování zaměřené jen na nekonečný dril gramatiky a slovní zásoby? Nikoliv! Jazyk zejména propojuje – staví mosty mezi lidmi a jejich názory, je prostředníkem mnohých vjemů, vyjadřuje emoce a napomáhá k vzájemnému souladu a porozumění. Bez jazyka by společnost nedokázala fungovat. Proto se na jazyk a jeho výuku ve školách musí pohlížet ze všech jeho perspektiv. Musí v ní být zohledněny všechny validní aspekty. Cílem maturitní práce bylo právě představit literárně-estetický aspekt druhého cizího jazyka.

Dotazníkovým šetřením byl zjištěn aktuální stav v oblasti využívání literárních ukázek ve výuce němčiny. Respondenty byli vyučující německého jazyka z 51 základních a středních škol Plzeňského a Karlovarského kraje. Práce dále prezentovala čtyři vytvořené pracovní

listy, doplněné o metodické manuály pro pedagogy, které detailně představují možné využití německých básní ve školní výuce. Pracovním listům byla přiřazena odpovídající jazyková úroveň i potřebný časový rámec pro výuku.

Maturitní práce, která splnila své vyřčené cíle, poukázala na absenci jednoho z aspektů jazyka – na jeho literární bohatství, jež žákům umožňuje pochopit smysl jazyka, kulturu národů, které jím mluví, otevřít některým z žáků zcela nový pohled na jazyk a nalézt dosud neotevřený vydatný zdroj motivace, o čemž vypovídají osobní zpovědi žáků, sesbírané po vyučovacích hodinách, ve kterých byly použity pracovní listy s vybranými německými básněmi od Goetheho, Morgensterna a Lasker-Schülerové. Díky nim žáci získali možnost se ponořit do fantaskního světa, nahlédnout do napínavých lidských osudů a poodhalit kulturu německojazyčných zemí. Dotazníkové šetření zcela potvrdilo můj osobní předpoklad, že literárním úryvkům není ve výuce německého jazyka na českých školách věnován větší prostor. Oslovení učitelé ve vlastních výpovědích jako důvod udávali většinou nedostatek učebních materiálů, nedostatku času na didaktické experimenty a v mnohých případech nabývali dokonce pocitu, že použití literárních úryvků by pro žáky nutně znamenalo nevoli a nedostatečnou motivaci, což však zcela vyvrátily hodiny, ve kterých byly mnou vypracované pracovní listy využity. Žáci byli ve většině případů již od prvního momentu pozitivně motivováni a oceňovali originalitu a nevšední zpestření výuky. Mnozí z nich dokonce podotkli, že by byli rá-

¹Jeden za žáků z jiné skupiny si dokonce uvědomil, že podstatné jméno *die Vogelscheuche* je složeno ze dvou slov, podstatné jméno rozložil a vytvořil gramaticky korektní větu *Es muss Vögel scheuchen*.

di za otevření literární perspektivy, do které během normální výuky neprohlédli. Pedagogové, v jejichž hodinách byly pracovní listy vyzkoušeny, je hodnotili jako velice nápadité, obohacující a zejména zařaditelné do reálné výuky.

Maturitní práce přispěla k rozšíření celkového povědomí o využití literárních úryvků ve výuce němčiny mezi oslovenými pedagogy a otevřela další otázky, které by stály za zevrubný pedagogický přezkum. Jsou žáci opravdu demotivováni při práci s literaturou, jak tvrdí někteří učitelé? Z jakých konkrétních důvodů vyplývá jejich eventuální nevole k práci s literaturou při výuce? A jak se tomu dá předcházet?

Tvorba této maturitní práce byla i významným přínosem pro mě samotného, jelikož bych rád ve studiu pokračoval na pedagogické fakultě učitelstvím německého jazyka. Díky nově osvojeným poznatkům jsem si uvědomil, jak pestrá může být jazyková výuka, jakých forem může nabývat, jak odlišně diferencovanou se může stát či jaké hodnoty by si z ní žáci měli odnést. Potom co jsem dostal velmi cennou šanci se postavit před třídu v roli učitele, se mi výrazně změnil můj pohled na výuku. Díky tomu vím, jak složité je nadchnout žáky, ale také jak úžasné je vidět jejich úsměvy na tvářích a zažívat pocit dobře odvedené práce. ■

Ukázka z pracovního listu *Elsa Lasker-Schüler: Mein blaues Klavier*

Lest den Text und beantwortet die Fragen, die darunter stehen.

Elsa Lasker-Schüler war eine deutsche Dichterin. Sie ist 1869 in Wuppertal in einer jüdischen Familie geboren. Im Jahre 1901 publizierte sie ihren ersten Lyrikband "Styx". Bis 1933 lebte sie in Berlin, wo sie viele bekannte Künstler, Dichter und Schriftsteller kennenlernte.

Wer war Elsa Lasker-Schüler? Was habt ihr über sie erfahren?

Seht das Foto an. Beschreibt ihr Aussehen. Hat sie sich von anderen Menschen ihrer Zeit viel unterschieden? Warum? (Das Foto kommt aus 1912.)

Am 30. Januar 1933 wurde Adolf Hitler zum Reichskanzler ernannt. Was hat es für sie bedeutet? Wie hat sich ihr Leben seit diesem Zeitpunkt verändert?

Mein blaues Klavier (1943)

*Ich habe zu Hause ein blaues Klavier
Und kenne doch keine Note.*

*Es steht im Dunkel der Kellertür,
Seitdem die Welt verrohte.*

*Es spielten Sternenhände vier –
Die Mondfrau sang im Boote.
– Nun tanzen die Ratten im Geklirr.*

*Zerbrochen ist die Klaviatur ...
Ich beweine die blaue Tote.*

*Ach liebe Engel öffnet mir
– Ich aß vom bitteren Brote –
Mir lebend schon die Himmelstür,
Auch wider dem Verbote.*

Ukázka z pracovního listu *Christian Morgenstern: Die Vogelscheuche*

Christian Morgenstern: .....

"Wer bin ich?"

Die **Raben** rufen: "Krah, krah, krah!
Wer steht denn da, wer steht denn da?
Wir fürchten uns nicht, wir fürchten uns nicht
vor dir mit deinem **Brillengesicht**."

Wir wissen ja ganz genau,
du bist nicht Mann, du bist nicht Frau.
Du kannst ja nicht zwei **Schritte** gehn
und bleibst bei **Wind** und Wetter stehn.

Du bist ja nur ein bloßer Stock,
mit **Stiefeln**, Hosen, **Hut** und **Rock**.
Krah, krah, krah!"

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

Tištěné zdroje

Beutin, W. (2019). *Deutsche Literaturgeschichte: von den Anfängen bis zur Gegenwart*. J. B. Metzler.

Janíková, V. (2013). *Mnohojazyčnost a didaktika cizích jazyků*. Masarykova univerzita.

Janíková, V. (2011). *Výuka cizích jazyků*. Grada.

Menhrt, E., Voltrová M. & Průcha-Wittman, J. (2016). *Literarische Texte im DaF-Unterricht: Stundenkonzepte für Mittelschulen und Gymnasien*. Západočeská univerzita v Plzni.

Müller, S. (2007). *Althochdeutsche Literatur: eine kommentierte Anthologie: Althochdeutsch/Neuhochdeutsch, Altniederdeutsch/Neuhochdeutsch*. Reclam.

Weinert, F. E. (1998) Guter Unterricht ist ein Unterricht, in dem mehr gelernt als gelehrt wird. In J. Freund (Ed.), *Guter Unterricht - was ist das?: Aspekte von Unterrichtsqualität* (s. 7-19). ÖBV Pädagogischer Verlag.

Kvalifikační práce

Bílková, Z. (2018). *Tvorba pracovních listů pro rozvíjení čtenářských dovedností pro žáky 6. ročníků vybrané ZŠ* [Bakalářská práce, Univerzita Karlova]. Digitální repozitář UK. <https://dspace.cuni.cz/bitstream/handle/20.500.11956/95314/120289642.pdf?sequence=1&isAllowed=y>

Hagen, J. (2016). *Analýza vztahu cílového a mateřského jazyka ve výuce německého jazyka na základní škole* [Diplomová práce, Masarykova univerzita]. Archiv závěrečných prací MUNI. <https://is.muni.cz/th/zwunn/>

Jirásková, M. (2016). *Pracovní listy ve vzdělávací oblasti Člověk a jeho svět* [Diplomová práce, Univerzita Hradec Králové]. Theses. <https://theses.cz/id/mtyltw/STAG83895.pdf>

Výzkumná otázka

Mgr. Kamila Bártová Velkoborská, Ph.D.

Výzkumná otázka je červenou nití, která nás spolehlivě dovede k cíli. Má to však několik háčeků. Musí být dobře promyšlená, dobře zformulovaná a musí být propojena s cílem, který je smysluplný, dosažitelný a někdo další bude mít z jeho dosažení radost. Jak na to? Rozhodně neočekávejme, že dokonalá otázka nás napadne zčistajasna. Trvá to. Cílem tohoto textu je vás tímto procesem provést, tak abyste na počátku psaní (možná své první) odborné práce cítili pevnou půdu pod nohama, klid v duši a onen cíl v dálce byl dobře vidět.

O ČEM BUDU PSÁT, CO CHCI ZJISTIT A JAK ZJISTÍM, CO CHCI ZJISTIT?

Než vůbec začneme o výzkumné otázce přemýšlet (ano, opravdu tím nezačínáme...) je potřeba zvolit si téma. Tím tématem je oblast, která nás zajímá. Může souviset se školními předměty, ale nemusí. Možná mě zajímá molekulární biologie, možná na zahradě pěstuji různé odrůdy jabloní, trávím veškerý volný čas studiem historie létání horkovzdušným balonem anebo strašně ráda čtu romány z období viktoriánské Anglie. Uvědomme si, že s tímto tématem budeme trávit zhruba rok. Je potřeba cítit přirozenou touhu do tématu se ponořit, jít hlouběji, zjistit něco, na co ještě nikdo jiný nepřišel, anebo podívat se na zkoumanou problematiku z jiné perspektivy. Pokud tento bod pomínu jako nedůležitý s tím,

že jsem přece disciplinovaná a dokážu zabrat a dříť, hrozí mi prokrastinace a povrchní, nudný výzkum.

Už tedy vím, o čem budu psát, mám téma a vidím problém nebo mám dokonce otázku, na kterou neznám odpověď. To ovšem zdaleka ještě není výzkumná otázka. To, že něco nevím a chci to vědět, může znamenat (a často to také znamená) jenom to, že jsem si to ještě nezjistila a odpověď může být dosažitelná na jedno kliknutí. Prostě toho o dané problematice ještě tolik nevím, a tak zcela logicky nejsem ještě kompetentní pokládat smysluplné otázky (byť právě toto mnoho lidí dělá). Je potřeba pustit se do předběžné četby, jejímž cílem je orientace **v současném stavu bádání.** Je

potřeba zjistit, co bylo o tomto tématu již napsáno, jestli jde o různorodé zdroje informací a jsou-li dostupné. Až po tomto kroku se můžu začít ptát:

Jaké zajímavé otázky se na základě přečteného začínají vynořovat?

Tyto otázky by měly začínat slovy "jak", "proč", "do jaké míry" ("Extended essay Guide", 2016) nebo "jaké faktory" a pod. Představme si, že mým předmětem zájmu je chování drůbeže, otázka by tedy mohla znít: Proč slepice přešla silnicí? Že jde o vtip a ne o pravou výzkumnou otázku, je asi každému jasné, ale pojďme se zamyslet nad tím, co je s ní v nepořádku. Za prvé, je příliš široká a za druhé, nedává dostatek impulsů pro výzkum. Jaká slepice? Přes jakou silnici? Kdy? Jen jedna slepice nebo jich bylo víc? Tyto otázky samozřejmě nemají výzkumný charakter. Pokud zjistitelné jsou, jsou zjistitelné snadno a jde vesměs o faktografické údaje (jméno, místo, čas, počet) anebo odpovědi typu ano/ne. Mohou tak dobře posloužit jako vstupní data, ale nedávají prostor pro analýzu, která je základem mé budoucí práce.

V této fázi je potřeba ubezpečit se, že otázka je:

- jasná a specifická
- zaměřená a jednoznačná
- umožňuje rozvíjení logické argumentace

Jasností se rozumí srozumitelnost, a to ve dvou významech. Za prvé je potřeba myslet na budoucího čtenáře. Bude rozumět tomu, o čem píšu, co se snažím zjistit a jakým směrem se rozvíjí má argumentace? Za druhé se musím ujistit, že se moje otázka/červená nit neztrácí v mlhách, není mnohoznačná, neroz-

padá se na vícero vláken, ale vede opravdu k cíli. S tím souvisí druhý bod - zaměření, fokus. Je otázka dostatečně specifická, bude možné ji prozkoumat v rámci zadání, počtu slov a času, který mám k dispozici? A konečně, dává otázka prostor pro analýzu a rozvíjení logické argumentace? ("Extended essay Guide", 2016) Tím je myšleno to, že nepovede například k odpovědi znějící "42".

Vraťme se k naší slepici přecházející silnici a otázku upravme, tak aby splnila tyto tři podmínky:

Jaké podmínky životního prostředí nastaly v dubnu 2019 v Oxfordu v Anglii a změnily pravděpodobnost, že slepice v tomto období přejdou přes London Road? (Specht, 2019)

Teď už se někam dostáváme. Na chvíli opusťme problematiku proměnlivých návyků domácí drůbeže a podívejme na serióznější ukázky chybných a správných výzkumných otázek. Všimněte si napřed první skupiny a prozkoumejme, v čem jsou nejasné, nekonkrétní, bez zacílení a proč neposkytují prostor pro logickou argumentaci:

- ***Jaký byl dopad Ho Chi Minhovy loajality Lenini?***
- ***Jaká je historie čínského divadla?***
- ***Jak důležitý je chlorofyl pro život rostlin?***
- ***Jak lze zreformovat výdajovou politiku americké vlády?***

Zkuste se nad nedostatky těchto otázek chvíli zamyslet a teprve pak přistupte k prozkoumání otázek, které jsou jasné, zacílené a nabízejí se k hloubkovému výzkumu:

• *Do jaké míry byl nacionalismus vůdčím faktorem Ho Chi Minhova přijetí leninismu v roce 1920?*

• *Jak přispívá odkaz Mei Lan Fang k modernímu Jungju?*

• *Jaký vliv mají různé koncentrace kinetinu na stárnutí listů a biosyntézu chlorofylu?*

• *Do jaké míry ovlivnily rostoucí ceny COE poplatky spotřebitelů po nových a ojetých automobilech, a tím i příjmy singapurské ekonomiky v období 2012–16?*

(“Extended essay Guide”, 2021)

Už víme, jak otázku zproblematizovat, dodat jí jasnost, zaměření a prostor pro argumentaci. Nyní je potřeba zvážit ono "proč", potenciální dopad práce, relevanci výzkumu.

ZAJÍMÁ TO NĚKOHO?

Od maturitní práce se sice neočekává, že zachrání svět před nemocemi, válkou a nevěděním, ale že přinese střípek vědění, který k těmto velkým věcem byť zanedbatelně nebo symbolicky přispěje, to ano. Při psaní maturitní práce přestáváme být studenty, kteří vědění přijímají a oborové strategie výzkumu si **procvičují** - tyto zvládnuté strategie **používáme**. Nepíšeme ani text prezentace (a už vůbec ne učebnici!), která shrnuje, mapuje nebo představuje určité téma, ani nemáme předvést, že jsme si osvojili techniky výpočtů, kategorizace, algoritmů apod. S tím se již počítá samo sebou jakožto se základní výbavou výzkumníka. Musím to umět, ale už své znalosti a schopnosti nestavím prvoplánově na odív – používám je jako nástroje, nesu si je v pomyslných brašnách, abych je měla vždy při ruce, ale rukama se stále držím pomyslné červené nitě.

RYBA NEVÍ, ŽE JE VE VODĚ

O nutnosti seznámit se se současným stavem bádání jsme se již zmínili, avšak je potřeba vědět, proč je tento požadavek klíčový. Jakožto výzkumník se stávám součástí širší komunity výzkumníků ve svém oboru, je potřeba tuto komunitu poznat a vědět, jakého vědění již moji předchůdci a kolegové dosáhli. Já na toto vědění navazuji, posouvám ho dál nebo nabízím pohled z jiné perspektivy. Toto vědění je stará mapa, která se s každým výzkumem zdokonaluje, zpřesňuje i překresluje a čeká, až do ní něco zakreslím i já. Pokud tento faktor podcením, budu zaměřovat už dávno zmapovaný terén a "vynalézat kolo". O přínosu mé práce nemůže být řeč.

Stejným úskalím kvalitního výzkumu jako neznalost je, ač to zní podivně, přílišná znalost. Týká se to především sociologických témat, jako výzkum v oblasti sociálních médií a komunikace. Sociální média všichni známe, všichni je používáme, jaké téma může být snazší na zpracování? Opak je pravdou, taková témata mohou být pastí; při znalosti jejich specifik však mohou přinést nové poznání a mít širší společenský dopad. V čem je to úskalí? Ve starém vtipu se jedna ryba ptá druhé: "Tak jaká je voda?" a druhá ryba odpoví: "Co je sakra voda?" Když v něčem žijeme, neznamena to, že to opravdu známe, naopak, máme jen osobní zkušenost a ta pro výzkum nestačí. Je potřeba vylézt z vody (Specht, 2019) a na tu vodu se podívat třeba očima laně, která se té vody přišla napít. Ve skutečnosti to může být stejně obtížné jako pro tu rybu. Pokud tento krok neuděláme, možná vznikne čtivý a třeba i velmi populární blog. Kvalitní výzkumná práce rozhodně ne.

NA ZÁVĚR

Ne, nemysleme si, že výzkumná otázka, cíl práce a třeba i hypotéza vznikne za jedno posezení a jednu konzultaci s vedoucím práce. A pokud ano, výsledek ani sám proces nebude stát za to. Je potřeba číst, hovořit s vedoucím práce, psát, budit se "geniálními" nápady uprostřed noci, ráno je zamítat, psát a zahazovat napsané a zase psát a číst. A přemýšlet. Je to dlouhý proces, ale vůbec nemusí být zdoluhavý. Můžeme tuto fázi chápat jako pří-

pravu na dobrodružnou cestu a tu není dobré podcenit, přeci jen takové dobrodružství obsahuje nástrahy, slepé uličky, stavy vyčerpání, touhy to všechno vzdát, ale také nečekané objevy, radostná setkání a extatická prožvení. Na konci je zakopaný poklad. Výzkumná otázka je červená linka na mapě cesty k pokladu. ■

SEZNAM LITERATURY

Specht, D. (2019). *The Media And Communications Study Skills Student Guide*. London: University of Westminster Press. <https://doi.org/10.16997/book42.k>.

The International Baccalaureate Organization. (2021). *Extended essay Guide*. IB Publishing Ltd, The Netherlands.

Eurosoftware - partner ve vzdělávání

Eurosoftware, s.r.o., byla v roce 1997 založena jako dceřiná společnost německé firmy GK Software SE a během 25 let své existence si vybudovala pověst jedné z předních IT společností v Plzeňském kraji.

Nejen v Plzni, ale i ve světě retailu jsme jako doma. Držíme krok s nejnovějšími trendy ve vývoji softwaru a dalších moderních technologií. Specializujeme se na výzkum a vývoj aplikací a inovativních řešení pro naše klienty – mezinárodní obchodní řetězce. Softwarová řešení skupiny GK Software se mohou pyšnit již více než 549 000 instalacemi na více než 96 000 prodejnách po celém světě (Lidl, CO-OP, Hornbach, Bauhaus, Adidas, JYSK, Douglas aj.). A vyzkoušet v praxi je můžete například i během nákupu v unikátních bezkontaktních prodejnách GK GO. Záleží nám na budoucnosti, a proto podpo-

rujeme technické vzdělávání žáků, studentů a jejich pedagogů. Již od svého založení spolupracujeme v rámci Plzeňského kraje především se Západočeskou univerzitou a několik let se také zaměřujeme na podporu vzdělávání na středních i základních školách. Nejuzší spolupráci jsme navázali právě s Gymnáziem a SOŠ (G+SOŠ) v Rokycanech.

Svědčí o tom nesčetné společné aktivity. Studenti G+SOŠ mohou v Eurosoftware pracovat na projektech zabývajících se nejmodernějšími technologiemi, jako jsou virtuální realita, rozšířená realita a rozpoznání objektů.

Díky naší podpoře hackathonu se mohli studenti věnovat například aplikaci pro dron, která zajistí bezpečnost domácnosti, a nakouknout tak pod pokličku internetu věcí. Jako sponzoři festivalu Finále jsme se stali

patronem filmového klubu G+SOŠ. Ve firmě organizujeme pro středoškoláky a jejich učitele projektové dny, kde je seznamujeme s fungováním IT firmy a největšími technologickými novinkami.

U nás v Eurosoftware to již studenti znají jako doma, tak jsme jejich obzory tentokrát ještě více rozšířili - vzali jsme je na exkurzi do sídla naší mateřské společnosti GK Software SE v saském Schönecku.

Studenti poznali nejen pracovní život našich kolegů v Německu, např. práci v testerně projektu Lidl, ale také možnosti jejich relaxace a program Active Balance.

Díky tomuto programu si mohou zaměstnanci v Čechách a také v Německu zacvičit ve vlastním sportcentru a absolvovat pod vedením lektorů nejrůznější kurzy na podporu zdravého životního stylu. Studenti z Rokycan nelenili a možností využili. ■

ERGO Vědecký časopis: výběr nejlepších odborných prací studentů, 1. vydání
Toto číslo vyjde: červen 2023

Vydavatel: G+SOŠ Rokycany servis, z.s., Mládežníků 1115, Nové Město, 337 01 Rokycany, IČO: 193 61 823

Šéfredaktor: RNDr. Pavel VLACH, Ph.D.

Redakce: Petra KRAUSOVÁ, Mgr. Monika DRECHSLEROVÁ, Mgr. Kamila BÁRTOVÁ VELKOBORSKÁ, Ph.D.,
Mgr. Lenka HOUŠKOVÁ

Adresa redakce: Mládežníků 1115/II, 337 01 Rokycany

Sazba: Petra Krausová

Tisk: Typos, tiskařské závody, s.r.o., Podnikatelská 1160/14, 301 00 Plzeň
Vychází 1x ročně v Rokycanech

ISSN 2788-3124

ISSN 2788-3124

9 772788 312002